

การศึกษาแนวทางในการยกระดับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
และสถาบันการเงินชุมชนขึ้นเป็นธนาคารประชาชน

โดย

นายกูรดิษฐ์ จันทร์ศรีชวาลา
ประธานกรรมการ
บริษัท มิตรแท้ประกันภัย จำกัด (มหาชน)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 57
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2557 - 2558

บทคัดย่อ

เรื่อง การศึกษาแนวทางในการยกระดับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและ
สถาบันการเงินชุมชนขึ้นเป็นธนาคารประชาชน

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย นายกุศลิสต์ จันทร์ศรีชวาลา **หลักสูตร** วปอ. **รุ่นที่** 57

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ หนึ่ง เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชน สอง เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนฯ สาม เพื่อศึกษาแนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินงานของกองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชน รวมถึงการยกระดับสถาบันการเงินชุมชนไปสู่การเป็นธนาคารประชาชน สี่ เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ตัวแทนของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ ใน 3 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี และพระนครศรีอยุธยาที่ได้รับการจัดอันดับโดยสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในกลุ่ม A ถึง D รวมทั้งสิ้น 10 กองทุน โดยสัมภาษณ์คณะกรรมการทั้งสิ้น 50 คน

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้กองทุนประสบความสำเร็จ คือ คณะกรรมการทำงานอย่างโปร่งใส ทั้งในด้านการรับเงินจากสมาชิกและการนำเงินกู้ส่งคืน ความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีของคณะกรรมการและสมาชิก การประเมินผู้กู้โดยตรงไปตรงมา การส่งเสริมให้รู้จักการเก็บออม มีการสื่อสารที่ดีต่อกันตลอดเวลา ช่วยสร้างความเข้าใจ ช่วยลดความขัดแย้งและสมาชิกทุกคนเคารพกฎและข้อบังคับเป็นอย่างดี ส่วนอุปสรรคในการดำเนินงาน คือ มีบุคลากรไม่เพียงพอ ทั้งในด้านจำนวนบุคลากรและความรู้ การผัดผ่อนชำระหนี้ การขาดความเข้าใจในขอบเขตการทำงานของคณะกรรมการและขาดความเชื่อถือที่มีต่อคณะกรรมการ

ส่วนแนวคิดการยกระดับขึ้นเป็นธนาคารประชาชน คณะกรรมการมีความพอใจกับขนาดของกองทุนฯและยังไม่ต้องการขยายให้มากกว่านี้ เนื่องจากส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อม ขาดบุคลากร ขาดความรู้ในการบริหารจัดการระบบธนาคาร และไม่มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี โดยอยากให้หน่วยงานรัฐช่วยให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวและเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการช่วงแรกจนบุคลากรในชุมชนเกิดความชำนาญก่อน ซึ่งจะต้องมีสถานที่ที่เหมาะสมกว่าในปัจจุบัน และจะต้องมีหลักประกันว่า เมื่อยกระดับแล้ว ชุมชนจะยังสามารถบริหารจัดการกองทุนได้อย่างเป็นอิสระ ซึ่งเป็นแนวทางหลักในการดำเนินการธนาคารประชาชน คือ ให้คณะกรรมการดูแลให้ธนาคารประชาชนเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้ โดยที่สมาชิกไม่ต้องไปพึ่งพาแหล่งเงินกู้จากนอกชุมชน

คำนำ

การดำเนินงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางในการยกระดับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและสถาบันการเงินชุมชนขึ้นเป็นธนาคารประชาชน” ก็ด้วยความสนใจและเล็งเห็นว่า เงินทุนส่วนนี้จะกระจายเข้าไปถึงผู้มีรายได้น้อย-กลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึงทั่วประเทศ ซึ่งมีสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองดูแลกำกับด้วยมาตรฐานเดียวกันอยู่แล้ว อีกทั้งยังมีระบบพี่เลี้ยงโดยธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรช่วยในการพัฒนาและยกระดับกองทุนไปสู่สถาบันการเงินชุมชน จึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองประสบความสำเร็จรวมถึงการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการดำเนินงาน ทั้งยังศึกษาถึงทัศนคติและแนวทางในการยกระดับกองทุนฯ ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชน เพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนในระดับฐานรากอย่างแท้จริง

การศึกษาครั้งนี้จะสำเร็จลงไม่ได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทั้ง 10 แห่ง ที่ได้สละเวลาให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งล้วนเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ถือโอกาสนี้แสดงความขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ และคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทุกท่าน

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งและเติบโตได้อย่างยั่งยืนต่อไป

(นายภูริดิศต์ จันทร์ศรีชวาลา)

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 57

ผู้วิจัย

สารบัญ

		หน้า
บทคัดย่อ		ก
คำนำ		ข
สารบัญ		ค
บทที่ 1	บทนำ	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
	ขอบเขตของการวิจัย	3
	วิธีดำเนินการวิจัย	3
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	4
บทที่ 2	แนวคิด วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
	นโยบายจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง	5
	บทบาทขององค์กรการเงินระดับฐานราก และของสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน	11
	การพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน	14
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย	39
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	39
	ประชากรและตัวอย่าง	40
	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	41
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	41
	การวิเคราะห์ข้อมูล	42
บทที่ 4	ผลการศึกษา	43
	ผลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ ระดับ A	43
	ผลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ ระดับ B	53
	ผลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ ระดับ C	65
	ผลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ ระดับ D	67

	หน้า
	69
บทที่ 5	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ
	สรุปผลการศึกษา
	ข้อเสนอแนะ
บรรณานุกรม	74
ภาคผนวก	76
ประวัติผู้วิจัย	86

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้ การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชนและเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจและภาคอุตสาหกรรมเป็นลำดับ นำมาซึ่งความไม่ยุติธรรมและไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของการกระจายรายได้และการที่คนจนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้น นอกจากนี้ในปี 2540 ประเทศถูกซ้ำเติมจากปัญหาภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนทุกระดับได้รับความเดือดร้อน รายได้ไม่เพียงพอจ่ายซึ่งเป็นผลจากการว่างงาน จึงยิ่งทำให้จำนวนคนยากจนเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนยากจนในชนบทและคนยากจนในเขตเมือง การที่ประเทศจะบรรลุซึ่งการเป็นสังคมที่เข้มแข็งจำเป็นที่ทุกภาคส่วนของสังคมไทยจะต้องร่วมมือกัน ร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจและดำเนินการเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะด้านเงินทุนเป็นการมุ่งสู่เป้าหมายเพื่อให้มีอาชีพ มีรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จนสามารถพึ่งตนเองได้ นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมประเทศชาติโดยรวม

การดำเนินงานตามนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ถือเป็นดำเนินงานตามแนวทางแบบใหม่ คือ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและรักษาสมบัติของชุมชน ใช้กลยุทธ์แบบเน้นการพัฒนาตนเองของแต่ละชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการจัดเตรียมความพร้อมให้แก่หมู่บ้าน หรือชุมชน ก่อนการส่งมอบเงินทุน มีการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมาดูแลและมีกรรมการกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน รวมถึงการให้อำนาจการตัดสินใจในการบริหารจัดการ

กองทุนอย่างเต็มที่ มีกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจในการใช้เงินกองทุนและปลูกฝังการสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในชุมชนได้ตระหนักและช่วยกันสอดส่องดูแล มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อกองทุนหมู่บ้านซึ่งมีส่วนช่วยในการที่จะทำให้เงินทุนมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง โดยนโยบายหลักของกองทุนหมู่บ้านก็คือ แก้ไขปัญหาความยากจน เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและเป็นการสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเอง ส่งเสริมการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมถึงการสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในชุมชนนั้น โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านขึ้นมากองทุนละ 1 คณะ มีจำนวน 9 – 15 คน ซึ่งขึ้นอยู่กับประชาชนในหมู่บ้านจะพิจารณาการดำเนินการขอกู้จากสมาชิกที่จะนำไปประกอบอาชีพ และติดตามการชำระหนี้ของสมาชิกกลับมาเพื่อหมุนเวียนให้สมาชิกรายอื่นกู้ต่อไป

การดำเนินงานตามนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตั้งอยู่บนหลักการของการดำเนินงานระบบการเงินฐานราก ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่มีรายได้น้อย คนจนในชนบท ซึ่งรวมถึงผู้ประกอบการรายย่อยที่ไม่มีหลักประกันใดๆ เพียงพอที่จะกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบและต้องพึ่งพาเงินกู้นอกระบบทำให้ต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูงมาก การกู้ยืมนอกระบบเป็นการสร้างวงจรความยากจนให้ทวีขึ้นไม่สิ้นสุด นับเป็นภัยร้ายแรงและบั่นทอนเศรษฐกิจของประเทศชาติ ดังนั้น รัฐบาลจึงพยายามจัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้เข้าถึงได้ เพื่อให้สามารถกู้ยืมเงิน นำไปลงทุนประกอบอาชีพ สามารถมีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลเล็งเห็นปัญหาความยากจนของประชาชนในประเทศที่มีอยู่ จึงมีแนวความคิดที่จะช่วยเหลือประชาชนที่รายได้น้อย ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการออกมาตรการส่งเสริมให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ ก็น่าจะเป็นผลดีต่อการเติบโตและการขยายตัวของชุมชนทำให้มีรายได้ออม และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ การให้ความสำคัญกับฐานรากของระบบการเงินมีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะช่วยเพิ่มโอกาสให้แก่ผู้มีรายได้น้อยสามารถพัฒนาอาชีพและสร้างงานให้ดีขึ้น และหากสถาบันการเงินเหล่านี้สามารถรวมตัวกันเป็นธนาคารประชาชนได้ ก็จะเป็นการส่งเสริมความเป็นธรรมและช่วยลดความเหลื่อมล้ำของสังคมปัจจุบัน อันจะเป็นการนำพาให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศมีการพัฒนาและเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชนไปสู่การเป็นธนาคารประชาชน

3. เพื่อศึกษาแนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหาการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชนไปสู่การเป็นธนาคารประชาชน

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และพระนครศรีอยุธยาที่ได้รับการจัดอันดับอยู่ในกลุ่ม A ถึง D

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงให้ความสำคัญกับข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ เป็นหลัก โดยในการสัมภาษณ์จะเป็นการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่กำหนดไว้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จ จุดอ่อนจุดแข็ง นโยบายและแนวทางการทำงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ ตลอดจนถึงความเห็นที่มีต่อการยกระดับกองทุนหมู่บ้านขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชน โดยทำการศึกษากองทุนหมู่บ้านทั้งสิ้น จำนวน 10 แห่ง ดังนี้.-

1. จากจังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านริมทางรถไฟสายท่าเรือ เขตคลองเตย กองทุนหมู่บ้านชุมชนริมคลองบางค้อ เขตจอมทอง กองทุนซอยสีคาม แขวงถนนนครไชยศรี เขตคูสิต กองทุนเคหะชุมชนท่าทราย เขตหลักสี่

2. จากจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านบางเดื่อ กองทุนชุมชนบางพูดสามัคคี 9 สถาบันการเงินชุมชนปลายคลองกระบือ 2

3. จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านชุมชนบ้านรางจรเข้ใต้ กองทุนหมู่บ้านชุมชนบ้านหัวไผ่ กองทุนหมู่บ้านบางไทร

นอกจากนี้แล้ว ในการศึกษาจะมีการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากงานวิจัยและบทความวิชาการ สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ได้ทราบถึงผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
2. ทำให้ทราบถึงความเป็นไปได้ในการยกระดับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและสถาบันการเงินชุมชนขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชน
3. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการยกระดับกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชนขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชน

บทที่ 2

แนวคิด วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ได้เริ่มให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล ต่อมาด้วยแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้บัญญัติ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการแบบองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ได้เน้นการพัฒนาที่สมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมโดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนที่มีอยู่ในประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยทุกคน สำหรับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะร่วมเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 จึงจำเป็นต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศ ให้เข้มแข็งขึ้นเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่ คน สังคม ให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบที่เปลี่ยนแปลงและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ต่อไป

รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายและมาตรการอย่างต่อเนื่อง เพื่อขจัดความยากจนของประเทศให้หมดสิ้นไป โดยปรับปรุงระบบบริหารจัดการทั้งระบบ เชื่อมโยงการแก้ไขปัญหาความยากจนทุกระดับและเล็งเห็นความสำคัญด้านเศรษฐกิจรากหญ้า การสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานราก และเร่งสานการสร้างโอกาสให้กับประชาชนระดับรากหญ้า เข้าถึงแหล่งเงินทุนเป็นกลไกหนึ่งของระบบการแก้ไขความยากจนของประเทศ รัฐบาลมีความพยายามที่จะดำเนินการช่วยเหลือให้บริการทางการเงินแก่ผู้มีรายได้น้อยในหลายรูปแบบหลักเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต นโยบายรัฐที่เกี่ยวข้องกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เป็นหนทางหนึ่งที่รัฐบาลได้นำมาใช้

นโยบายการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

จากแนวนโยบายของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 จึงเป็นจุดเริ่มของนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2544 เพื่อให้ชุมชนสำนึกถึงความเป็นอยู่ในท้องถิ่น จัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง สร้าง

เสริมกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและเครือข่ายประ โยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน ในการนี้เริ่มวัตถุประสงค์จัดตั้งกองทุน 1 ล้านบาทเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและ ชุมชนเมืองแต่ละแห่ง สำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน เพิ่มรายได้ สร้างสวัสดิการที่ดี แก่ประชาชน อันจะเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ ให้มีศักยภาพที่เข้มแข็ง มั่นคงขึ้น

เริ่มแรกรัฐบาลได้พยายามที่จะกระตุ้นเศรษฐกิจโดยกระจายเงินมากกว่า 7 หมื่นล้าน บาทลงไปชุมชนเพื่อกระตุ้นการลงทุนในภาคประชาชน ทั้งนี้ ได้กำหนดหลักการสำคัญของ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติไว้ในระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งชาติ ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 ซึ่งได้มีการแก้ไข เพิ่มเติมเมื่อปี พ.ศ. 2547 และได้ยกเลิกทั้ง 2 ฉบับ จัดทำใหม่เป็นระเบียบดังกล่าวขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2551 ซึ่งยังคงสาระสำคัญหลักการสำคัญและวัตถุประสงค์เดิมไว้โดยมีปรัชญาของกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ดังนี้

1. เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
 2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญา ของตนเอง
 3. เครือข่ายประ โยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน
 4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชนและประชา สังคม
 5. กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน
- วัตถุประสงค์หลัก คือ
1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนา อาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และความจำเป็น เร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน
 2. การส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการ จัดระบบและบริหารจัดการเงินทุนตนเอง
 3. การเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้าน และชุมชนเมืองในการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจ พอเพียงของหมู่บ้านและชุมชนเมือง
 4. กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศ รวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทาง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

5. เสริมสร้างศักยภาพ และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

หลักการจัดสรรเงินซึ่งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติมีหลักการในการจัดสรรเงินทุนดังนี้

1. ความพร้อม ความสนใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

2. ความพร้อมของคณะกรรมการกองทุนที่เน้นความพร้อมของบุคคลทั้งในด้านความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน สอดคล้องกับหลักการศาสนา

3. ความพร้อมของระบบการตรวจสอบ และการประเมินผลการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนโดยสมาชิกอย่างโปร่งใส

4. ความพร้อมของการบริหารจัดการที่สอดคล้องและเกื้อกูลกันระหว่างกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกับกองทุนอื่น ๆ ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน

สำหรับขั้นตอนการจัดตั้งกองทุน มีการเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตามขั้นตอน ดังนี้

1. สร้างจิตสำนึก และกระบวนการรู้ร่วมกัน

1.1 สร้างจิตสำนึกร่วมกันของประชาชน ในการเป็นเจ้าของกองทุนที่จะต้องร่วมกันบริหารจัดการสอดคล้องกับหลักการศาสนาและภูมิปัญญาของตน

1.2 สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ทราบนโยบาย กลไก แนวทางการบริหารจัดการกองทุนของตน

1.3 สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงาน การบริหารจัดการกองทุน โดยเริ่มจากการร่วมรับรู้ คิด ทำ ติดตาม ตรวจสอบ รับผลประโยชน์ตลอดจนร่วมกันสร้างกองทุนและขยายเครือข่ายไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

2. เลือกสรรคนดีเป็นกรรมการกองทุนจัดเวทีชาวบ้านเพื่อเลือกสรรคนเป็นคณะกรรมการกองทุน จำนวนไม่น้อยกว่า 9 คนแต่ไม่เกิน 15 คน ตามระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ องค์กรประชุมของเวทีชาวบ้าน คือ จำนวนสามในสี่ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดร่วมกันกำหนดวิธีการเลือกสรรและดำเนินการเลือกคนในชุมชนกันเอง เลือกคณะกรรมการกองทุนในช่วงระยะเวลาที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกำหนดเลือกคนดีปฏิบัติตนตามหลักศาสนามีความรู้ประสบการณ์อีกทั้งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

ส่วนคุณสมบัติคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองนั้น ประชาชนจะร่วมกันคัดเลือกคนดีและมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการกองทุนเพื่อบริหารกองทุนของตนเอง

- 2.1 เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านหรือชุมชนมาไม่น้อยกว่า 2 ปี
 - 2.2 เป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์และปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนา มีความรับผิดชอบเสียสละมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านชุมชนเมือง ไม่ติดการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไม่มีประวัติต่างพร้อยด้านการเงิน และยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย
 - 2.3 เป็นผู้ที่อายุ 18 ปีบริบูรณ์
 - 2.4 ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือไร้ความสามารถ
 - 2.5 ไม่เคยรับโทษจำคุก เว้นแต่โทษที่กระทำโดยประมาท
 - 2.6 ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือไม่เคยกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เว้นแต่ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สิน และความผิดฐานบุกรุก
 - 2.7 ไม่เคยถูกไล่ออก หรือให้ออกจากราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
 - 2.8 ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิ์ในการเลือกตั้ง
 - 2.9 ไม่เคยถูกให้ออกจากคณะกรรมการกองทุนด้วยมติของคณะกรรมการหรือมติสมาชิก
3. จัดทำระเบียบข้อบังคับเมื่อดำเนินการเลือกคณะกรรมการกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุนและประชาชนร่วมกันจัดทำระเบียบข้อบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการบริหารกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองของตนเอง โดยมีแนวทางที่ต้องเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด คือ
- 3.1 วงเงินขอกู้จากกองทุนรายหนึ่งไม่เกินสองหมื่นบาท หากเกินต้องให้สมาชิกพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด แต่รายหนึ่งต้องไม่เกินห้าหมื่นบาท
 - 3.2 ระยะเวลาชำระคืนที่ขอกู้จากกองทุนไม่เกินหนึ่งปี ประเด็นอื่น ๆ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยความเห็นชอบของสมาชิกเป็นผู้กำหนด
4. การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เมื่อจัดทำระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ และวิธีการบริหารจัดการกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุนและสมาชิกจะต้องร่วมกันดำเนินการตามระเบียบข้อบังคับที่ได้วางไว้เช่น
- 4.1 การรับสมาชิก
 - 4.2 การระดมทุน
 - 4.3 การลงทุนของกองทุนหรือร่วมลงทุนกับสมาชิกในรูปแบบต่าง ๆ

- 4.4 การจัดทำระบบการเงินและบัญชี
- 4.5 การจัดระบบการตรวจสอบ
- 4.6 การมอบหมายภารกิจ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ
- 4.7 การแบ่งกำไร/ขาดทุน ระหว่างกองทุนและสมาชิกหรือเครือข่าย
- 4.8 อื่น ๆ

5. การขอรับการจัดสรรเงินจากรัฐบาลเมื่อกองทุนได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนเรียบร้อยแล้ว
แล้วสามารถขอรับการจัดสรรเงินจาก คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ โดยมี
ขั้นตอน ดังนี้

5.1 การขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

5.1.1 จัดทำแบบขึ้นทะเบียนตามแบบ กทบ. 2 ซึ่งขอรับแบบ กทบ. 2 ได้จาก
คณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ

5.1.2 ยื่นแบบขอขึ้นทะเบียนกับธนาคารออมสิน หรือธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตร ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด พร้อม
เอกสารที่เกี่ยวข้องคือ ระเบียบ ข้อบังคับของกองทุน

5.1.3 เปิดบัญชีกับธนาคาร เพื่อให้ในการบันทึกรายรับรายจ่ายอย่างเป็น
ระบบ

5.2 การประเมินความพร้อมกองทุนเมื่อกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองได้
ยื่นขึ้นทะเบียนต่อธนาคารแล้ว คณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอร่วมกับกองทุนหมู่บ้านจะ
ประเมินความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

5.2.1 การคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน

5.2.2 คุณสมบัติคณะกรรมการกองทุน

5.2.3 ความรู้ประสบการณ์และความมั่นใจในการบริหารกองทุนของ
คณะกรรมการกองทุน

5.2.4 ระเบียบ ข้อบังคับในการดำเนินการกองทุน

5.2.5 การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หรือสมาชิกในการจัดการหรือบริหาร
กองทุน

5.2.6 การปฏิบัติของสมาชิกตามระเบียบ และข้อบังคับของกองทุน

5.2.7 การเปิดบัญชีเงินฝากของกองทุน

5.3 รับเงินจัดสรร เมื่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ
อนุมัติเงินจัดสรรตามผลการประเมินความพร้อมแล้ว จะแจ้งให้กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

ทราบ เมื่อกองทุนรับทราบแล้วให้ติดต่อกับธนาคารเพื่อทำหลักฐานการขอรับเงินจัดสรร โดยมีเอกสารดังต่อไปนี้

5.3.1 สมุดบัญชีเงินฝากของกองทุน

5.3.2 มติที่ประชุม ซึ่งเห็นชอบและมอบหมายให้คณะกรรมการกองทุนเป็นผู้มีอำนาจในการทำนิติกรรมสัญญาเกี่ยวกับธนาคารไปแสดงต่อธนาคาร และมติดังกล่าวต้องให้ประธานกรรมการกองทุนลงนามกำกับ และรับรองสำเนาครบทุกหน้า

5.3.3 บัตรประจำตัวประชาชนของคณะกรรมการกองทุนกรณีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองใดที่ได้รับแจ้งว่าไม่ผ่านการประเมินความพร้อมให้ดำเนินการเตรียมความพร้อมเรื่องต่าง ๆ ตามที่ได้รับแจ้งผลการประเมินความพร้อม โดยมีแนวทางและวิธีการ ดังนี้

5.4 กรณีกองทุนไม่ผ่านการประเมินความพร้อม

5.4.1 แนวทางการเตรียมความพร้อม คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านร่วมกับสมาชิกเตรียมความพร้อมตามแนวทางดังต่อไปนี้

5.4.1.1 โดยความร่วมมือและช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้าน

5.4.1.2 ขอความช่วยเหลือจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ผ่านการประเมินความพร้อมแล้ว

5.4.1.3 ขอความช่วยเหลือจากคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอหรือจังหวัด

5.4.1.4 การผสมผสานทั้งสามแนวทาง

5.4.2 วิธีเตรียมความพร้อมคณะกรรมการกองทุนดำเนินการเพื่อให้เกิดความพร้อมตามแนวทาง ดังต่อไปนี้

5.4.2.1 สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในหมู่บ้านหรือชุมชน โดยการใช้เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอื่นที่ผ่านการประเมินความพร้อมแล้ว ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5.4.2.2 การสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการและการจัดการแก่คณะกรรมการกองทุนและสมาชิกจากคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัดและอำเภอ

5.4.3 การดำเนินการหลังมีความพร้อม

5.4.3.1 เมื่อกองทุนมีความพร้อม คณะกรรมการกองทุนแจ้งคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ เพื่อมาติดตามตรวจสอบ และรายงานคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด

5.4.3.2 คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ จะโอนเงินเข้ากองทุน เมื่อได้รับรายงานจากคณะกรรมการสนับสนุนระดับจังหวัด

บทบาทขององค์กรการเงินระดับฐานราก และของสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน

1. ธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์ยังไม่มีบทบาทในการให้บริการทางการเงินกับผู้มีรายได้น้อยและยากจน โดยมีเฉพาะธนาคารกรุงไทยที่มีรัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ที่ปัจจุบันได้มีการให้สินเชื่อระดับฐานราก เนื่องจาก 1) ไม่ได้เห็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและยากจนเป็นกลุ่มเป้าหมาย (ขนาดของตลาดยังจำกัด) 2) ต้นทุนในการดำเนินงานระดับฐานรากที่สูง 3) มีข้อจำกัดด้านเครือข่ายการให้บริการ และ 4) เกณฑ์ยังไม่เอื้อต่อรูปแบบการทำธุรกิจการเงินระดับฐานรากที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม องค์กรพาณิชย์เพื่อรายย่อย โดยเฉพาะธนาคารไทยเครดิตเพื่อรายย่อยได้เริ่มพัฒนารูปแบบธุรกิจที่เหมาะสมต่อการให้บริการทางการเงินแก่ลูกค้ารายย่อยในพื้นที่เขตเมือง และสามารถสร้างกำไรเชิงพาณิชย์ได้ ซึ่งทางการอาจพิจารณาสนับสนุนการดำเนินงานของธนาคารพาณิชย์รายย่อยให้สามารถขยายขอบเขตการให้บริการไปยังพื้นที่อื่น

2. สถาบันการเงินเฉพาะกิจ

2.1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ธ.ก.ส. สามารถให้บริการทางการเงินแก่เกษตรกรครอบคลุมความต้องการของเกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศ อย่างไรก็ตาม ธ.ก.ส. ควรเพิ่มบทบาทในการเป็นธนาคารเพื่อพัฒนาชนบท (เน้นรายย่อยนอกภาคการเกษตร) ซึ่งปัจจุบันธนาคารยังสามารถดำเนินการได้น้อยกว่าที่ควรโดยถึงแม้ ธ.ก.ส. ได้มีการออกโครงการธนาคารชุมชน ซึ่งเน้นปล่อยสินเชื่อระดับฐานรากในชนบทแต่มีการปล่อยสินเชื่อภายใต้โครงการดังกล่าวอยู่ในระดับต่ำ

2.2 ธนาคารออมสิน (ธอส.)

การให้สินเชื่อระดับฐานรากของธนาคารออมสินผ่าน โครงการธนาคารประชาชนถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญต่อผู้มีรายได้น้อยและยากจนในเขตตัวเมือง และได้มีการนำเทคโนโลยีในการรับฝากเงินเคลื่อนที่มาใช้ อย่างไรก็ตาม การให้สินเชื่อของธนาคารประชาชนจะมีการปรับวงเงินเพิ่มขึ้นและลดอัตราดอกเบี้ยลง โครงการธนาคารประชาชนยังคงมีปริมาณสินเชื่อที่น้อยเมื่อเทียบกับการขยายตัวของสินเชื่อของธนาคารออมสินในภาพรวม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การดำเนินโครงการประชาชนในระยะต่อไป อาจให้ความสำคัญกับการแสวงหากำไรมากขึ้น และขยายปริมาณธุรกิจของโครงการให้เป็นหนึ่งในประเภทสินเชื่อเชิงพาณิชย์หลักของธนาคาร นอกจากนี้ จากการที่

ธนาคารมีบทบาทในการให้สินเชื่อองค์กรการเงินระดับฐานรากสูงเมื่อเทียบกับสถาบันการเงินอื่น ในระยะต่อไป ธนาคารออมสิน ควรขยายเป้าหมายการยกระดับสถาบันการเงินชุมชนให้ครอบคลุม องค์กรการเงินประเภทอื่นนอกเหนือจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

2.3 ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย (ธอท.)

แม้ว่าปัจจุบัน ธอท. มีการให้บริการทางการเงินระดับฐานรากตามหลักศาสนาอิสลาม (Islamic Microfinance) ในระดับที่ไม่มากนัก แต่การให้บริการดังกล่าวจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้าถึงบริการทางการเงินในพื้นที่ที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่หนาแน่น เนื่องจากหลักศาสนาอิสลามห้ามไม่ให้ดำเนินธุรกรรมที่ผูกพันกับอัตราดอกเบี้ย ทั้งนี้ การให้บริการทางการเงินระดับฐานรากตามหลักศาสนาอิสลามถือเป็นเรื่องใหม่ที่ยังต้องมีการศึกษาและพัฒนา รูปแบบการดำเนินธุรกรรมทางการเงินให้เหมาะสม โดย ธอท. นอกจากจะเป็นผู้ให้สินเชื่อโดยตรงแล้ว ควรมีบทบาทในการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนของชาวมุสลิมด้วย

3. สหกรณ์

สหกรณ์มีโครงสร้างการจัดตั้งและการกำกับดูแลที่เข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสหกรณ์ทุกประเภทจะมีสมาชิกรวม 10.6 ล้านคน และมีทุนในการดำเนินงาน 1.26 ล้านล้านบาท แต่ทุนในการดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นของสหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งไม่ใช่กลุ่มลูกค้าการเงินระดับฐานราก นอกจากนี้ สหกรณ์ยังมีมิติการพัฒนาในระดับชุมชน ทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจหรือการจัดสวัสดิการให้กับประชาชนในชุมชน อยู่ในระดับที่น้อยกว่าองค์กรการเงินระดับชุมชนอื่น ๆ

4. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

การให้บริการสินเชื่อของกองทุนมีข้อจำกัดด้านแหล่งเงินทุน เนื่องจากเงินสมทบจากรัฐบาลมีจำกัด โดยสามารถให้สินเชื่อแก่สมาชิกได้รายละไม่เกิน 20,000 บาท และอาจทำให้มีการจำกัดการรับสมาชิกเพิ่มเติม ทั้งนี้ แนวคิดของสถาบันการเงินชุมชนแบบนำร่องน่าจะมีความเหมาะสมต่อการพัฒนากองทุนหมู่บ้านในระยะต่อไป โดยให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจมีบทบาทเป็นที่เลี้ยงให้กองทุนหมู่บ้านที่เข้มแข็งแล้วจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชน อย่างไรก็ตาม บทบาทของภาครัฐในส่วนนี้น่าจะเป็นการกำหนดเกณฑ์การกำกับดูแลสถาบันการเงินชุมชนที่ยกระดับให้มีความเหมาะสมต่อขนาดและธุรกรรมของสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากสถาบันการเงินชุมชนดังกล่าวจะมีการรับฝากเงินจากประชาชนทั่วไป ดังนั้น อาจจำเป็นต้องมีการกำกับดูแลทางด้านความมั่นคงทางการเงินดังเช่น สถาบันการเงินที่รับเงินฝากตามพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 ในลักษณะที่คล้ายกัน แต่มีความยืดหยุ่นมากกว่า

5. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

แม้ว่าจะมีข้อจำกัดด้านการดำเนินงานเนื่องจากขาดกฎหมายรองรับสถานภาพกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตถือเป็นองค์กรการเงินระดับฐานรากที่สำคัญ โดยมีมิติทั้งในด้านการเงิน สวัสดิการ และสังคม และมีสมาชิกที่เกิดจากการรวมตัวกันเองตามความสมัครใจภายในชุมชนถึง 4.5 ล้านคน จาก 34,530 กลุ่มทั่วประเทศ ทั้งนี้ การที่กลุ่มออมทรัพย์ไม่มีกรอบกฎหมายกำกับดูแล จึงทำให้ระดับความเข้มแข็งและระบบการดำเนินงานของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันและไม่เป็นมาตรฐานโดยมีการดำเนินงานที่ยืดหยุ่นกับผู้นำชุมชน ดังนั้น การมีกรอบกฎหมายกำกับดูแลที่ชัดเจน และมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นเครื่องมือสำคัญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดมาตรการที่เอื้อและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งและประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์

6. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เป็นการรวมตัวของประชาชน มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างสวัสดิการให้แก่ชุมชนจากรายได้ที่ได้จากการให้สินเชื่อแก่สมาชิก โดยกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีผู้นำสายพระที่นั่งเชื่อถือ มีการนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้กับ วิถีชีวิตชุมชน (คุณธรรมเป็นหลักนำ) และจัดตั้งขึ้นจากการรวมตัวตามความสมัครใจของประชาชน ในชุมชน องค์กรใด การให้บริการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์น่าจะช่วยเสริมบริการทางการเงินรูปแบบอื่น ที่สมาชิกใช้บริการอยู่โดยรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์อาจยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางการเงินของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นการรวมกลุ่มที่เน้น การสร้างสวัสดิการทางชุมชนเป็นหลัก และไม่ได้มีการรับเงินฝากเพิ่มเติมจากเงินสัจจะสะสมทรัพย์

7. สถาบันการเงินชุมชน

เนื่องจากองค์กรการเงินชุมชนที่มีอยู่มีความหลากหลายในหนึ่งชุมชนมีความเข้มแข็งแตกต่างกันไป การบูรณาการจะเป็นการส่งเสริมให้องค์กรที่เข้มแข็งมีศักยภาพในการให้บริการทางการเงินมากขึ้นทั้งในด้านการบริหารจัดการและเงินทุน และความยืดหยุ่นในการให้บริการ ดังนั้น จึงมีการบูรณาการทุนชุมชนในการบริหารจัดการ โดยการจัดตั้งสถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนขึ้น โดยในการดำเนินการจะมีคณะกรรมการกลางที่มาจากตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ นำบัญชีที่มีอยู่ในชุมชนหลายบัญชีมารวมกัน เพื่อให้มีข้อมูลการกู้ที่ครอบคลุมการกู้ยืมของสมาชิกในชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้ สถาบันการเงินชุมชนสามารถยกระดับจากองค์กรการเงินระดับชุมชนได้หลายรูปแบบ โดยผู้วิจัยจะแบ่งสถาบันการเงินชุมชนเป็น 3 ประเภทตามรูปแบบเดิมของการรวมตัวของสถาบันการเงินชุมชน ดังนี้

7.1 สถาบันการเงินชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวกันขององค์กรการเงินระดับชุมชน ที่มีหลายแห่งในหนึ่งหมู่บ้าน ซึ่งองค์กรการเงินที่มีการบริหารจัดการที่เข้มแข็งจะเป็นตัวหลักในการ เชื่อมโยงองค์กรหรือกลุ่มการเงินต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

7.2 สถาบันการเงินชุมชนในระดับตำบลที่อาจเกิดจากการรวมตัวกันขององค์กร การเงิน ในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อสร้างเครือข่ายการให้บริการที่ใหญ่ขึ้น

7.3 สถาบันการเงินชุมชนที่มีการเปิดรับสมาชิกเป็นการทั่วไป

การพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน

ภาครัฐควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน โดยกระทรวงการคลังควร ดำเนินการให้มีกรอบกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาขององค์กรการเงินระดับชุมชน ทั้งนี้ ทางกรอาจ จัดทำร่างพระราชบัญญัติสถาบันการเงินชุมชน เพื่อรองรับการขยายตัวขององค์กรการเงินระดับฐาน ราก โดยอาจแบ่งประเภทองค์กรที่จะเข้ามาจดทะเบียนตามร่างกฎหมายดังกล่าว ดังนี้

1. กลุ่มการเงินชุมชนที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสถาบันการเงินชุมชน แต่ยังมี ขนาดธุรกรรมในการดำเนินงานที่ไม่ใหญ่มากนัก โดยมีสมาชิกผู้ฝากเงินต่ำกว่า 500 ราย หรือมีการ รับเงินฝากจากสมาชิกต่ำกว่า 5,000,000 บาท ทำให้ยังไม่มีผลจำเป็นต้องเข้าไปกำกับดูแล ในด้านใด ๆ แต่ต้องรายงานผลการดำเนินงานต่อทางการเป็นประจำทุกปี

2. สถาบันการเงินชุมชนที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติ โดยแบ่งได้เป็น 2 แบบ ได้แก่

2.1 กลุ่มการเงินชุมชนที่มีสมาชิกผู้ฝากเงินเกิน 500 ราย หรือมีเงินรับฝากจาก สมาชิกเกิน 5,000,000 บาท และ

2.2 องค์กรการเงินระดับชุมชนอื่นที่ประสงค์จะยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชน หรือ กลุ่มการเงิน ที่จดทะเบียนตามข้อ 1 (แม้ว่าจะมีผู้ฝากเงินไม่ถึง 500 ราย หรือมีเงินรับฝากไม่ถึง 5,000,000 บาท) โดยองค์กรประเภทนี้จะต้องมีเกณฑ์การดำเนินงาน เช่น การคัดเลือกและคุณสมบัติ ของกรรมการ มาตรฐานบัญชี และการตรวจสอบภายใน ที่เหมาะสมด้วย และยังคงรายงานฐานะ ทางการเงินต่อทางการทุกไตรมาส

3. สถาบันการเงินชุมชนที่ได้รับอนุญาตให้รับเงินฝากจากประชาชนเป็นการทั่วไป โดยจะต้องปฏิบัติตามเกณฑ์กำกับดูแลทางความมั่นคงทางการเงิน (Prudential regulation) แต่เพื่อ ไม่ให้ เป็นภาระต่อการดำเนินงานขององค์กรมากเกินไป เกณฑ์การกำกับดูแลสถาบันการเงินชุมชน ที่ได้รับอนุญาตควรมีความยืดหยุ่นกว่าของธนาคารพาณิชย์ เนื่องจากไม่ได้ดำเนินธุรกรรมที่ซับซ้อน และมีความเสี่ยงสูง

โดยจากงานศึกษาเรื่อง การพัฒนากองทุนหมู่บ้าน ไปสู่สถาบันการเงินชุมชน: ความรู้ และข้อเสนอต่อความจริง ของ สายชล (2555) ซึ่งให้เห็นว่าหากรัฐบาลต้องการพัฒนากองทุนหมู่บ้าน ให้ไปสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชน ได้อย่างมั่นคง มีความจำเป็นที่รัฐบาลและสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติในฐานะหน่วยงานที่กำกับดูแลก็ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนา ในอีกหลายมิติ เช่น ในเรื่องของการพัฒนาข้อกฎหมายขึ้นมารองรับการบริหารจัดการกองทุน การสนับสนุนให้ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจในระบบองค์กรการเงินชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ในอนาคตกองทุนหมู่บ้านสามารถเป็นแหล่งเงินทุนขั้นต้นให้กับชุมชนเพื่อลดความเสี่ยงต่อการสูญเสีย ดอกเบี้ย และเพื่อสร้าง โอกาสที่มากขึ้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชนเอง ถ้าหาก สถาบันการเงินชุมชนมีความมั่นคงและสามารถให้บริการได้อย่างครอบคลุมในระดับชุมชนหรือ ขยายไปสู่ระดับตำบลได้ ชุมชนจะสามารถนำเงินกำไรของสถาบันการเงินชุมชนไปสร้างระบบสวัสดิการและพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณิงนิจ และคณะ (2552) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านใน เขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ในภาพรวมของ ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุน หมู่บ้านอยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยที่สุด ได้แก่การบริหารงานของ คณะกรรมการหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และความรู้ความเข้าใจของ คณะกรรมการหมู่บ้าน

ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านเมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า ในภาพรวม ด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ ด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ และด้านความรู้ความ เข้าใจของคณะกรรมการ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน เมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ในภาพรวม และด้านความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 สำหรับด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ในภาพรวม และด้านการบริหารงาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และปัจจัย ที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน เมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ในภาพรวม แตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ 0.001 สำหรับด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ และด้าน

ความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ทรงศิริ (2547) ทำการศึกษาเกี่ยวกับ ประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบายกองทุนหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านศาลเจ้า ตำบลทรงคนอง จังหวัดนครปฐม พบว่า ผู้นำชุมชน กรรมการกองทุนหมู่บ้านและสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน เข้าใจนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการบริหารจัดการ ทั้งทางด้าน บุคลากร งบประมาณ และสามารถดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สัมตามเจตนารมณ์ของนโยบาย กองทุนหมู่บ้านเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการบริหารจัดการ นอกจากสามารถกำหนดบุคลากร ให้เหมาะสมกับงานแล้ว กรรมการกองทุนหมู่บ้านได้กำหนดระเบียบ ข้อบังคับกองทุน ให้เหมาะสม กับสภาพท้องถิ่น ของหมู่บ้านเพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติงานด้วย นอกจากนี้ นโยบายนี้ ยังสัมฤทธิ์ผลในด้านการเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนภายในหมู่บ้าน สามารถบรรเทา เหตุฉุกเฉิน และความจำเป็นเร่งด่วนของชาวบ้านและช่วยลดหนี้นอกระบบได้ แต่ไม่พัฒนาถึงขั้นเป็นแหล่งเงินทุน หมุนเวียนเพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้ไม่เพียงพอและขาดการพัฒนาด้านอาชีพ ดังนั้น รัฐจึงควรมีนโยบายเร่งรัดการฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพให้ชาวบ้าน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้าน หรือชุมชนเมือง ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อเศรษฐกิจระดับฐานรากของประเทศอย่างยิ่ง

งานศึกษาเรื่อง การดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชน ตำบลหนองโสน อำเภอ สามง่าม จังหวัดพิจิตร ของสุชาติ สานหล้า และ รัชณี มุขแจ้ง พบว่า ผลการดำเนินงานสถาบันการเงินชุมชนนั้นมีความพร้อมของชุมชน สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น คณะกรรมการมีความรู้ความสามารถได้รับการยอมรับนับถือ การบริหารการดำเนินงานเป็นไปด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต มีความเสมอภาค ยุติธรรม และปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีกระบวนการและกลไกในการช่วยให้สมาชิกสามารถชำระหนี้ได้ โดยอาศัยความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความเชื่อมั่น มีการติดตามผลการดำเนินงานและขยายผลของสถาบันการเงินชุมชน ปัจจุบันการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนมีผลกำไรที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และขยายสมาชิกไปยังตำบลใกล้เคียงด้วย

สำหรับงานศึกษาของเสาวลักษณ์ (2554) เรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในเขตพื้นที่ตำบลนาคา โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความรู้ความเข้าใจของสมาชิกเกี่ยวกับการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่

ตำบลนาคา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อ ศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของสมาชิก กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบว่า เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ตำแหน่งในกองทุนหมู่บ้าน ระยะเวลาเป็นสมาชิกและความเข้าใจของสมาชิก แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้ความเข้าใจกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงาน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบว่า ค่า Sig เท่ากับ 0.009 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.878 ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับสูงมาก ดังนั้น ความรู้ความเข้าใจของสมาชิกเกี่ยวกับการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง

ทับทิม แท่งคำ (2547) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ตำบลปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของคณะกรรมการ กองทุนหมู่บ้าน ปัญหาอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน ตำบลปะอ่าว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร POSDCORB จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 81 คน ได้มาโดยการสุ่มสุทธาโร ยามาเน ด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบตาม สะดวก โดยใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า

1. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 41 -50 มี สถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตร ส่วนใหญ่มี ระยะเวลาดำรงตำแหน่งมากกว่า 2 ปี คณะกรรมการกองทุนเกือบทั้งหมดเคยผ่านการฝึกอบรม ความรู้เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน และยังได้รับฟังข้อมูลข่าวสารเป็นประจำ ขณะเดียวกัน คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ยังดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้านอีกด้วย

2. คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน พบว่า มีผลการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านของ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุนในด้านด้านการวางแผน การจัดการ การจัดหาบุคลากร การอำนวยการ การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงานและด้าน การงบประมาณกองทุนหมู่บ้าน อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการงบประมาณ และรองลงมา 2 อันดับ คือ ด้านการวางแผน และด้านการจัดหาบุคลากร

3. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานที่สำคัญดังนี้ ด้านการจัดการ ได้แก่ การออก ระเบียบ ข้อบังคับ ในเรื่องของระยะเวลาชำระคืนเงินกู้สิ้นเกินไป ด้านการประสานงาน ได้แก่

คณะกรรมการกองทุนขาดความรู้ ความชำนาญในการส่งเสริมและให้คำแนะนำอาชีพแก่สมาชิก ด้านการรายงาน ได้แก่ สมาชิกบางส่วนไม่นำเงินกู้ไปดำเนินตามวัตถุประสงค์ที่เสนอโครงการ และมีสมาชิกบางส่วนไม่ส่งชำระคืนเงินกู้ตามกำหนดสัญญา

พุทธิมาลย์ เชียรพิมาย (2547) ได้ทำการศึกษาคำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา ในครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาคำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน จำแนกตามระดับกองทุนหมู่บ้าน และเพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านที่มีระดับต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ บุคลากรกองทุนหมู่บ้านจำนวน 316 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้นเอง ซึ่งแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลระดับการปฏิบัติการในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8604 และแบบสอบถามปลายเปิด เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน สถิติที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ F-test (ANOVA) ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้

การปฏิบัติงานของบุคลากรกองทุนหมู่บ้านให้ความสำคัญกับการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านโดยรวม 5 ด้านที่อยู่ในระดับสูงมาก โดยมีด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และรองลงมา คือ ด้านการติดตามผลการดำเนินงาน ด้านการบริหารจัดการ และด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความรู้ความสามารถของคณะกรรมการ และด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ส่วนอีก 3 ด้านอยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุน ด้านกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ และด้านการสร้างเครือข่ายชุมชน การปฏิบัติงานของบุคลากรกองทุนหมู่บ้านที่มีระดับกองทุนต่างกันมีการปฏิบัติงานในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านโดยรวมและเป็นรายด้านต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยบุคลากรกองทุนหมู่บ้านระดับต่ำมีระดับการปฏิบัติงานในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านน้อยกว่ากองทุนหมู่บ้านระดับปานกลางและระดับดี และบุคลากรกองทุนหมู่บ้านระดับปานกลางมีระดับการปฏิบัติงานในการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านน้อยกว่ากองทุนหมู่บ้านระดับดี จากการผลการศึกษาในครั้งนี้ช่วยชี้ให้เห็นถึงการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้าน อำเภอคง จังหวัดนครราชสีมา และทำให้ได้รับข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านอื่นต่อไป

ประสิทธิ์ พาโฮม (2547) ได้ทำการศึกษาผลการดำเนินงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตจังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลการดำเนินงานโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตจังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาผลกระทบที่มีต่อสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตจังหวัดขอนแก่น และ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการ

ดำเนินงานของโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตจังหวัดขอนแก่น รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ และพัฒนาข้อเสนอแนะเพื่อใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานภายใต้โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า 1) การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้ง 27 หมู่บ้านได้ดำเนินการจัดตั้งโดยผ่านกระบวนการจัดเวทีชาวบ้าน มีการร่างระเบียบกองทุนตามแนวทางที่รัฐบาลวางกรอบมา มีการเลือกตั้งคณะกรรมการครบถ้วนและเป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย มีการดำเนินการให้บริการเงินกู้กับสมาชิก และมีการจัดทำระบบบัญชีกองทุนหมู่บ้าน 2) สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีหุ้นในกองทุนซึ่งถือเป็นเงินออมและร่วมลงทุนกับกองทุนซึ่งจะให้ผลตอบแทนคืนแก่สมาชิกกองทุนเมื่อครบรอบระยะเวลาดำเนินงาน ในประเด็นนี้พบว่า ครัวเรือนสมาชิกถือหุ้นในกองทุนเป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 89.8 และฝากเงินกับกองทุนคิดเป็นร้อยละ 52.9 3) สมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจะเป็นผู้ร่วมกันกำหนดระเบียบการใช้เงินกองทุน และระเบียบการเลือกตั้งกรรมการบริหารกองทุน ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานกองทุน 4) การใช้บริการเงินกู้ของสมาชิกกองทุนส่วนใหญ่ (80%) กู้ยืมเงินไม่เกิน 10,000 บาท 5) การดำเนินงานจะเกิดผลดีหรือมีปัญหาอุปสรรคขึ้นอยู่กับศักยภาพและขีดความสามารถของคณะกรรมการในการบริหารงานและในการจัดทำระบบบัญชีกองทุน 6) สมาชิกกองทุนมีเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้น สามารถสร้างงานสร้างรายได้และสร้างทรัพย์สินเพิ่มขึ้นร้อยละ 66.7 7) ส่วนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานพบว่า การที่กำหนดวงเงินทุน 1 ล้านบาทเท่ากันทุกหมู่บ้าน โดยไม่คำนึงถึงจำนวนครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน ทำให้แต่ละหมู่บ้านที่มีขนาดแตกต่างกันได้รับเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนไม่เท่ากัน นอกจากนี้ยังพบว่ากองทุนหมู่บ้านส่วนมากไม่เข้าใจหรือไม่สามารถจัดทำระบบบัญชีที่ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติจึงทำให้ลดศักยภาพในการที่จะพัฒนากองทุนหมู่บ้านไปสู่การเป็นธนาคารประชาชน

นฤมล หอมสวัสดิ์ (2546) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านรวมทั้งศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านให้สัมฤทธิ์ผล ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน 7 ปัจจัย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ การเตรียมความพร้อมของชุมชน และการตรวจสอบและติดตามผล พบว่า ปัจจัยในเรื่องระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของสมาชิก การเตรียมความพร้อมของชุมชน และการตรวจสอบและติดตามผล มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และจากการประมวลความคิดเห็นของสมาชิก เจ้าหน้าที่ และคณะกรรมการกองทุนที่มีต่อปัญหาของการดำเนินงานของกองทุน พบว่าปัญหาที่สำคัญ คือ เงินกองทุนที่กู้ยืมมาไม่เพียงพอกับการลงทุน คณะกรรมการกองทุนมีความกังวลในเรื่องกองทุนมากเกินไป กรรมการบางคนไม่มีเวลาให้กับงานกองทุน

คณะกรรมการบางคนไม่มีความเข้าใจในเรื่องกองทุนดีพอ และไม่มีการประชุมชี้แจงผล การดำเนินงานกองทุนอย่างต่อเนื่อง

อ็อทพิช และคณะ (2545) ได้ศึกษาวิจัยการประเมินผลโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย พบว่าคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีความรู้ ความเข้าใจการบริหารกองทุน มีภาวะผู้นำ ประชาชนมีส่วนร่วมบริหารงานตามระบบประชาธิปไตยกองทุนหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างใกล้ชิด ทำให้การบริหารกองทุนหมู่บ้านประสบผลสำเร็จ

กรมการพัฒนาชุมชน (2545) ได้วิจัยประเมินสถานการณ์กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. สถานการณ์การกู้เงินกองทุน ส่วนใหญ่กู้ในวงเงิน 10,000 – 20,000 บาท ระยะเวลาการกู้ 12 เดือน นำไปลงทุนในอาชีพหลักของครอบครัว
2. พฤติกรรมการลงทุน ผู้กู้ส่วนใหญ่ ร้อยละ 79 นำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์
3. ความสามารถในการชำระหนี้ ผู้กู้อยู่ที่ 70.7 มีกำหนดชำระครั้งเดียว ร้อยละ 89.1 คั้นตามกำหนด โดยแหล่งเงินที่นำมาชำระร้อยละ 63 นำเงินรายได้จากการลงทุนมาชำระคืน ร้อยละ 19.1 นำเงินสะสมของครอบครัวมาชำระ ร้อยละ 10.1 นำรายได้ที่ได้จากกิจการอื่นของครอบครัวมาชำระคืน และร้อยละ 7 กู้ยืมจากแหล่งอื่นมาชำระหนี้เงินกองทุนหมู่บ้าน
4. สถานการณ์อาชีพ ผลตอบแทนในการประกอบอาชีพที่ลงทุนด้วยเงินกู้ ร้อยละ 53.2 ได้รับผลตอบแทนค่อนข้างดี ร้อยละ 34.2 ได้รับผลตอบแทนดี ร้อยละ 4.5 ไม่ได้ผลตอบแทนเลย
5. สภาพแวดล้อมด้านอาชีพ ร้อยละ 65.9 ตอบว่ากิจการที่ผู้กู้ลงทุนนั้นมีคนอื่นในหมู่บ้านประกอบกิจการนั้นเป็นอาชีพอยู่ด้วย และมีภาครัฐ เอกชนให้การสนับสนุนด้านการตลาด กิจกรรมที่ผู้กู้เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุดคือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนที่ประกอบอาชีพเหมือนกัน
6. การบริหารจัดการกองทุน พบว่ากรรมการเอาใจใส่และมีบทบาทดีมากในการเรียกเก็บเงินคืน การอนุมัติเงินกู้รายใหม่ การติดตามการลงทุน และมีการนำดอกผลจากการดำเนินงานไปจัดสวัสดิการที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน
7. ผลของนโยบายทำให้บรรยากาศในหมู่บ้านดีกว่าเดิม มีการประชุมหารือเรื่องส่วนรวม การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบระหว่างผู้นำชุมชน การปรึกษาหารือในการประกอบอาชีพ
8. ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายเป็นนโยบายที่ดีน่าสนับสนุนช่วยให้คนยากจนมีแหล่งเงินทุนหมุนเวียนช่วยสร้างอาชีพ ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ระบบบริหารจัดการกองทุน

สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง (2554) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของระบบการเงินระดับฐานรากในการส่งเสริมการเข้าถึงบริการทางการเงิน โดยทำการศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาองค์กรการเงินระดับฐานรากในประเทศไทยเพื่อให้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชน ในด้านเศรษฐกิจและสังคมผลการสำรวจพบว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและกลุ่มออมทรัพย์มีบทบาทสำคัญในการให้บริการทางการเงินในพื้นที่ชนบท ได้แบ่งการบริการให้กับผู้ใช้บริการดังนี้

1. การบริการด้านเงินฝากและเงินออม ส่วนใหญ่มีการใช้บริการกับสถาบันการเงินพร้อมกับใช้บริการขององค์กรการเงินระดับชุมชนควบคู่กันไป โดยมีปัจจัยในเรื่องของความใกล้ชิดบริการดี และจำนวนเงินฝากขั้นต่ำในการเปิดบัญชีไม่สูง

2. การบริการด้านสินเชื่อสถาบันการเงินเฉพาะกิจและกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีบทบาทในการปล่อยสินเชื่อมากที่สุด เนื่องจากไม่สามารถใช้บริการธนาคารพาณิชย์ได้ โดยเมื่อต้องการสินเชื่อการเกษตรเลือกใช้บริการกับสถาบันการเงินเฉพาะกิจมีปัจจัยในการใช้บริการคือความใกล้ชิดและการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกู้ยืม ส่วนสินเชื่อธุรกิจอื่นและสินเชื่อส่วนบุคคลเลือกใช้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยมีปัจจัยคือความใกล้ชิด อัตราดอกเบี้ยต่ำ ไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน และมีความรู้ไม่เพียงพอในการประกอบธุรกิจ

3. การบริการด้านการโอน/ชำระเงิน โดยส่วนใหญ่กลุ่มเกษตรกร ผู้ที่อาศัยห่างไกลจากตัวเมือง หรือขาดความรู้ความเข้าใจด้านการเงินได้ใช้บริการกับทางสถาบันการเงินเฉพาะกิจ

4. ด้านความรู้ความเข้าใจทางการเงิน กลุ่มตัวอย่างยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจทางการเงิน

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มตั้งจะสะสมทรัพย์และสถาบันการเงินชุมชนมีการประชุมมากกว่า 6 ครั้งต่อปี บ่งบอกถึงมีการบริหารที่เป็นระบบและบริการที่มีความยืดหยุ่น องค์กรส่วนใหญ่มีเครือข่ายด้านการเงินและการช่วยเหลือระหว่างองค์กร ได้มีการช่วยส่งเสริมด้านอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยมีการจัดอบรมและจัดกิจกรรมทางด้านสังคมและการประกอบอาชีพ การพิจารณาการอนุมัติสินเชื่อ ได้พิจารณาจากประวัติการออม และการชำระเงิน การเป็นสมาชิกในกลุ่มหรือจำนวนหุ้น ความเหมาะสมและวัตถุประสงค์ในการขอกู้ มีการลงโทษกรณีผิดชำระหนี้ โดยการลดวงเงินกู้ในอนาคต การไม่อนุมัติวงเงินสินเชื่อครั้งต่อไป และกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น องค์กรมีปัญหาในเรื่องของกระบวนการติดตามหนี้ซึ่งยังไม่ดีนัก

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะว่า สถาบันการเงินเฉพาะกิจไม่จำเป็นต้องกำหนดอัตราดอกเบี้ยให้สูงจนเกินไป ควรมีกรอบกฎหมายกำกับดูแลที่ชัดเจนและมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม ด้าน

การคุ้มครองเงินฝากนั้นช่วยเสริมสร้างให้ความมั่นคงกับระบบการเงินระดับฐานราก และแผนพัฒนาระบบการเงินระดับฐานรากระยะที่ 2 ทางกระทรวงการคลังควรบรรจุแนวทางการพัฒนาความรู้ทางการเงินของประชาชนระดับฐานรากเข้าไปภายในแผนดังกล่าวด้วย

จิวีวัลย์ ภักดีวุฒิ (2556) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของสถาบันการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาคุณลักษณะของสถาบันการเงินชุมชนที่มีคุณภาพ และประสบความสำเร็จเพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนากองทุน หมู่บ้านและกองทุนชุมชนให้เป็นฐานการพัฒนาทุนชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน สถาบันการเงินชุมชนที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จนั้น ต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ คณะกรรมการต้องมีความรู้ความสามารถ มีความเข้มแข็ง ซื่อสัตย์ สามัคคี ในส่วนของคุณลักษณะอื่นๆที่ต้องมี คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน และความซื่อสัตย์ของสมาชิก การมีแหล่งเงินทุนที่เพียงพอ และการมีความพร้อมในสิ่งอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ การปฏิบัติงานที่มีคุณภาพนั้น คณะกรรมการต้องมีความมุ่งมั่นเสียสละ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ความชัดเจนของเป้าหมายในการดำเนินงาน การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ และการดำเนินงานที่มีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ มีการรายงานผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

จากการศึกษาผู้วิจัยมองว่า การดำเนินงานอย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จเกิดจากความสามารถของคณะกรรมการและการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนการสนับสนุนของภาครัฐเป็นปัจจัยเสริมในการดำเนินการช่วงต้นของการก่อตั้งเท่านั้น ไม่ได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานแต่อย่างใด

กรกนก น้อยแถม (2557) ได้ศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนปากเกร็ดร่วมใจ 2 จังหวัดนนทบุรี โดยงานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความเข้มแข็งเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนปากเกร็ดร่วมใจ 2 จังหวัดนนทบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อมั่นต่อคณะกรรมการของสมาชิก ความคิดเห็นของสมาชิกเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน และความพร้อมของสถานที่ทำการกับความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนปากเกร็ดร่วมใจ 2 จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมีความเข้มแข็งอยู่ในระดับปานกลาง โดยคณะกรรมการส่วนใหญ่มีคุณสมบัติที่ดีคือ กระตือรือร้นในการทำงาน มีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมาย มีความรู้ ความสามารถในการบริหารงานและปฏิบัติงาน และทางสถาบันยังได้รับรางวัลประกาศเกียรติคุณมากมาย ทำให้สมาชิกมีความเชื่อมั่น ส่วนในเรื่องของ ความยุติธรรม สมาชิกมองว่า คณะกรรมการไม่ค่อยมีความยุติธรรม

และไม่ให้ความเป็นธรรมแก่สมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ทางสถาบันได้แบ่งการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนปากเกร็ดร่วมใจ 2 เป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านการวางแผน ทางสถาบันมีโครงสร้างหน้าที่คณะกรรมการที่ดี แบ่งหน้าที่ชัดเจน แต่ในเรื่องของการกำหนดกฎ กติกา ข้อบังคับนโยบาย สวัสดิการและเงินปันผลไม่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกเท่าที่ควร ได้จัดประชุมแค่ปีละ 1 ครั้ง ทำให้สมาชิกไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้มากเท่าที่ควร และการจัดกิจกรรมในช่วงเวลาไม่เหมาะสม ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมกับสถาบันการเงินชุมชน

2. ด้านการดำเนินการ ในการยื่นเรื่องกู้สมาชิกมองว่าไม่ยุ่งยาก เพราะเพียงแค่มีหลักแหล่งที่อยู่ชัดเจน สามารถใช้แฟงขาย เสื้อวินของจักรยานยนต์รับจ้าง นำมาใช้ในการค้ำประกันเงินกู้ได้ ไม่ยุ่งยาก ทางสถาบันยังมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายเร่งรัดหนี้สิน และมีระเบียบการควบคุมหลักประกันและการเรียกคืนเงินกู้ทำให้เงินเข้าสู่ระบบเพื่อให้สมาชิกสามารถกู้ได้เพิ่ม ในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้แก่สมาชิกและคนในชุมชนรับทราบเข้าถึงกิจกรรมนั้นได้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี เพราะได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม และคำแนะนำในด้านต่างๆ จากธนาคารออมสินสาขาปากเกร็ด

3. ด้านการประเมินผล ในเรื่องการติดตามการชำระเงินกู้คืนของสมาชิก การตรวจสอบการทำบัญชีรายรับ-จ่ายเงินมีความถูกต้องแม่นยำ เนื่องจากสถาบันการเงินชุมชนมีระบบการทำบัญชี และการตรวจสอบที่ดี แต่ในการบริหารจัดการในเรื่องการประเมินผลไม่ค่อยดีเท่าที่ควร สมาชิกไม่ค่อยได้รับรู้ในเรื่องของการประเมินผลของทางสถาบัน

ในด้านของความพร้อมสถานที่ทำการ ทางสถาบันมีเวลาเปิด - ปิดให้บริการที่แน่นอน คือ 8.00 – 12.00 น. อยู่ในทำเลที่สามารถสังเกตเห็นง่าย มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในสถาบันพร้อมใช้ในการปฏิบัติงานและพร้อมให้บริการ มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกไปให้บริการถึงที่ แต่มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงคือ มารยาทการให้บริการ และการสร้างความประทับใจแก่สมาชิกที่เข้ามาใช้บริการ ยังไม่ดีเท่าที่ควร ในเรื่องของความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชน มีความมั่นคงทางการเงินมาก โดยมีเงินหมุนเวียนมากกว่า 100 ล้านบาท จึงเพียงพอกับความต้องการของสมาชิก มีแผนธุรกิจทางการเงินเชิงกลยุทธ์เพื่อบริหารความเสี่ยง บทบาทด้านความสามัคคีทางสถาบันการเงินชุมชนยังไม่ค่อยมีเนื่องจากยังไม่มีมาตรการที่ทำให้สมาชิกและคนในชุมชนเกิดความสามัคคีกัน ด้านคุณภาพชีวิตนั้น ทางสถาบันการเงินชุมชนได้เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าถึงแหล่งเงินทุน เพื่อนำไปประกอบอาชีพ เป็นทุนการศึกษา ทำให้ได้เรียนในสถานศึกษาที่ดีมีคุณภาพ

จากการศึกษาได้มีข้อเสนอแนะในด้านต่างๆ เช่น การให้ความสำคัญและขอความร่วมมือจากกลุ่มคนอายุมาก และสนับสนุนให้กลุ่มคนที่มีอายุน้อยเข้ามาเป็นสมาชิกเพื่อให้สถาบัน

การเงินชุมชนมีกลุ่มคนที่มีอายุหลากหลายและเพิ่มขึ้น คณะกรรมการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก โดยสร้างความเป็นกันเอง พบปะพูดคุย คอยช่วยเหลือสมาชิก ทางสถาบันควรมีการวางแผนการ ดำเนินการที่เหมาะสมกับสภาพของสมาชิกและชุมชน และต้องดำเนินการตามแผนอย่างเคร่งครัด เป็นต้น

สายชล ปัญญาชิต (2555) สถาบันการเงินชุมชนมีกระบวนการและรูปแบบธุรกรรมทางการเงิน ที่มีการดำเนินการตามกฎหมาย และกฎระเบียบข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการการกฎ ระเบียบของสมาชิกที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้น ได้แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1) การออม - ผัก 2) การกู้และ การให้กู้ 3) การจัดผลประโยชน์ตอบแทนและสวัสดิการ และ 4) การบริหารจัดการกองทุน ได้ พบว่ากองทุนการเงินที่จะพัฒนาไปเป็นสถาบันการเงินนั้นมี 3 รูปแบบ มาจากส่วนหนึ่งของกิจกรรม ที่เป็นกองทุนหมู่บ้าน มาจากการรวมทุกกองต่างๆของชุมชนแล้วพัฒนาเป็นสถาบันการเงิน และมา จากการรวมทุกกองทุนทุกประเภทที่มีอยู่ในชุมชนแล้วแปรสภาพเป็นสถาบันการเงิน การที่กองทุน หมู่บ้านพัฒนามาเป็นสถาบันการเงินชุมชนได้นั้นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นกองทุนที่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ตามพ.ร.บ. กองทุนหมู่บ้านฯ
2. เป็นกองทุนที่มีเงินออมหรือทุนสำรองบางส่วนของตนเอง
3. มีเทคโนโลยีและโปรแกรมในการบริหารจัดการ
4. มีมาตรฐานด้านการเงินและบัญชี
5. มีการขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระจากสถาบันการเงิน
6. มีการรวมกลุ่มต่างๆ เข้าในกองทุน โดยเป็นกลุ่มที่ส่งเสริมอาชีพ/รายได้ และกลุ่มที่ มุ่งเน้นการจัดสวัสดิการชุมชน
7. มีคณะกรรมการที่มาจากภาคประชาชนและมีกระบวนการบริหารงานที่โปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาลหรือตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
8. มีโครงการของกองทุนในการแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกและชุมชน
9. มีการรายงานผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ในการพัฒนากองทุนเป็นสถาบันการเงินชุมชนนั้นมีปัจจัยสองส่วนสำคัญ คือ ปัจจัย ภายใน ได้แก่ ผู้นำ ด้านวิสัยทัศน์ในการบริหาร ความซื่อสัตย์ เสียสละ เป็นที่ยอมรับของคนใน ชุมชน เป็นผู้มีความพร้อมในเรื่องครอบครัวและเรื่องส่วนตัว มีความรู้ สามารถทำงานแทนกันได้ ในด้านของการบริหารจัดการ เช่น มีบุคลากรที่สนับสนุนด้านการบัญชี คอมพิวเตอร์ การเงินการ ธนาคาร การจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระบบ มีการประชุมทุกเดือน มีแบบแผนที่ปฏิบัติได้จริง มี กฎระเบียบชัดเจน เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น การสนับสนุนด้านการเงิน ทุนดำเนินการ ความรู้ ด้านบัญชี ระบบคอมพิวเตอร์ การให้คำปรึกษาด้านการบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล เป็น

ต้น กองทุนหมู่บ้านที่มีระยะการดำเนินการมากกว่า 9 ปี แต่ละกองทุนนั้นมีความแตกต่างในคุณภาพของการดำเนินงานและความมั่นคงทางการเงินของกองทุน การพัฒนากองทุนหมู่บ้านไปสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชนอย่างมั่นคงนั้น รัฐบาล สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาในหลายมิติ เช่น การพัฒนาข้อกฎหมายเพื่อรองรับการบริหารจัดการกองทุน การสนับสนุนให้ชุมชนมีความรู้และความเข้าใจในระบบองค์กรการเงินชุมชน ส่งเสริมธนาคารพาณิชย์หรือธนาคารของรัฐเป็นที่เล็งดำเนินการสนับสนุน และดูแล การจัดระบบและมหกรรมการเงินชุมชนเพื่อสร้างเครือข่ายการเงินชุมชนให้เป็นที่ยอมรับเชื่อมกับธนาคารพาณิชย์ และกองทุนของภาครัฐอื่นๆ เป็นต้น

ชิสา อู่สุวรรณ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษาธนาคารบางสระเกล้า ตำบลบางสระเกล้า อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ธนาคารในที่นี้ หมายถึง สถาบันการเงินชุมชนบางสระเกล้า ตำบลบางสระเกล้า อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ในด้านของพัฒนาการและกระบวนการก่อเกิดของธนาคารนั้นมีปัจจัยหลักที่สำคัญ คือ มิแกนนำมีจิตสาธารณะ เป็นผู้ดำเนินการมีส่วนร่วมของชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ การใช้หลักการเปิดจากข้างใน ในการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความตื่นตัว มีส่วนร่วมในการหาทางแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง และนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่มา เช่น การดึงภูมิปัญญา ดึงศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่ มีสำนักพึ่งตนเองเป็นหลักในการทำงาน การมีส่วนร่วมของชุมชน ความพยายามในการแก้ไขปัญหาหนี้สินทำให้เกิดการรวมทุนจนเกิดเป็นวิสาหกิจชุมชน และแนวคิดในเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชน เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ บัญชีครัวเรือน ทำให้คนในชุมชนสามารถจัดการการเงินของตนเองได้ ในด้านของรูปแบบ วิธีการบริหารจัดการของสถาบันการเงินชุมชนตำบลบางสระเกล้า เน้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมให้ได้มากที่สุด และมีวิธีการบริหารงานผ่านระบบของคณะกรรมการทำงาน เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนของแต่ละกลุ่มเพื่อมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการบริหารของธนาคาร กรณีคณะกรรมการดำเนินการใดๆ แล้วต้องมีการแจ้งให้สมาชิกทราบผ่านทางเวทีประชาคมเพื่อหามติข้อตกลงจากสมาชิกด้วย

โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของธนาคารชุมชน รวมถึงแนวคิดในการพึ่งตนเอง โดยลักษณะของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของชุมชนที่นี้ คือ มีการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ มีการเรียน และทดลองสิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ มีวัฒนธรรมการเรียนรู้จากบทเรียนในอดีต โดยหลังจากทำกิจกรรมมีการทบทวน หรือสรุปบทเรียนหลังปฏิบัติการที่เรียกว่า AAR (After Action Review) ระหว่างแกนนำและแกนนำอาสาอย่างสม่ำเสมอ และมีการเรียนรู้จากผู้อื่น โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน/เครือข่ายอื่นอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้เรื่องการเรียนรู้แล้ว ยังมีเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ ผ่านศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่บางสระเกล้า หรือถ่ายทอด

ความรู้อย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งจากวิถีชุมชนบางสระแก้วมีความเข้มแข็งมาก ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกด้าน มีความสามัคคี ใช้หลักบูรณาการในเรื่องความรู้จากสาขาวิชาต่างๆ และการร่วมทำงานของกลุ่มและองค์กรในระดับท้องถิ่นและระดับอื่นๆ ทำให้ประสบความสำเร็จซึ่ง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ทุกชุมชนสามารถพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนได้ โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ การบริหารจัดการของชุมชนที่ผ่านการขับเคลื่อนโดยผู้นำชุมชน ในการบริหารจัดการของสถาบันการเงินชุมชน ต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใส ยุติธรรม กระจายผลประโยชน์ให้สมาชิกอย่างทั่วถึง ผู้นำที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพ สถาบันการเงินชุมชนควรมีการบริการด้านสวัสดิการให้มาก โดยภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทอย่างสมเหตุสมผลหรือดำเนินการลักษณะร่วมสมทบ การดำเนินการเริ่มจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนควรเริ่มจากการหากกลุ่มทุนในชุมชนหรือระดมทุนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง แล้วจัดเวทีประชาคมเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

คณิงนิจ และคณะ (2552 - 2553) ในการศึกษา เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน ในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 2) เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของประชาชนในหมู่บ้าน ในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา 4) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วม ความรู้ความเข้าใจ และการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน 5) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมและความรู้ความเข้าใจ กับการบริหารกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้แก่ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 352 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล จากผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ในระหว่าง 41 - 50 ปี ระดับการศึกษาประถมศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพเกษตรกร และรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า 5,000 บาท ในภาพรวมของ ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมากทุกรายการ โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยที่สุด ได้แก่ การบริหารงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการหมู่บ้าน ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมาเมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า ในภาพรวม ด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ ด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ และด้านความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการ ไม่แตกต่างกัน ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน

ในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมาเมื่อจำแนกตามอายุ พบว่า ในภาพรวมด้านความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการ แตกต่างกัน และด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ แตกต่างกัน สำหรับด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ ไม่แตกต่างกัน ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมาเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ในภาพรวม และรายด้านทุกรายการ ไม่แตกต่างกัน ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมาเมื่อจำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า ในภาพรวมแตกต่างกัน สำหรับด้านการบริหารงานของคณะกรรมการ ด้านความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการแตกต่างกัน และด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการแตกต่างกัน ผลการวิจัยดังกล่าว สามารถนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล และปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการมีความตั้งใจในการบริหารงานของกองทุนให้มีความประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ปัจจัยด้านการบริหารงาน คณะกรรมการควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงการบริหารงบประมาณ โดยต้องมีการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมของกองทุนหมู่บ้าน และควรมีแผนงาน/งาน/โครงการที่สอดคล้องกับเงินงบประมาณที่ตั้งไว้

1.2 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม คณะกรรมการควรมีการร่วมกันประเมินผล โดยต้องมีการแต่งตั้งกรรมการตรวจสอบเพื่อติดตามการดำเนินกิจการและประเมินผลงานของโครงการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีการให้การสนับสนุนสมาชิกกองทุนที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพจากเงินที่ได้รับจากกองทุน ให้มาช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำแก่สมาชิกอื่นๆต่อไป

เสาวลักษณ์ เรืองวิรุจนากุล (2554) การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 2) เพื่อศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจของสมาชิกเกี่ยวกับการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง 4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของความรู้ความเข้าใจกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านความรู้ความเข้าใจของสมาชิกเกี่ยวกับการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง พบว่า เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ตำแหน่งในกองทุนหมู่บ้าน ระยะเวลาเป็นสมาชิกและความเข้าใจของสมาชิก แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน ในเรื่องความสัมพันธ์ของความรู้ความเข้าใจกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันอยู่ในระดับสูงมาก ดังนั้น ความรู้ความเข้าใจของสมาชิกเกี่ยวกับการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง ความคิดเห็นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

1. การวางแผน หรือการเสนอแผนงานเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมาย และนโยบายของรัฐบาล การวางแผนเพื่อรับมือในกรณีสมาชิกไม่ชำระเงินกู้ตามกำหนดโดยต้องศึกษาสภาพแวดล้อมความต้องการของหมู่บ้านก่อนการวางแผนการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านฯ

2. การจัดการองค์กร การจัดโครงสร้างขององค์กรตามระเบียบข้อบังคับของกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาตินั้นการคัดเลือกและยอมรับตัวบุคคลที่จะรับผิดชอบในการจัดองค์กรตามโครงสร้างขององค์กร โดยรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของสมาชิกและมีการจัดการดำเนินงานโดยอาศัยความสามัคคี ความร่วมมือของสมาชิกในองค์กร องค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. การจัดการบุคคล การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ การสรรหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละตำแหน่ง และมีส่วนร่วมในการติดตามปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ

4. การอำนวยความสะดวก การให้ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้ให้กับสมาชิก การประชาสัมพันธ์การประชุมของกองทุนหมู่บ้านในแต่ละครั้ง การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในการกู้ยืมเงิน และมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นการนำเทคนิคและวิธีการที่ทันสมัยมาใช้ในการบริหารจัดการกองทุน

5. การควบคุม การเข้าร่วมประชุมเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านฯ แสดงความคิดเห็นในการวางแผนการควบคุมความเสี่ยงของกองทุนหมู่บ้านฯในด้านต่างๆ การติดตามและประเมินผลของกองทุนหมู่บ้านฯเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านฯ และ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกองทุนหมู่บ้าน

กาญจนา สวัสดิ์ (2553) ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน ตำบลลำพูน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึง ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน และเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านตำบลลำพูน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยจำแนกตามข้อมูลพื้นที่ของสมาชิกกองทุน กลุ่มข้อมูลเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 400 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS หาร์้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างรายคู่ ผลการวิจัย พบว่า สมาชิกผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 31-40 ปี สมรสแล้ว การศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพเกษตรกร มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท สมาชิกในครอบครัว 3-4 คน เป็นสมาชิกของกองทุนหมู่บ้านมาแล้ว 1-2 ปี และใช้บริการกองทุนหมู่บ้านมากกว่า 6 เดือนต่อครั้ง รู้จักกองทุนหมู่บ้านจากผู้นำชุมชน และใช้บริการกู้ยืมเงิน ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกองทุนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกตามข้อมูลพื้นฐาน พบว่า 1) เพศ ไม่มีความแตกต่างกับประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน 2) อายุ มีความแตกต่างกับการดำเนินการ 3.) สถานภาพสมรส มีความแตกต่างกับการดำเนินการและการจัดเก็บข้อมูล 4) การศึกษา มีความแตกต่างกับการดำเนินการ การจัดเก็บข้อมูล การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และการติดตามผลการดำเนินงาน 5) อาชีพ มีความแตกต่างกับการดำเนินการ การจัดเก็บข้อมูล การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และการติดตามผลการดำเนินงาน 6) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีความแตกต่างกับการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การประสานงาน และการติดตามผลการดำเนินงาน 7) ระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกองทุน มีความแตกต่างกับการประสานงาน 8) ความถี่ในการใช้บริการกองทุน มีความแตกต่างกับการดำเนินการ และการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย 9) สื่อที่ทำให้รู้จักกองทุน มีความแตกต่างกับการดำเนินการ การจัดเก็บข้อมูล การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย การประสานงาน และการติดตามผลการดำเนินงาน 10) วัตถุประสงค์ที่ใช้บริการ มีความแตกต่างกับการดำเนินการ และการติดตามผลการดำเนินงาน สรุปได้ว่าปัจจัยด้านเพศไม่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน การวิจัยนี้สามารถแบ่งข้อเสนอแนะเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สำหรับกองทุนหมู่บ้าน มีดังนี้

1. ด้านการดำเนินการ คือ กองทุนหมู่บ้านควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้แก่สมาชิกได้ทราบเกี่ยวกับกำหนดการต่างๆในการดำเนินการอย่างชัดเจน และสม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์แก่สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน กองทุนควรส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการวางแผนธุรกิจ รวมทั้งการจัดบัญชีรายรับรายจ่ายแบบง่ายแก่สมาชิกผู้กู้เงินเพื่อเป็นการพัฒนาสมาชิกผู้กู้เงินให้สามารถนำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์และสามารถชำระหนี้ตามระยะเวลาได้

2. การจัดเก็บข้อมูล คือ กองทุนต้องเก็บข้อมูลของการกู้เงินและการส่งเงินคืนให้เป็นปัจจุบันและโปร่งใส โดยจัดทำระเบียบเอกสารเพื่อให้กองทุนมีศักยภาพมากขึ้น

3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือ กองทุนต้องมีเกณฑ์การคัดเลือกที่ดีในการอนุมัติเงินกู้เพื่อให้เงินกู้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และบรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนหมู่บ้าน ปรับระเบียบกฎเกณฑ์การกู้ยืมและระยะเวลาการคืนให้สอดคล้องกับลักษณะอาชีพที่มีการกู้ยืม

4. การประสานงาน คือ กองทุนหมู่บ้านควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เกิดแนวทางในการบริหารและพัฒนากองทุนหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพในการให้บริการแก่สมาชิก

5. การติดตามผลการดำเนินการ คือ กองทุนหมู่บ้านควรมีกำหนดการในการลงพื้นที่เพื่อติดตามผลการดำเนินงานของสมาชิกเพื่อให้ความรู้และข้อเสนอแนะในการประกอบอาชีพ ควรจัดให้มีคณะกรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผลเพื่อติดตามผลการกู้ยืมเงินของสมาชิกกองทุนอย่างชัดเจน

6. สมาชิกส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการใช้บริการ คือ ต้องการกู้ยืมเงินกองทุนควรให้ความรู้เกี่ยวกับการออมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนที่ 2 สำหรับสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน

เนื่องจากเงินทุนของกองทุนหมู่บ้านมีจำกัด สมาชิกกองทุนทำการกู้แล้วไม่สามารถส่งเงินคืนได้ตามระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งทำให้สมาชิกที่ต้องการกู้ต่อไม่สามารถกู้เงินได้ทั่วถึง ฉะนั้นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านควรมีการวางแผนในการนำเงินกองทุนไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อที่จะสามารถนำเงินมาคืนได้ตรงตามกำหนดเวลา และสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน เช่น การออกเสียง และการแสดงความคิดเห็นต่างๆ

พรพิมล และ ภณิตา (2554) ทำการศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการเงินกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน จ. มหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลและสถานภาพการเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน 2) ศึกษาการบริหารจัดการเงินกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านของสมาชิกกองทุนฯ เขตชุมชนเมือง จังหวัดมหาสารคาม 3) หาแนวทางการให้สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านสู่การพัฒนาครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งสู่หมู่บ้านและชุมชน ให้เป็นภูมิคุ้มกันวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต ผลการวิจัยได้แบ่งเป็นด้านต่างๆดังนี้

1. ด้านข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า สมาชิกกองทุนหมู่บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 59 ปีขึ้นไป สถานภาพส่วนใหญ่สมรสแล้ว จำนวนสมาชิกในครอบครัวของสมาชิกกองทุนส่วนใหญ่ มีจำนวน 4 - 6 คน จำนวนบุตรหรือผู้ที่ต้องรับผิดชอบที่

กำลังศึกษาเล่าเรียนของสมาชิกกองทุนส่วนใหญ่ มีจำนวน 2 คน อาชีพของสมาชิกกองทุนส่วนใหญ่ พบว่ามีอาชีพค้าขาย ระดับการศึกษาของสมาชิกกองทุนส่วนใหญ่ อยู่ในระดับประถมศึกษา รายได้ของครอบครัวต่อเดือน อยู่ในระหว่าง 3,000 - 5,000 บาท พื้นที่ทำกินของสมาชิกกองทุนส่วนใหญ่ต่ำกว่า 1 ไร่ มีที่อยู่อาศัยเป็นบ้านพักของตนเอง ไม่มีภาระในการผ่อนชำระ จำนวนเงินที่ขอยืมกู้กองทุนส่วนใหญ่ อยู่ระหว่างจำนวน 15,001- 20,000 บาท ส่วนจำนวนหนี้คงเหลือนั้น ส่วนใหญ่ไม่มีหนี้เพราะรออนุมัติเงินกู้

2. ด้านสถานภาพการเป็นสมาชิกกองทุน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกองทุนมากกว่า 6 ปี และมีประสบการณ์การเข้ารับการอบรม เรื่อง การเขียนโครงการกู้เงินกองทุน และยังมีความต้องการอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ องค์กรที่มาให้ความรู้แก่กองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่คือ พัฒนาการอำเภอ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง มีความสามารถเขียนโครงการกู้เงินได้เอง วัตถุประสงค์ในการขอกู้เงินกองทุน คือ นำ ไปใช้ในด้านการค้าขาย ธุรกิจ ส่วนการนำเงินกู้จากกองทุนไปใช้หนี้ในระบบมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่นำเงินจากการกู้ไปใช้ตามวัตถุประสงค์ การบริหารจัดการเงินกู้ยืมกองทุนของสมาชิกด้านต่างๆ ดังนี้

2.1 ด้านการเกษตร สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้นำ เงินจากการกู้กองทุนไปใช้ในด้านการเกษตร การทำนา ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงไก่ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และเลี้ยงปลา

2.2 ด้านการค้า ธุรกิจ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ ได้นำ เงินจากการกู้กองทุนไปใช้ด้านการค้า ธุรกิจ 1) ธุรกิจการผลิตเกี่ยวกับการผลิตขนม 2) ธุรกิจจำหน่ายเกี่ยวกับขายของชำ 3) ธุรกิจให้บริการเกี่ยวกับการทำความสะอาดบ้าน

2.3 ด้านอุปโภค/บริโภค สมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนใหญ่ ได้นำ เงินจากการกู้กองทุนไปใช้ในด้านการอุปโภค บริโภค

2.4 ด้านการศึกษามูลนิธิ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านที่มีภาระในการศึกษาของบุตรหลาน จำนวนสมาชิกกองทุน 113 คนนั้น ได้มีภาระค่าใช้จ่ายให้การศึกษาต่อเดือนส่วนใหญ่คือระหว่าง 1,001 - 3,000 บาท

2.5 ด้านการนำไปใช้หนี้ในระบบ สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีหนี้ในระบบจำนวน 59 คน โดยส่วนใหญ่มีหนี้จำนวนระหว่าง 10,001 - 15,000 บาท ส่วนการจ่ายให้เจ้าหน้าที่ต่อเดือนนั้น พบว่า จ่ายให้ระหว่าง 1,001 - 3,000 บาท

เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า

จุดแข็ง

1. การมีสมาชิกในครอบครัวจำนวน 4 - 6 คน (จำนวน 110 คน ร้อยละ 59.78) นับว่ายังไม่มากนักและสถานภาพส่วนใหญ่มีครอบครัวที่สมบูรณ์
2. ส่วนใหญ่สมาชิกกองทุนมีบุตร - หลานที่จะรับผิดชอบด้านการศึกษาจำนวนน้อย ฉะนั้นในการที่จะกู้เงินกองทุนเพื่อก่อให้เกิดรายได้เพิ่ม คาดว่าน่าจะเป็นไปได้
3. ส่วนใหญ่สมาชิกที่มีอาชีพค้าขาย เพราะเป็นชุมชนเมืองและมีประชาชนหนาแน่น
4. ถึงแม้ส่วนใหญ่จะจบการศึกษาระดับประถมศึกษาเมื่อพิจารณาภาพรวมของสมาชิกที่จบระดับมัธยมศึกษา, อาชีวศึกษา, สูงกว่าปริญญาตรี เมื่อรวมกันแล้วจะมีจำนวนมากกว่าระดับประถมศึกษา
5. สมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีภาระในการผ่อนบ้าน
6. จำนวนเงินที่กู้จากกองทุนมีเพียงร้อยละ 46.74 จำนวนเงินระหว่าง 15,001 - 20,000 บาท และมีผู้ค้างชำระเป็นส่วนน้อย
7. สมาชิกให้ความสำคัญในการเข้าร่วมประชุมสามัญตามวาระ/วิสามัญในกรณีพิเศษเสมอ

จุดอ่อน

1. สมาชิกส่วนใหญ่มีอายุ 59 ปี หากนำเงินไปดำเนินการทางธุรกิจ ค้าขาย อาจจะไม่ค่อยคล่องตัวมากนัก
2. ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีพื้นที่ทำกิน เพราะมีต่ำกว่า 1 ไร่ ส่วนผู้ที่จะมีพื้นที่ทำกิน ก็มักจะเป็นที่นาของญาติๆ ที่ต้องช่วยกันทำ
3. รายได้ของครอบครัวต่อเดือน ยังนับว่าน้อยเพราะอยู่ระหว่าง 3,000 - 5,000 บาทเท่านั้น

โอกาส

1. ส่วนใหญ่สมาชิกได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับระเบียบการกู้เงินกองทุนหมู่บ้าน การเขียน โครงการกู้เงิน การจัดทำบัญชีครัวเรือน
2. ผู้มาให้ความรู้ในการอบรม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของจังหวัด อาทิเช่น พัฒนาการอำเภอ/จังหวัด เจ้าหน้าที่ธนาคารเกษตรฯ

อุปสรรค

1. สมาชิกบางส่วนนำ เงินไปใช้ด้านเกษตรคือ การทำนานั้น เนื้อที่ส่วนใหญ่จะเป็นของญาติๆ เพราะตัวเองมีพื้นที่ทำกินน้อย

2. คณะกรรมการกองทุนไม่มีฝ่ายติดตามประเมินผลรายผู้กู้ว่า ได้นำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใดและเป็นอย่างไรบ้าง

3. เงินที่อนุมัติให้กู้ไม่เพียงพอต่ออาชีพด้านธุรกิจ/การค้าขนาดกลาง - ใหญ่ ถ้าสามารถทำการค้าได้ก็เป็นเพียงร้านขายของชำเท่านั้น

4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้มาให้การอบรมอย่างสม่ำเสมอ จึงทำให้ขาดความต่อเนื่องในการรับรู้หรือการประกอบอาชีพ

ศศิวิมล ถาวรพงศ์สถิตย์ (2555) ได้ศึกษาเรื่องปัญหาการเข้าถึงการเงินฐานราก (Microfinance) ของประชาชน พบว่า ธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเฉพาะกิจภายใต้การกำกับของกระทรวงการคลังนั้น ประชาชนฐานรากยังไม่สามารถเข้าถึงการใช้บริการสินเชื่อได้ แม้มีหน่วยงานของรัฐ ธนาคารพาณิชย์ หรือหน่วยงานที่มีกฎหมายจัดตั้ง โดยเฉพาะ มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนฐานรากที่ต้องการสินเชื่อ แต่การช่วยเหลือในบางครั้งเกิดความซ้ำซ้อน ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ขาดการส่งเสริมและให้ความรู้แก่ประชาชนที่ต้องการสินเชื่อเพื่อการลงทุน ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้ดีเท่าที่ควร องค์กรการเงินระดับฐานรากของประเทศไทย ประกอบด้วย 1) กลุ่มในระบบ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ผู้ประกอบธุรกิจที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน ธนาคารเฉพาะกิจของรัฐ 2) กลุ่มกึ่งในระบบ เช่น กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์ และ 3) กลุ่มนอกระบบ เช่น กลุ่มเจ้าหนี้ในระบบ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จากผลการศึกษาได้สรุปความหมายโดยรวมของการเงินฐานรากครอบคลุมพิจารณาจาก 5 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะองค์กรที่ให้บริการ โดยประเภทที่ 1 คือ อยู่ในระบบ มีกฎหมายกำกับดูแลในเชิงของการให้สินเชื่อ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ประเภทที่ 2 คือ องค์กรที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกฎหมายแต่ไม่ใช่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้สินเชื่อโดยตรง เช่น สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ และประเภทที่ 3 องค์กรที่ไม่มีกฎหมายในการกำกับดูแล เช่น เจ้าหนี้ในระบบ กลุ่มพึ่งพาตนเอง

2. ลักษณะของการให้บริการการเงินฐานราก ครอบคลุมถึงการให้บริการด้านเงินออมฐานราก (Microsaving) การให้สินเชื่อฐานราก (Microcredit) การประกันภัยฐานราก (Microinsurance) และการโอนเงิน

3. พิจารณาจากระยะเวลาและจำนวนเงินในการให้บริการการเงินฐานราก เป็นการยืมและการชำระคืนที่มีระยะเวลาสั้น

4. พิจารณาวัตถุประสงค์ของการให้บริการที่มีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้บริการ เช่น นำไปประกอบอาชีพ ทุนการศึกษา ค่ารักษาพยาบาล หรือเพื่อใช้จ่ายจำเป็น

5. ลักษณะของผู้ต้องการการบริการ ส่วนใหญ่เป็นคนจนมีรายได้น้อย หรือวิสาหกิจขนาดย่อม ที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากประเทศบังคลาเทศ อินเดีย ฟิลิปปินส์ พบว่าได้ประสบปัญหาด้านการเข้าถึงการเงินฐานรากเช่นเดียวกับประเทศไทย มีการแก้ไขปรับปรุงวิธีการ กฎหมาย ให้มีความสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายคือ ต้องการให้คนยากจนและวิสาหกิจขนาดย่อมสามารถเข้าถึงการเงินอย่างทั่วถึง ในด้านกฎหมายนั้น พบว่า องค์กรการเงินฐานรากในระบบมีรูปแบบกฎหมายกำกับดูแลอย่างเข้มงวด ทำให้การเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นองค์กรหลักในการส่งเสริมให้คนจนหรือวิสาหกิจขนาดย่อมเข้าถึงสินเชื่อได้นั้นมีข้อจำกัด ต้องให้องค์กรในระบบเชื่อมโยง (Linkage) กับองค์กรนอกระบบ เพื่อช่วยเหลือกันกรณีการให้สินเชื่อขนาดใหญ่แก่คนยากจนและวิสาหกิจขนาดย่อม องค์กรกึ่งในระบบ นั้นมีข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย นั่นคือ ต้องเป็นสมาชิกสหกรณ์เท่านั้น จึงสามารถขอสินเชื่อจากสหกรณ์ได้ ทำให้มีบางกลุ่มที่จะสามารถเข้าถึงการเงินในองค์กรนี้ได้ และกลุ่มนอกระบบนั้น หากมีการแก้ปัญหา โดยการปรับปรุงกฎหมายที่ใช้บังคับแบบบูรณาการ จะช่วยให้คนจนหรือวิสาหกิจขนาดย่อมสามารถเข้าถึงการเงินฐานราก และตอบ โจทย์ความต้องการของคนกลุ่มนี้ได้ทั่วถึงและแก้ปัญหาเข้าห็นั้นนอกระบบได้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเงินฐานรากในประเทศไทยอย่างยั่งยืนภาครัฐควรส่งเสริมในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งเสริมอาชีพ ช่วยเหลือด้านการฝึกอบรมในการประกอบอาชีพสร้างรายได้ด้วยตนเอง โดยภาครัฐให้คำแนะนำหรือจัดอบรมให้ความรู้ทางการเงิน ควรเสริมสร้างวินัยทางการเงินให้แก่ประชาชน โดยนำแบบของธนาคารกรามีนในประเทศบังคลาเทศมาเป็นตัวอย่าง โดยนำหลัก รายได้น้อย เข้าถึงสินเชื่อ เริ่มการลงทุน เพิ่มรายได้ เพิ่มเงินออม เพิ่มการลงทุน เพิ่มรายได้ มาใช้ประกอบกับการให้สินเชื่อของธนาคารเฉพาะกิจ ควรสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมการออมการมีสวัสดิการ และพึ่งพาตนเองมากขึ้น ควรพัฒนาการใช้เทคโนโลยีเพื่อสามารถเข้าถึงการบริการด้านการเงินอย่างทั่วถึง เช่น นำ Mobile Banking มาใช้ เป็นต้น ในการพัฒนาความรู้ทางการเงิน (Financial literacy) ให้มีความสำคัญกับการจัดทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนฐานราก และควรพัฒนากระบวนการงานที่ส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนและระบบการเงินภาคประชาชน โดยทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน และพัฒนาด้านเครือข่ายการพัฒนาบนหลักการเชิงพื้นที่ (Area based development)

วิระพล และคณะ(2549) การดำเนินโครงการวิจัย การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัด สุราษฎร์ธานี ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายพันธมิตรระหว่างกลุ่มองค์กรประชาชน และสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรในการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งการวิจัยจะมุ่งเน้นไปที่องค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ

1) การพัฒนาผู้นำกลุ่มองค์กรในลักษณะของการสร้างคุณค่าสหกรณ์ให้ตระหนักถึงการร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปรับกระบวนการคิดเชิงบูรณาการให้แก่ผู้นำเพื่อให้มีศักยภาพ และความพร้อมในการบริหารจัดการองค์กร 2) ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำรอบทิศทาง การดำเนินงานของกลุ่ม และองค์กร โดยคำนึงถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง 3) การส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตรในระหว่างกลุ่มองค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด มีเป้าหมายในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มสหกรณ์ที่จดทะเบียน ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้าและสหกรณ์บริการ และสหกรณ์ภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนา กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ โดยมีการจัดเวทีสรุป สังเคราะห์ความคิดของนักวิจัย และเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของทีมประสานงาน พบว่าการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรประชาชน ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งจำแนกได้เป็นกลุ่มสหกรณ์ที่จดทะเบียน และสหกรณ์ที่ไม่จดทะเบียน มีภูมิหลังและวิวัฒนาการที่แตกต่างกัน โดยสหกรณ์ที่จดทะเบียนก่อกำเนิดจากนโยบายของภาครัฐ ส่วนสหกรณ์ที่ไม่จดทะเบียนถึงแม้จะไม่ได้ก่อกำเนิดจากนโยบายของภาครัฐแต่ด้วยพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน ผนวกกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และประการสำคัญที่สุดคือความคิดของผู้นำและแกนนำชุมชนที่เล็งเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกัน โดยหลักการพึ่งพาตนเอง และพึ่งพากัน จึงกลายเป็นภูมิคุ้มกันอย่างดีที่จะช่วยให้กลุ่มยืนหยัดและดำรงอยู่ได้ ทั้งกรณีมีหน่วยงานภาครัฐและไม่มีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุน แต่กิจกรรมที่โดดเด่นของทั้ง 2 กลุ่มสหกรณ์ คือ

1. การกู้เงินมีลักษณะซ้ำซ้อนกัน คือ แต่ละกลุ่มมีสมาชิกโดยตรงคนเดียวกันมาขอกู้เงิน
2. หลักเกณฑ์การให้กู้เงินของแต่ละกลุ่มองค์กรมุ่งเน้นให้กู้เงินเพื่อหวังผลตอบแทนมากกว่าการให้ความช่วยเหลือพึ่งพากันทางการเงินในการประกอบอาชีพ และพัฒนาอาชีพ และช่วยเหลือการดำเนินชีวิตในยามจำเป็นและฉุกเฉิน
3. ผู้บริหารและคณะกรรมการดำเนินการของกลุ่ม มีการสืบทอดและดำรงตำแหน่งติดต่อกันยาวนาน โดยไม่มีทีท่าจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียน
4. สมาชิกที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเงิน โดยเฉพาะสหกรณ์ที่ไม่จดทะเบียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ซึ่งตรงข้ามกับสหกรณ์ที่จดทะเบียนสมาชิกจะเป็นผู้ชาย

จากผลการศึกษาศานาการณ์การดำเนินงานกลุ่มองค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด บางส่วนประสบปัญหาการขาดทุน และส่วนใหญ่ยังไม่สามารถดำเนินการตามภารกิจ และเจตนารมณ์ของสหกรณ์ได้อีกทั้งบางส่วนยังเต็มไปด้วยปัญหาอุปสรรคของการทุจริต สหกรณ์ออมทรัพย์ซึ่งเป็นสหกรณ์ที่อยู่ในข่ายมีผลประกอบการอยู่ในเกณฑ์ดีแต่เมื่อพิจารณาจากตัวเลขทาง

การเงิน พบว่า เป็นการเติบโตอันมีผลมาจากขนาดของหนี้สินที่เพิ่มขึ้น แต่ไม่ได้มาจากผลการประกอบการทางการเงินอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถเห็นได้จากฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกที่ไม่ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเพียงพอ เป็นเพียงการเพิ่มภาระหนี้สินควบคู่ไปกับการเพิ่มของทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้แต่อย่างใด กลุ่มองค์กรการเงินมีจุดเด่นเกี่ยวกับตัวผู้นำและแกนนำขององค์กรที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์และจิตวิญญาณ และพบว่าหลายองค์กรยังขาดทักษะและประสบการณ์ในการจัดการทางการบริหาร และการจัดการทางการเงิน ปัจจุบันองค์กรเหล่านี้จะได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากภาครัฐเป็นหลักดังนั้นแม้ว่ากลุ่มเหล่านี้จะได้รับสนับสนุนและพัฒนาทักษะ และเรียนรู้ประสบการณ์ตลอดจนผ่านการฝึกอบรมและพิจารณาบุคลากรจากส่วนราชการเป็นอย่างดีก็ยังไม่เป็นที่น่าเชื่อได้ว่าหากสิ้นสุดการอุดหนุนจากภาครัฐหรือส่วนราชการแล้วจะสามารถดำรงสถานภาพของกลุ่ม องค์กรไว้ได้หรือไม่

พงษ์เสฐียร และคณะ (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินงาน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน กรณีศึกษา บ้านหนองมาตร ตำบลช้างทูน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด และ บ้านดาวเรือง หมู่ที่ 10 ตำบลพลับพลา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนของบ้านหนองมาตร ตำบลช้างทูน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด 2) เพื่อศึกษาการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนของบ้านดาวเรือง หมู่ที่ 10 ตำบลพลับพลา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และ 3) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนของบ้านหนองมาตร ตำบลช้างทูน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด กับบ้านดาวเรือง หมู่ที่ 10 ตำบลพลับพลา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสนทนากลุ่มย่อยคือ คณะกรรมการโครงการ แก้ไขปัญหาคความยากจน บ้านหนองมาตร ตำบลช้างทูน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด รวมสมาชิกในโครงการ จำนวน 20 คน และคณะกรรมการโครงการ แก้ไขปัญหาคความยากจนบ้านดาวเรือง หมู่ที่ 10 ตำบล พลับพลา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรีและสมาชิกในโครงการ จำนวน 11 คน

ผลการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนของบ้านหนองมาตร ตำบลช้างทูน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด พบว่าคณะกรรมการได้มาโดยวิธีการประชุมเลือกตั้ง ทั้งหมดมีจำนวน 9 คน ในการวางแผนการทำงานจะให้ความสำคัญเรื่องการพิจารณาปล่อยเงินยืม โดยสื่อสารให้สมาชิกรนำแบบฟอร์มการยืมเงินไปกรอกและ พิจารณาการยืมเงินจากวัตถุประสงค์การยืม มีการใช้ศาลาประชาคม หมู่ที่ 4 บ้านหนองมาตรเป็นสถานที่ประชุม โดยคณะกรรมการรับผิดชอบตามหน้าที่ที่แบ่งงานกันในส่วนของการดำเนินงาน คณะกรรมการมีหลักเกณฑ์คัดเลือกครัวเรือนเป้าหมายโดยพิจารณาครัวเรือนที่ตกเกณฑ์ จปฐ. และครัวเรือนยากจนที่มีความตั้งใจจริงในการประกอบอาชีพเสริม และมีการพิจารณาจากโครงการที่ส่งมา โดยดูจากเหตุผลและความเป็นไปได้

ของโครงการ ซึ่งประมาณกลางเดือนสิงหาคมของทุกปี สมาชิกที่ยืมเงินไปต้องส่งใช้คืนเงิน หลังจากนั้นกรรมการจะพิจารณาอนุมัติเงินยืมใหม่ โดยกระบวนการพิจารณาเงินยืมประมาณ 1 สัปดาห์ แต่กระบวนการขั้นตอนจนถึงการเบิกจ่ายใช้เวลาประมาณครึ่งเดือน ในการจ่ายเงิน/โอนเงิน นายอำเภอบ่อไร่จะเป็นผู้ลงนามส่วนใหญ่สมาชิกจะยืมเงินไปประกอบอาชีพเสริม เช่น ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ในส่วนของการจูงใจคณะกรรมการมีการแจ้งให้ผู้ยืมทราบว่าถ้าคืนเงินเร็วก็ยืมเงินรอบใหม่ได้เร็ว ในเวลาที่มีปัญหาคณะกรรมการจะนำมาพูดคุยร่วมกันหาทางออกให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ในส่วนของการควบคุมมีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนให้ครัวเรือนที่มีความต้องการให้ผลัดกันยืมเงิน และมีคณะกรรมการ ติดตามสมาชิกที่กู้ยืมเงินไป โดยวิธีการพูดคุยและเยี่ยมเยียน ผลลัพธ์ คือครัวเรือนส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม

ผลการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนของบ้านดาวเรืองตำบล พลับพลา อำเภอเมือง จันทบุรี จังหวัดจันทบุรี พบว่า คณะกรรมการได้มาโดยการคัดเลือกจากชาวบ้านผ่านเวทีประชาคมมีจำนวน 11 คน ในส่วนของการวางแผนให้ความสำคัญต่อการพิจารณาการปล่อยเงินยืมตามความจำเป็นและเหมาะสม ใช้สถานที่บ้านอาจารย์ลั่นจี อดัญติ เป็นศูนย์ปฏิบัติการ คณะกรรมการทุกคนปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดีและทุกคนสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนกันได้ในส่วนของการดำเนินงานคณะกรรมการมีหลักเกณฑ์คัดเลือกครัวเรือนเป้าหมายโดยพิจารณาครัวเรือนตกเกณฑ์ จปฐ. และครัวเรือนยากจนที่มีความตั้งใจจริงในการประกอบอาชีพการเบิกจ่ายเงินคณะกรรมการ โอนเงินให้ผู้ยืม ผ่านธนาคารกรุงไทยชื่อบัญชี “โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน บ้านดาวเรือง ” สมาชิกส่วนใหญ่ยืมเงินไปประกอบอาชีพเสริม เช่น ปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ในด้านการจูงใจคณะกรรมการมีการจูงใจให้ครัวเรือนเป้าหมายปฏิบัติตามกฎ โดยกรรมการแนะนำสมาชิกให้มีวินัยในการใช้เงินและคืนเงินให้ตรงเวลา เมื่อมีปัญหาคณะกรรมการจะนำมาพูดคุยหาทางออกร่วมกัน ส่วนการควบคุมมีการหมุนเวียนเงินยืมให้กับครอบครัวเป้าหมายเป็นไปอย่างทั่วถึงโดยที่จะมีคณะกรรมการติดตามกำกับดูแลครัวเรือนเป้าหมายที่ยืมเงินไป ผลลัพธ์คือ คุณภาพชีวิตของครัวเรือนเป้าหมายดีกว่าเดิม ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนของบ้านหนองมาตร ตำบลช้างทูน อำเภอ บ่อไร่ จังหวัดตราดกับบ้านดาวเรือง หมู่ที่ 10 ตำบลพลับพลา อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ประเด็นที่เหมือนกัน การได้มาของคณะกรรมการของทั้ง 2 หมู่บ้านมีการคัดเลือกผ่านเวทีประชาคมด้านการวางแผน ให้ความสำคัญต่อการพิจารณาการปล่อยเงินยืมตามความจำเป็นและเหมาะสมว่าจะนำเงินไปประกอบอาชีพด้านการจัดองค์กรทั้ง 2 หมู่บ้านมีรูปแบบการจัดองค์กรที่เหมือนกันประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขานุการและกรรมการ ด้านกระบวนการดำเนินงานมีกระบวนการพิจารณาการให้ยืมเงินให้สมาชิกที่ยืมเงินไปต้องส่งเงินคืนหลังจากนั้นคณะกรรมการ

กองทุนพิจารณาอนุมัติเงินยืมใหม่ ด้านการจูงใจ มีการประชาสัมพันธ์ให้กับสมาชิกว่าถ้ามีการนำเงินมาคืนเร็วก็จะพิจารณาปล่อยกู้ในรอบใหม่ได้เร็ว ด้านการควบคุมมีคณะกรรมการโครงการคอยกำกับดูแลติดตามสมาชิกในโครงการและการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนให้ครัวเรือนที่มีความต้องการให้ผลัดกันยืม ส่งผลให้ทั้ง 2 หมู่บ้านจะมีผลลัพธ์เหมือนกัน คือ ครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม ประเด็นที่แตกต่างกัน บ้านดาวเรืองมีคณะกรรมการ 11 คนและทุกคนสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนกันแต่บ้านหนองมาตรมีคณะกรรมการ 9 คนและทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายไม่มีการสลับหน้าที่ จากงานวิจัยมีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย ผู้บริหารโครงการควรกำหนดนโยบายให้มีระบบและกลไกแก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบรวมถึงผู้เกี่ยวข้องดำเนินการติดตามประเมินผลโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างต่อเนื่อง ส่วนในด้านเชิงปฏิบัติการ ผู้บริหารโครงการควรมีการอบรมให้ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพคณะกรรมการโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน และเชิงวิชาการ 1) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการดำเนินงาน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนในเชิงปริมาณ ซึ่งจะสามารถทราบถึงระดับความคิดเห็นของประชาชนว่าอยู่ในระดับใด 2) ควรมีการเก็บรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับ รูปแบบการดำเนินงาน โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป

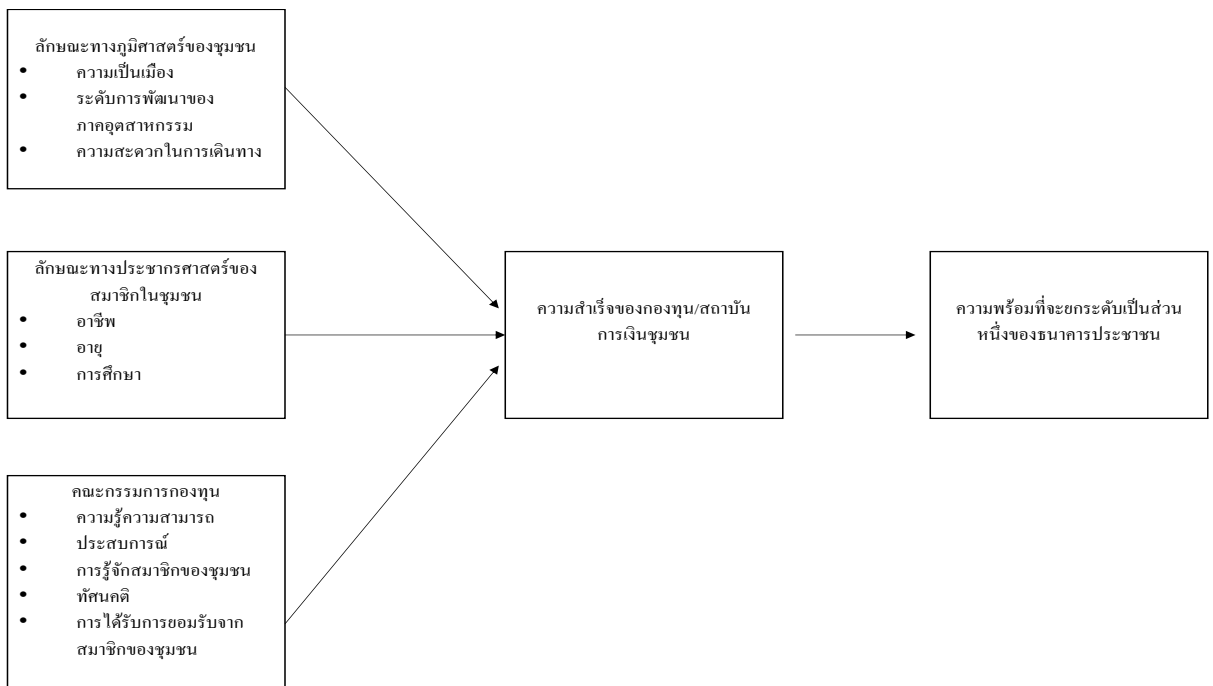
บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่ 2 ได้พัฒนากรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาแสดงตามรูปที่ 1 ซึ่งพบว่า ความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชน ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรก คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชน ได้แก่ ระดับความเป็นเมือง ระดับการพัฒนาของภาคอุตสาหกรรม และความสะดวกในการเดินทางไปมาระหว่างชุมชนกับพื้นที่อื่น กลุ่มที่สอง คือ ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของสมาชิกในชุมชน ได้แก่ อาชีพของคนในชุมชน โครงสร้างอายุของสมาชิกในชุมชน และระดับการศึกษา กลุ่มที่สาม คือ คุณสมบัติของคณะกรรมการของกองทุน ทั้งในความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ การรู้จักสมาชิกในชุมชน ทักษะคิดที่มีต่อการทำงาน และการได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน กรอบแนวคิดนี้ยังสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการประเมินความพร้อมของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินในการยกระดับขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชน

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชากรและตัวอย่าง

ประชากรของการศึกษาในครั้งนี้ คือ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านทั้งหมดในจังหวัด กรุงเทพมหานคร นนทบุรี และอยุธยา โดยตัวอย่างสำหรับการศึกษานี้เป็นการเลือกโดยเฉพาะเจาะจง มีคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านจำนวนทั้งสิ้น 10 กองทุน ทั้งที่เป็นกองทุนหมู่บ้านเพียงอย่างเดียวและที่เป็นสถาบันการเงินชุมชน เพื่อให้เห็นระดับการพัฒนาของกองทุนหมู่บ้าน จึงได้แบ่งตัวอย่างที่เลือกออกเป็นกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับการจัดให้อยู่ในกลุ่ม A ถึง D

ตารางที่ 1 การจัดลำดับกองทุนหมู่บ้าน ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และพระนครศรีอยุธยา

จังหวัด	ชื่อกองทุนหมู่บ้าน	การจัดลำดับ (A,B,C,D)	คณะกรรมการ (คน)	สถานะ
กรุงเทพ	กองทุนหมู่บ้านริมทางรถไฟสาย ท่าเรือ	B	5	กองทุน หมู่บ้าน
	กองทุนหมู่บ้านริมคลองบางค้อ	C	5	กองทุน หมู่บ้าน
	กองทุนชอยสีคาม แขวงนครไชยศรี	D	5	กองทุน หมู่บ้าน
	เลหะชุมชนท่าทราย กทม.	A	5	สถาบัน การเงินชุมชน
นนทบุรี	กองทุนหมู่บ้านบางเคื่อ	B	5	กองทุน หมู่บ้าน
	ชุมชนบางพูดสามัคคี 9	A	5	สถาบัน การเงินชุมชน
	สถาบันการเงินชุมชนปลายคลอง กระปือ 2	A	5	สถาบัน การเงินชุมชน
พระนครศรีอยุธยา	กองทุนหมู่บ้านหัวไผ่	A	5	กองทุน หมู่บ้าน
	กองทุนหมู่บ้านรางจรเข้ใต้	A	5	กองทุน หมู่บ้าน
	กองทุนหมู่บ้านบางไทร หมู่ที่ 5	B	5	กองทุน หมู่บ้าน
จำนวนรวม			50	

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพควบคู่ไปกับการศึกษาในเชิงปริมาณ แต่จะให้ความสำคัญกับการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยในการสัมภาษณ์คณะกรรมการของกองทุนเป็นการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่กำหนดไว้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จ จุดอ่อนจุดแข็ง นโยบายและแนวทางการทำงานของคณะกรรมการของกองทุน ตลอดจนถึงความเห็นที่มีต่อการยกระดับกองทุนหมู่บ้านขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพ แบบสอบถามสำหรับการสัมภาษณ์ คณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงิน ตัวแทนหน่วยละ 5 ท่าน ผู้วิจัยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม ดังนี้

1. การสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการทำงานของคณะกรรมการของกองทุนและชุมชนเมือง ตลอดจนถึงความเห็นที่มีต่อการยกระดับกองทุนหมู่บ้านขึ้น เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชนและแนวทางการพัฒนาเป็นธนาคารประชาชน ขั้นตอนในการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับข้อกำหนดหลักเกณฑ์การก่อตั้ง กองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงิน ปัญหาและอุปสรรค แนวทางการพัฒนากองทุนหมู่บ้านขึ้นเป็นสถาบันการเงินและรูปแบบการเป็นธนาคารประชาชน
- 2) นำเนื้อหาที่ได้มาวิเคราะห์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในรอบที่ 1
- 3) สร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ภายใต้การแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ
- 4) ดำเนินการปรับปรุงและแก้ไขแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ
- 5) ดำเนินการสัมภาษณ์คณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงิน
- 6) นำข้อมูลที่ได้มาทำการสรุปและอภิปรายผลของการวิจัยต่อไป

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

- 1) ติดต่อเพื่อเรียนเชิญคณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงิน ลงพื้นที่ดำเนินการสัมภาษณ์ตัวแทนกองทุนละอย่างน้อย 5 ท่าน

2) นำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปทำการสัมภาษณ์คณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินตัวแทนหน่วยละ 5 ท่าน ด้วยตนเอง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Content Analysis)

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวกับการดำเนินงาน นโยบายและแนวทางการทำงานของคณะกรรมการของกองทุน ตลอดจนจนถึงความเห็นที่มีต่อการยกระดับกองทุนหมู่บ้านขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชน แล้วนำประเด็นที่ได้มาจัดหมวดหมู่เพื่อการสังเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่างๆ และจัดทำข้อสรุปต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปสาระสำคัญ ประเมินความเชื่อมโยงของปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้าน ตลอดจนถึงการศึกษาศักยภาพของกองทุนแต่ละกองทุนว่ามีความพร้อมที่จะยกระดับขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชนหรือไม่

ในการประเมินระดับความสำเร็จนั้น จะเป็นการให้คณะกรรมการกองทุนฯ ให้สัมภาษณ์ในแต่ละหมู่บ้านร่วมกันประเมินความสำเร็จ โดยมีเกณฑ์การประเมิน 3 ระดับ คือ “มาก” “ปานกลาง” และ “น้อย”

สำหรับการเลือกแนวทางในการยกระดับสถาบันการเงินชุมชนขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชานั้น มี 2 แนวทางให้เลือกดังนี้

แนวทางที่ 1 เลือกเอาสถาบันการเงินชุมชนที่มีความพร้อมมาเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาก่อน แล้วค่อยดึงสถาบันการเงินที่มีความพร้อมในลำดับรองลงมา เพื่อให้สถาบันที่มีความพร้อมก่อนสามารถเป็นที่เลี้ยงได้

แนวทางที่ 2 ค่อยๆ ยกระดับตามลำดับ จากระดับหมู่บ้าน เป็นระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค แล้วจึงรวมกันเป็นธนาคารประชาชนในที่สุด

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ระดับ A

1. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองบ้านรางจรเข้าใต้ จ. พระนครศรีอยุธยา

1.1 สภาพทั่วไป

- เป็นชุมชนเกษตรชานเมือง มีคลองขุดเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร อยู่ห่างจากชุมชนขนาดใหญ่ประมาณ 3-5 กิโลเมตร (ตลาดเสนา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา) มีระบบสาธารณสุขปกครบถ้วน มีความปลอดภัยในชุมชน

- ชุมชนมีลักษณะเรียงตัวเป็นแนวยาว ส่งผลให้สามารถดูแลได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง

- ประชากรในชุมชนมีสายสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น

- ครวเรือนทั้งหมด 24 ครวเรือน จำนวนประชากรประมาณ 200 คน

- ไม่มีปัญหาหนี้เสีย (Non-Performing Loan, NPL)

- มีการจัดการประชุม (อย่างเป็นทางการ) ปีละ 2-3 ครั้ง

- คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี (ปรับลดลงจากเดิมร้อยละ 6 ต่อปี เพื่อช่วยเหลือคนในชุมชน)

1.2 ผลการสัมภาษณ์

ประวัติการก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านชุมชนบ้านรางจรเข้าใต้ ก่อตั้งปี พ.ศ. 2544 โดยมีสมาชิกเริ่มแรก 20 คน จำนวนเงินกองทุนตั้งต้น 1,000,000 บาท หลังจากนั้นได้รับอนุมัติเพิ่มเติมอีก 200,000 บาท และเพิ่มเติมครั้งที่ 3 อีก 1,000,000 บาท เนื่องจากสามารถบริหารกองทุนได้เป็นอย่างดี (ได้รับเกรด A) การดำเนินการช่วงแรก เก็บเงินจากสมาชิกรายละ 20 บาทต่อเดือน หลังจากนั้นได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บเป็นรายละ 100 บาทต่อปี เพื่อความเหมาะสมกับลักษณะของสมาชิก และเงินจากการสะสมหุ้นนั้นจะไม่นำออกให้กู้ยืม โดยยอดสะสมของเงินในบัญชีหุ้นในปัจจุบันเท่ากับ 130,000 บาท

เงื่อนไขในการให้สินเชื่อและวัตถุประสงค์ของการขอสินเชื่อ เงื่อนไขเป็นไปตามระเบียบของการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (จำนวนผู้ค้ำประกัน, อายุสมาชิกของผู้กู้)

และผู้ค้าประกัน) และเงื่อนไขเพิ่มเติมคือไม่อนุญาตให้คนต่างพื้นที่เป็นผู้ค้าประกัน โดยคิดดอกเบี้ยอัตรา ร้อยละ 3 ต่อปี โดยผู้ขอสินเชื่อนำเงินที่ได้รับอนุมัติไปลงทุนในกิจกรรมดังต่อไปนี้ 1) กู้ขาย 2) เกษตรกรรม (ปศุสัตว์) 3) กิจการรับเหมาก่อสร้าง และ 4) กิจการรถรับจ้าง (ซื้อ-ซ่อมบำรุงรถจักรยานยนต์) โดยไม่มีการกู้ยืมเพื่อการศึกษา เนื่องจากโรงเรียนในชุมชนให้สิทธิบุตรหลานเรียนฟรี (รวมค่าเสื้อผ้าและ อุปกรณ์การเรียนจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3)

ความสำเร็จในภาพรวมของกองทุนฯ ปัจจัยที่ส่งผลให้กองทุนประสบความสำเร็จในช่วงแรก คือคณะกรรมการทำงานอย่างโปร่งใสตรงไปตรงมา ทั้งในด้านการรับเงินจากสมาชิกและการนำเงินส่งคืนเข้ากองทุนฯ จึงไม่ประสบปัญหาในการดำเนินการ ปัจจุบันกองทุนมีสมาชิกทั้งหมด 62 คน มีกรรมการทั้งหมด 9 คน โดยคณะกรรมการมีความพึงพอใจในความสำเร็จของกองทุนเป็นอย่างมาก การดำเนินการราบรื่นเป็นอย่างดี ไม่ประสบปัญหาการผิดชำระหนี้ เนื่องจากใช้ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่พบการชำระล่าช้าบ้างเล็กน้อยแต่ไม่ถึงกับสร้างปัญหาและชำระครบจำนวนเมื่อมีการทวงถามและมีการผ่อนผัน

ความสำเร็จและปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านบ้านรางจรเข้าได้ ประการที่ 1 สามารถช่วยให้สมาชิกมีทุนตั้งต้นในการประกอบอาชีพ สามารถหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ ประการที่ 2 สามารถบริหารกองทุนฯ ได้อย่างราบรื่นโดยไม่ประสบปัญหาหนี้เสีย (NPL) และประการที่ 3 กองทุนฯ สามารถช่วยป้องกันการเกิดปัญหาหนี้นอกระบบในชุมชนได้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประการที่ 1 ความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีของคณะกรรมการ ประการที่ 2 ความร่วมมือของสมาชิกและคนในชุมชน ประการที่ 3 วิธีการจัดเก็บเงิน โดยการ ใช้วิธีการแบ่งกลุ่มมอบหมายให้กรรมการแต่ละท่านดูแลจัดเก็บเงินจากสมาชิก โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างกรรมการและสมาชิกที่กรรมการท่านนั้นรับผิดชอบ วิธีนี้ส่งผลให้ไม่เกิดความขัดแย้งเมื่อต้องมีการทวงถามให้ชำระหนี้ และประการที่ 4 สมาชิกทุกคนเคารพกฎและข้อบังคับเป็นอย่างดี

การทำงานของคณะกรรมการนั้นจะมีการประชุมอย่างเป็นทางการปีละ 2 - 3 ครั้ง อย่างไรก็ตามกรรมการมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา อุปสรรคในการดำเนินงานคือมีบุคลากรไม่เพียงพอ ทั้งในด้านจำนวนบุคลากรและความรู้ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการจัดหาบุคลากรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถมาเพื่อสานต่องานกองทุนฯ ในอนาคต คณะกรรมการมองว่ามีความพอใจกับขนาดของกองทุนฯ ในปัจจุบันและไม่ต้องการขยายให้มากกว่านี้ เนื่องจากจะไม่สามารถบริหารจัดการได้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทิศทางการชุมชน คณะกรรมการเลือกรูปแบบการพัฒนาจากระดับล่าง จากหมู่บ้านเป็นตำบลเรื่อยไปจนถึงระดับประเทศ (รูปแบบที่ 2) เนื่องจากการเริ่มจากระดับเล็กสามารถบริหารจัดการได้ง่ายกว่า เนื่องจากคนในพื้นที่ติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกรวดเร็วกว่า การเริ่มโดยมีส่วนกลางตั้งกฎเกณฑ์มาจะเป็นการเพิ่มขึ้นตอนการดำเนินการ และสร้างความไม่สะดวกให้กับผู้ดำเนินการ

ความพร้อมที่จะยกระดับจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นธนาคารประชาชน คณะกรรมการเห็นว่ายังไม่มีความพร้อม เนื่องจากบุคลากรมีไม่เพียงพอ ขาดความรู้ในการบริหารจัดการระบบธนาคาร และไม่มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี โดยอยากให้องค์กรหน่วยงานรัฐช่วยในการให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวและเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการช่วงแรกจนบุคลากรในชุมชนเกิดความชำนาญ แนวทางหลักในการดำเนินการธนาคารประชาชน คือ ให้คณะกรรมการดูแลให้ธนาคารชุมชนเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้ โดยที่สมาชิกไม่ต้องไปพึ่งพาแหล่งเงินกู้จากนอกชุมชน

1.3 ผลการวิเคราะห์

สายสัมพันธ์อันดีในชุมชนมีอิทธิพลกับการบริการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองนี้เป็นอย่างมากคณะกรรมการถึงแม้จะปฏิบัติงานได้อย่างดีเยี่ยม แต่จากการสัมภาษณ์พบว่ากรรมการส่วนใหญ่เห็นว่าการทำหน้าที่ตรงนี้เป็นภาระและเป็นงานที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน

1.4 การดำเนินงานที่แตกต่างจากกองทุนหมู่บ้านอื่น

- มีการปรับลดอัตราดอกเบี้ยลงเหลือร้อยละ 3 ต่อปี
- มีการจัดทำรูปแบบบัญชีของตนเอง เพื่อความสะดวกในการทำบัญชี

2. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ชุมชนบ้านหัวไผ่ จ. พระนครศรีอยุธยา

2.1 สภาพทั่วไป

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพของชุมชน กิ่งชุมชนเมืองและชนบท
- จำนวนประชากรประมาณ 400 คน เป็นสมาชิกกองทุน 155 คน
- ส่วนใหญ่สมาชิกประกอบอาชีพเกษตรกรและค้าขาย
- มีการประชุมอย่างเป็นทางการจำนวนปีละ 2 ครั้ง
- กรรมการจะเข้าทำงานและทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน

2.2 ผลการสัมภาษณ์

ประวัติความเป็นมาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ชุมชนบ้านหัวไผ่ เริ่มก่อตั้ง ปี 2544 เริ่มแรกการก่อตั้งมีสมาชิกประมาณ 50 คน ได้รับเงินจากรัฐบาลปี 2545 จำนวน 1,000,000 บาท บริหารงานโดยคณะกรรมการทั้งหมด 15 คน แบ่งเป็น ชาย หญิงแบ่งในอัตราส่วนที่เท่าๆกัน ปัจจุบันในหมู่บ้านมีประชากรประมาณ 400 คน เป็นสมาชิกโครงการ 155 คน คณะกรรมการทำงานทุกสัปดาห์แรกของเดือน และมีการประชุมสมาชิกปีละ 2 ครั้ง ทางชุมชนได้รับเงินสนับสนุนเพิ่มเป็นในปี 2547 จำนวน 100,000 บาท ปี 2552 จำนวน 200,000 บาท และปี 2556 อีกจำนวน 1,000,000 บาท รวม 12 ปี ได้รับเงินสนับสนุน 2,300,000 บาท

เงื่อนไขการให้สินเชื่อและวัตถุประสงค์ของการขอสินเชื่อ ทางกองทุนฯ ปฏิบัติตามระเบียบของการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สมาชิกสามารถออมเงินเริ่มตั้งแต่ 100 บาท จนถึงสูงสุด 1,000 บาท กองทุนฯกำหนดให้คิดดอกเบี้ยกรณีขอกู้เงินในอัตราไม่เกินร้อยละ 1 และคิดดอกเบี้ย

กรณีของกู่ปัดคืออัตราร้อยละ 0.50 โดยเงื่อนไขในการอนุมัติเงินกู้จะพิจารณาจากประวัติและบัญชีเงินออมของ ผู้ขอ กู้ และผู้ค้ำประกัน มีการสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกองทุน โดยกำหนดให้การมาจ่ายเงิน ไม่จำเป็นต้องมีค้ำประกัน แต่ใช้สมุดบัญชีของตัวเองค้ำประกันได้ และมีปันผลให้แก่สมาชิกในทุกๆสิ้น ปี ปัจจุบันกองทุนมีเงินฝาก 2,600,000 ล้านบาท มีหุ้น 180,000 หุ้น

วัตถุประสงค์หลักในการกู้เงินของสมาชิก คือ เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) เพื่อประกอบอาชีพทั่วไป เช่น ค้าขาย รับจ้าง เพื่อเป็นทุนการศึกษา เพื่อใช้หนี้ในระบบ และเพื่อเป็น ค่าใช้จ่ายทั่วไป

การประเมินระดับความสำเร็จของกองทุนฯ อยู่ในระดับสูงมาก เนื่องจาก คณะกรรมการสามารถบริหารกองทุน ได้ดี ไม่มีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างกรรมการและ สมาชิก ไม่ประสบปัญหาหนี้เสีย และสมาชิกยังสามารถนำเงินที่กู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตัวสมาชิก ได้ อย่างน่าพอใจ และยังสามารถปันผลให้กับสมาชิกได้ทุกปี

ปัจจัยที่ทำให้กองทุนประสบผลสำเร็จ คือ 1) กองทุนฯ มีกรรมการที่ดี ตั้งใจ และเอาใจ ใส่ในการบริหารกองทุนทั่วถึง 2) การรักษากิจวัตรสมาชิกในกองทุนให้อยู่ได้โดยไม่มีปัญหาขัดแย้งกัน 3) การตัดสินใจในการปล่อยสินเชื่อสินเชื่อของกรรมการมีความเหมาะสม และ 4) กรรมการ และสมาชิกไม่เคย มีความขัดแย้งภายในกองทุน

แนวทางการพัฒนา ขอให้หน่วยงานของรัฐช่วยพัฒนาและจัดอบรมด้านแนวทางการ บริหารกองทุน และการจัดการระบบข้อมูลของกองทุนเพื่อที่จะสามารถเข้าสู่แนวทางการเป็นสถาบัน การเงินชุมชนได้ต่อไป

อุปสรรคและสิ่งที่ต้องปรับปรุงในการพัฒนากองทุนให้เติบโต คณะกรรมการมี ความเห็นว่า ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยจัดอบรมด้านการบริหารกองทุนและการจัดการระบบ จัดเก็บข้อมูลของเจ้าหน้าที่ รวมถึงการที่เจ้าหน้าที่และคนในชุมชนช่วยกันปลูกจิตสำนึกในการเสียสละใน การทำงานให้แก่เยาวชนรุ่นหลังเพื่อความสำเร็จของกองทุนในอนาคตต่อไป อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงอุปสรรคที่ ไม่อาจควบคุมได้ เช่น ปัญหาอุทกภัยซ้ำซากทำให้การจัดการกองทุนเกิดการหยุดชะงัก หรือเกิดความไม่ สะดวกในการดำเนินงานของกองทุนได้

ด้านความพร้อมในการยกระดับสถานะเป็นสถาบันการเงินชุมชน คณะกรรมการเห็น ด้วยว่ากองทุนฯ มีความพร้อมที่จะยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากทางกองทุนฯ มองเห็น ความสำคัญในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้กับสมาชิกของตนที่จะสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างสะดวก และมีอัตราดอกเบี้ยถูกกว่า สามารถนำมาเป็นทุนประกอบอาชีพหรือนำไปลงทุนได้สะดวกกว่าธนาคาร พาณิชย์

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดธนาคารชุมชน ในแนวทางการยกระดับ คณะกรรมการ ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เลือกแนวทางการยกระดับแบบที่ 1 คือ คัดเลือกจากระดับการของ กองทุนหมู่บ้านที่มั่นคง (เกรด A) เพื่อรวมตัวไปเป็นธนาคารชุมชนที่เข้มแข็งในระดับต่อไป เนื่องจากทาง

กรรมการกองทุนเห็นว่าหากเลือกรูปแบบที่ 1 แล้วนั้นจะสามารถประสบความสำเร็จในการทำงานได้เร็วกว่ารูปแบบที่ 2 ซึ่งจะทำให้สมาชิกในกองทุนสามารถใช้บริการได้รวดเร็วกว่า

ความพร้อมที่จะยกระดับกองทุนฯ เป็นธนาคารประชาชน คณะกรรมการมีความเห็นว่า กองทุนหมู่บ้านของคุณมีความพร้อมและสามารถพัฒนาไปเป็นธนาคารชุมชนได้ เนื่องจากกองทุนมีความเข้มแข็งพร้อมที่จะเรียนรู้ หากหน่วยงานจากส่วนกลางลงมาให้ความรู้แนะนำข้อมูลที่จำเป็นต้องใช้ในการเตรียมความพร้อมให้กับกองทุน

อุปสรรคการพัฒนากองทุนหมู่บ้านชุมชนบ้านหัวไผ่ หมู่ที่ 3 คณะกรรมการส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนฯ คือ ความไม่แน่ใจของระบบการบริหารจัดการของสถาบันการเงินว่าจะเหมาะสมกับสมาชิกของกองทุนหรือไม่ รวมทั้งการขาดความช่วยเหลือทำให้ความรู้จากส่วนกลางเพื่อวางแนวทางที่จะพัฒนากองทุนของคุณ ให้สามารถยกระดับกองทุนของคุณให้เป็นสถาบันการเงินที่มั่นคงในอนาคตได้ต่อไป

2.3 ผลการวิเคราะห์

ความสามารถและความอดทนในการบริหารงานของกรรมการ ถือเป็นจุดแข็งของกองทุนฯ ในส่วนของความคิดเห็นต่ออารยระดับเป็นสถาบันการเงินกรรมการเลือกแนวทางการคัดเลือกรูปแบบที่ 1 เนื่องจากกรรมการมีความเห็นว่าหากเลือกรูปแบบที่ 1 แล้วนั้นจะสามารถประสบความสำเร็จในการทำงานได้เร็วกว่ารูปแบบที่ 2 ซึ่งจะทำให้สมาชิกในกองทุนสามารถใช้บริการได้รวดเร็วกว่า

2.4 ความแตกต่างการดำเนินงานจากกองทุนหมู่บ้านอื่น

- มีการสร้างแรงจูงใจโดยการกู้เงินไม่จำเป็นต้องมีผู้ค้ำประกันแต่ใช้สมุดบัญชีแทน

3. สถาบันการเงินเคหะชุมชนท่าทราย จังหวัดกรุงเทพมหานคร

3.1 สภาพทั่วไปของพื้นที่และกองทุน

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพมีพื้นที่ครอบคลุมจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นบ้านจัดสรรและบางแห่งเป็นชุมชนแออัด
- มีจำนวนครัวเรือน 127 มีประชากรประมาณ 25,000 คน มีประชากรแฝงในพื้นที่ถึง 3,000-5,000 คน
- สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ค้าขาย อาชีพงานประจำ รับข้าราชการ
- ระดับ NPFs ประมาณ 5 % จำนวนเงินต่อรายประมาณ 6,000-7,000 บาท สาเหตุจากเหตุการณ์น้ำท่วมปี 2554
- คณะกรรมการมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง

3.2 ผลการสัมภาษณ์

ประวัติการก่อตั้งกองทุนฯ เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 พ.ค. พ.ศ.2547 กองทุนฯ เริ่มได้รับ
ทุนจำนวน 1,000,000 บาท และได้รับอนุมัติเพิ่มเติมอีก 400,000 บาท และปัจจุบันได้รับเงินสนับสนุนอีก
จำนวน 1,000,000 บาท ได้รับการพัฒนาเป็นสถาบันการเงินเมื่อวันที่ 28 พ.ย. 2556 สมาชิกเริ่มก่อตั้งมี
จำนวนประมาณ 80 คน ปัจจุบันสมาชิกจำนวน 100 คน ได้ดำเนินการขอสถานที่ตั้งจากสำนักนายกรัฐมนตรี
ตั้งแต่ช่วงแรกที่ก่อตั้ง และได้รับการสนับสนุนการมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ สนับสนุนอุปกรณ์สำนักงาน
คอมพิวเตอร์ และให้ความรู้คำปรึกษาด้านระบบบัญชี และด้าน IT เริ่มต้นด้วยสมาชิกจำนวน 50 คน ปัจจุบัน
มีสมาชิกจำนวน 600 คน

วัตถุประสงค์ของการกู้ คือ เพื่อเป็นทุนประกอบอาชีพ เช่น ค่าขาย รับจ้างทั่วไป เพื่อ
รักษาพยาบาล เจ็บป่วยยามฉุกเฉิน เพื่อชำระหนี้ในระบบ และเพื่อนำไปเป็นทุนการศึกษาบุตรหลาน

วงเงินและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ จะแบ่งออกเป็น หนึ่ง กู้สามัญ คือ ครั้งแรกที่ขอสินเชื่อ
จะกู้ได้ไม่เกิน 20,000 บาท และทำการอนุมัติสินเชื่อจากทั้ง 2 บัญชี คือ บัญชีของเงินกองทุน (บัญชี 1)
วงเงินไม่เกิน 30,000 บาท และบัญชีสะสมของสมาชิกของสถาบันการเงิน (บัญชี 2) ให้กู้ไม่เกิน 20,000 บาท
ต่อราย (สามารถขอกู้ได้ทั้ง 2 บัญชีรวมเป็นต่อรายได้ไม่เกิน 50,000 บาท แต่จะแยกประเภทสัญญาเงินกู้ทั้ง
2 บัญชี) ดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี วงเงินกู้สูงสุดไม่เกิน 500,000 บาท แต่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันและต้อง
ผ่านการประเมินราคาจากกรมที่ดินก่อนการดำเนินการ ไม่มีการผ่อนชำระเป็นรายวันให้สมาชิกผ่อนเป็นราย
เดือนเท่านั้น และ สอง กู้ฉุกเฉิน คือ คัดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 % ต่อเดือน ไม่เกิน 15,000 บาท ต่อครั้ง
ระยะเวลาการผ่อนไม่เกิน 3 เดือน โดยการคิดอัตราเงินออม จะไม่มีการให้อัตราเงินออมให้กับสมาชิก แต่คืน
กลับไปให้ในรูปของการปันผลกำไรปลายปี (หลังหักค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น)

จากการประเมินของสถาบันการเงินที่ได้รับการประเมินเป็นเกรด A และมีการบริหารจัดการ
ที่ดีและมั่นคงเข้มแข็งไม่มีปัญหาด้านการเงินตั้งแต่ช่วงแรกๆ และได้พัฒนาขึ้นเป็นสถาบันการเงินใน
เวลาต่อมา และสามารถพัฒนาต่อไปได้อีก มีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชน โอกาสในอนาคตทางสถาบัน
จะดำเนินสร้าง โครงการเพื่อรองรับ AEC เปิดศูนย์เรียนรู้พัฒนาอาชีพให้กับชุมชน เช่น การสอนการ
ทำอาหารประจำชาติใน 10 ประเทศ AEC

ความสำเร็จ 3 อันดับแรกของกองทุนฯ คือ หนึ่ง บทบาทในการช่วยเหลือสังคม เช่น
ยามเจ็บป่วย เดือนร้อน กองทุนฯ สามารถช่วยเหลือได้ทันท่วงที สอง ช่วยเหลือให้สมาชิกหลุดพ้นจากหนี้
นอกระบบได้มากขึ้น และ สาม สามารถเป็นแหล่งเงินทุนให้กับสมาชิกในการเป็นทุนในการประกอบอาชีพ
มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาจากกองทุนฯสู่สถาบันการเงินนั้น ในการ
พัฒนาเป็นสถาบันการเงินในช่วงแรก ต้องกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบการกู้เงินอย่างเข้มงวด เช่น การกำหนด
บุคคลค้ำประกันที่มีคุณภาพ กฎระเบียบการผ่อนชำระ การจำกัดยอดเงินกู้ในขั้นต่ำก่อนเมื่อประพฤติดีจะ
อนุมัติเพิ่มในระยะต่อไป รวมถึงการบริหารเงินกองทุนจากทั้ง 2 บัญชีอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

คณะกรรมการมีการทำงานอย่างทุ่มเท และพร้อมที่จะเรียนรู้ระบบบัญชี IT และเข้าอบรมกับธนาคารออมสินอย่างสม่ำเสมอ

โดยความพร้อมการพัฒนาเป็นธนาคารประชาชน คือเลือกแบบที่ 2 เพราะเนื่องจากมีความคุ้นเคยกับกองทุนข้างเคียง และเชื่อมั่นในความเข้มแข็งของสถาบันการเงินของตนที่จะสามารถช่วยบริหารกองทุนอื่นๆ และถือเป็นโอกาสในการบริหารเงินกองทุนของบางกองทุนที่ไม่ได้นำไปพัฒนาให้กับสังคม นำมาบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น พร้อมทั้งสร้างความเข้มแข็งและเติบโตการพัฒนาให้กับกองทุนอื่นได้ แต่ทั้งนี้ก็มีเงื่อนไขว่ากองทุนอื่นที่เข้าร่วมโครงการ จะต้องแยกหนี้ดีและหนี้เสียออกจากเงินกองทุนที่จะเข้าร่วมอย่างชัดเจน

ส่วนปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการมีดังนี้ หนึ่ง ปัญหาด้านบุคลากรที่จะมาทำงานในรุ่นต่อไป โดยเฉพาะการปรับค่าแรงขั้นต่ำ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่อยากเข้ามาทำงานให้กับกองทุน เนื่องจากมีค่าแรงที่ไม่สูงเท่าการจ้างงานทั่วไป และ สอง สถานที่ตั้งปัจจุบัน ยังไม่มีห้องน้ำและสถานที่จัดเก็บเอกสาร ห้องมั่นคงในการเก็บโฉนดที่ดินของสมาชิกที่เข้ามาขอสินเชื่อ

3.3 ผลการวิเคราะห์

ผู้นำคณะกรรมการมีความสามัคคีร่วมใจกันทำงานเสียสละเพื่อส่วนรวม ความหลากหลายของสมาชิกด้านความรู้ความสามารถทำให้กองทุนสามารถพัฒนาขึ้นเป็นสถาบันได้อย่างมั่นคง อีกทั้งมีกระบวนการการจัดเก็บค่าวงจรร้อยละอย่างเข้มงวด ทำให้สมาชิกมีวินัยในการผ่อนค่างวดอย่างตรงเวลา (กำหนดให้ชำระทุกวันที่ 1-5 หากเกินที่กำหนดจะคิดค่าปรับเป็นหนึ่งเท่าของค่างวด อัตราร้อยละ 3 ของค่างวด) รวมถึงมีการบริหารจัดการเงินกองทุนอย่างมีประสิทธิภาพและรัดกุม โดยพยายามให้สมาชิกกู้เงินจากบัญชีเงินออมสะสมของสถาบันมากกว่าเงินกองทุน เนื่องจากคณะกรรมการทุกท่านเกษียณอายุราชการและมีฐานะทางเงินอยู่ในเกณฑ์ดีทุกท่าน จึงมีเวลาทุ่มเทให้กับการทำงานให้กับกองทุนและไม่มีปัญหาทุจริต

3.4 การดำเนินงานที่แตกต่างจากกองทุนหมู่บ้านอื่น

- ความเข้มแข็งของชุมชนและความร่วมมือร่วมใจของคณะกรรมการและความหลากหลายของคณะกรรมการที่มีประสบการณ์เกษียณอายุการทำงานให้องค์กรมีความรู้ครบทุกด้าน เช่น ด้านบัญชี ด้านวิศวกร ผู้บริหารระดับสูงขององค์กรรัฐ

- คณะกรรมการของกองทุนฯ ไม่มีท่านใดที่ขอกู้ยืมเงินจากกองทุนฯ (แต่มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ขอกู้จากกองทุน แต่มีการติดตามชำระอย่างเข้มงวดมากกว่าสมาชิกทั่วไป เนื่องจากจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับสมาชิกท่านอื่น)

- การคืนสวัสดิการให้กับสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ เช่น ให้กับบุตรของสมาชิกที่เกิดใหม่ หรือ ยามเจ็บป่วยมีสวัสดิการให้กับสมาชิกรายละ 500 บาท รวมถึงการเสียชีวิตของสมาชิกด้วย

- กฎระเบียบการให้สินเชื่อที่แตกต่างจากกองทุนอื่น คือ ในครั้งที่สมาชิกมากู้ขอสินเชื่อครั้งแรกจะให้เงินกู้ไม่เกิน 10,000 บาท เมื่อประพฤติดีผ่อนชำระตรงทุกงวดภายใน 10 เดือน ผ่อนชำระครบตามกำหนด จะอนุมัติเงินกู้เป็น 20,000 บาท จนสุดท้ายจะให้เงินกู้ที่สูงถึง 50,000 บาท หากมีการผิดนัดชำระจะบันทึกเป็นบุคคลที่ประวัติเสีย และจะไม่ได้รับเงินกู้ในครั้งถัดไป
- มีการทำแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นความต้องการจากสมาชิก ในชุมชน เพื่อให้การทำงานตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

4. สถาบันการเงินชุมชนปลายคลองกระปือ 2 จังหวัดนนทบุรี

4.1 สภาพทั่วไป

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบ้านจัดสรร
- มีจำนวนครัวเรือน 1,400 ครัวเรือน มีประชากรประมาณ 1,700 คน มีประชากรแฝงในพื้นที่ถึง 1,000 คน
- สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ค้าขาย งานประจำ
- เวลาการเปิดทำการ ตั้งแต่ 12.30-20.30 น. เปิดทำการทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ
- คณะกรรมการมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง

4.2 ผลการสัมฤทธิ์

ประวัติการก่อตั้งกองทุนฯ เริ่มก่อตั้งปีพ.ศ. 2551 เริ่มได้รับทุนจำนวน 1,000,000 บาท และได้รับอนุมัติจนกระทั่งได้รับการพัฒนาเป็น “สถาบันการเงินชุมชนพระปิ่นสาม” เมื่อวันที่ 2 ธ.ค. 2552 (ภายหลังการก่อตั้งเพียง 1 ปี) สมาชิกเริ่มก่อตั้งมีจำนวนสมาชิกจำนวน 75 คน ปัจจุบันสมาชิกจำนวน 924 คน หุ้นใหญ่ของกองทุนมีประมาณ 30 หุ้น

วัตถุประสงค์ของการกู้ มีดังนี้ หนึ่ง เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชนทุกระดับชั้น สอง เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย รับจ้างทั่วไป สาม เพื่อชำระหนี้นอกระบบ และสี่ ค่าศึกษาเล่าเรียน บุตรหลานของสมาชิก

วงเงินและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ สำหรับการกู้สามัญ คือ ดอกเบี้ยเงินกู้สามัญ 1.25% ต่อเดือน และยังแบ่งประเภทการกู้ออกเป็น เพื่อชำระหนี้นอกระบบ คิดดอกเบี้ย 1 % ต่อเดือน ขั้นต้นที่ 5,000 บาท รวมถึงการกู้แบบ OD โดยมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน คิดดอกเบี้ย 1.25% ต่อเดือน กู้สูงสุดไม่เกิน 300,000 บาทต่อราย หากเป็นเงินของกองทุนจะให้ไม่เกินรายละ 30,000 บาท และต้องมีบุคคลค้ำประกัน หากเป็นวงเงินที่สูง จะให้นำหลักทรัพย์ค้ำประกันวงเงิน เช่น โฉนดที่ดิน เสื้อวินมอเตอร์ไซค์ ใบหุ้นของสมาชิก สำหรับกู้ฉุกเฉิน มีเพียงกรณีเดียว คือ เจ็บป่วยค่ารักษาพยาบาล สัมตายให้รายละไม่เกิน 10,000 บาท ใช้บุคคลค้ำประกัน หากสามารถชำระได้ภายใน 1 เดือน จะไม่คิดอัตราดอกเบี้ยจากสมาชิก หากไม่สามารถผ่อนชำระได้ จะถูกปรับเป็นสินเชื่อปกติทั่วไป โดยกองทุนฯ คิดอัตราดอกเบี้ย 0.75 % ต่อปี หากฝากประจำระยะเวลา 3 ปี จะคิดอัตรา 3.75 % ต่อปี (โดยไม่ต้องเสียภาษี)

การประเมินผลการดำเนินการอยู่ในระดับมาก เนื่องจากกองทุนฯ สามารถพัฒนาจนสามารถยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินได้ภายใน 1 ปี และจากผลการสำรวจจากตัวชี้วัดจากหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนให้อยู่ในระดับที่ดีมาก การพัฒนาด้านเทคโนโลยีของกองทุนจนสามารถพัฒนาไปได้ไกลกว่าสถาบันการเงินทั่วไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ประการที่หนึ่ง คือ สามารถยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น ประการที่สอง คือ การมีสมาชิกที่มีคุณภาพเข้าร่วมโครงการ ประการที่สาม คือ การมีคณะกรรมการที่มีความรู้และร่วมใจกันทำงานอย่างทุ่มเท และเอาใจใส่กับปัญหาของสมาชิกอย่างแท้จริงและประการที่สี่ คือ การตอบแทนสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น ให้ค่าคลอดบุตรรายละ 2,000 บาท ทุนการศึกษาเล่าเรียน งานแต่งงาน เจ็บป่วย ประสบภัยธรรมชาติ รวมถึงเมื่อเสียชีวิตจะให้ค่าทำศพ

ในการพัฒนาเป็นสถาบันการเงินในช่วงแรก ถูกต่อต้านจากหน่วยงานกลางในการที่กองทุนนำระบบคอมพิวเตอร์เข้าใช้งานในกองทุน จนสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จและเป็นตัวอย่างให้กับกองทุนอื่นๆ รวมถึงธนาคารออมสินเข้ามาขอศึกษาดูงานด้วย ทุกอย่างทางกองทุนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองทั้งสิ้น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดธนาคารชุมชน คณะกรรมการเลือกรูปแบบความร่วมมือการพัฒนาเป็นธนาคารประชาชน คือ กองทุนฯ มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นธนาคารชุมชน ทั้งด้านระบบ IT การบริหารเงินกองทุนสถาบันฯ มีเงินหมุนเวียนวันละกว่า 200,000 บาทต่อวัน ซึ่งมีความพร้อมเป็นอย่างมาก เว้นแต่ติดปัญหาเรื่องของสถานที่ตั้ง รูปแบบการจัดตั้ง ทางกองทุนฯ มีความเห็นว่าทั้ง 2 รูปแบบในภาคปฏิบัติไม่สามารถจะทำให้เกิดเป็นธนาคารประชาชนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องดูจากบริบทของแต่ละกองทุน แต่ละสถาบันและต้องหลุดพ้นจากอิทธิพลทางการเมือง ซึ่งหากยังไม่สามารถจัดปัญหาเหล่านี้ได้อย่างแท้จริง การก่อตั้งเป็นธนาคารประชาชนก็คงต้องประสบปัญหาความล้มเหลวอย่างกองทุนหมู่บ้านที่ผ่านมา

เป้าหมายในอนาคตของกองทุนฯ มีดังนี้ หนึ่ง ทางกองทุนฯ จะพยายามผลักดันให้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ให้มากที่สุด กำลังศึกษาระบบของธนาคารกสิกรไทย เปรียบเทียบกับระบบของธนาคารอื่น ถึงข้อดีและข้อเสีย และ สอง กองทุนฯ มีเป้าหมายจะสร้างศูนย์กลางกระจายสินค้าให้กับชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน และสร้างอาชีพให้กับชุมชนมากขึ้น การนำสินค้าในท้องถิ่นมาขายในระบบ Online ให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นการตลาดที่ลงทุนต่ำที่สุด

4.3 ผลการวิเคราะห์

ผู้นำมีความรู้ความสามารถทำด้าน IT ระดับปริญญาโท ทำให้กองทุนมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว โดยนำระบบ IT เข้ามาใช้กับกองทุนจนสามารถพัฒนาขึ้นเป็นสถาบันการเงินชุมชนได้อย่างมั่นคงในปัจจุบัน และมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล อีกทั้งคณะกรรมการมีการศึกษา พบ.การก่อตั้ง ปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด กรรมการมีการพัฒนาเรียนรู้องค์ประกอบที่จะทำให้กองทุนมีการเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้กองทุนฯ สามารถพัฒนาขึ้นเป็นสถาบันการเงินได้ภายใน 1 ปี รวมถึงประชาชน

กรรมการและกรรมการมีความกล้าหาญในการต่อสู้กับอิทธิพลจากนักการเมืองท้องถิ่น มีความสามัคคีร่วมใจกันเสียสละให้กับชุมชนอย่างแท้จริง และความหลากหลายของประสบการณ์ของคณะกรรมการที่มีความครอบคลุมจากทุกด้าน เช่น อาชีพตำรวจ ทนายความ ด้าน IT

4.4 การดำเนินงานที่แตกต่างจากกองทุนหมู่บ้านอื่น

- การใฝ่รู้ของประธานคณะกรรมการและภาวะการเป็นผู้นำสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับกรรมการและสมาชิกของโครงการได้
- การพัฒนาด้านเทคโนโลยีของกองทุนที่สามารถพัฒนาได้ด้วยตนเองจนยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินฯ แล้วภายหลังธนาคารออมสินจึงขอเข้ามาศึกษาดูงานจากกองทุนแห่งนี้
- ความสำเร็จของกองทุนฯ เหตุผลหนึ่งคือการปลดจากนักการเมืองท้องถิ่นเข้ามาหาผลประโยชน์
- สถาบันการเงินฯ มีรูปแบบการให้บริการที่หลากหลาย เช่น ระบบการโอนเงินเข้าบัญชีของลูกค้าได้เกือบทุกธนาคาร รวมถึงการบริการโอนเงินให้กับแรงงานต่างด้าวไปยังต่างประเทศได้ทุกประเทศ บริการรับชำระค่าสาธารณูปโภคกว่า 100 บิล
- การป้องกันความเสี่ยงจากการปล่อยสินเชื่อ การให้ “หมอนี้” ของกองทุนประเมินความสามารถในการผ่อนชำระหนี้ของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการตรวจสอบของคณะกรรมการตรวจสอบอย่างเคร่งครัด
- ในเขตบางไทร จ.นนทบุรี กองทุนหมู่บ้านแห่งนี้เพียงแห่งเดียวที่ยังคงดำรงอยู่ และปลดพ้นจากการครอบงำของนักการเมืองท้องถิ่นอย่างชัดเจน

ผลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ระดับ B

1. กองทุนหมู่บ้านบางไทร ม.5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.1 สภาพทั่วไป

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพของชุมชน สมาชิกอยู่แบบกระจายตัวอยู่แบบห่างไกลกัน (เฉลี่ยกลุ่มละ 2 - 3 ครัวเรือน)
- มีจำนวนครัวเรือน 48 ครัวเรือน จำนวนประชากรประมาณ 200 คน เป็นสมาชิกกองทุน 75 คน (คิดเป็นสัดส่วน) และไม่มีประชากรแฝง
- ส่วนใหญ่สมาชิกประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 60
- ดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี (ตั้งแต่ก่อตั้งกองทุน) ยกเว้นการกู้ยืมฉุกเฉินที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยเท่ากับร้อยละ 1 ต่อปี
- ระดับ NPL ประมาณ 4 - 5 ราย จำนวนเงินประมาณ 100,000 บาท

- มีการประชุมอย่างเป็นทางการปีละ 2 ครั้ง (คณะกรรมการจะมีการประชุมเมื่อมี ปัญหาหรือประเด็นต่างๆ อยู่เสมอ)

1.2 ผลการสัมภาษณ์

ประวัติความเป็นมาของกองทุนหมู่บ้านบางไทร เริ่มก่อตั้ง ปี 2544 เริ่มแรกการก่อตั้งมี สมาชิกจำนวน 62 คน มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นสมาชิกเกินกว่า 24 ครัวเรือน ประธานคณะกรรมการในขณะ เริ่มแรกมีความเข้มแข็ง ถือเป็นจุดกำเนิดที่ดีในการจัดตั้งกองทุน จำนวนเงินของกองทุนแรกเริ่ม 1,000,000 บาท และได้รับการเพิ่มเงินกองทุนอีกจำนวน 200,000บาท และในปี 2556 ได้รับเพิ่มครั้งที่ 3 อีกจำนวน 1,000,000 บาท และได้รับรางวัลเป็นกองทุนดีเด่น โดยมีเงื่อนไขการให้สินเชื่อ ทางกองทุนฯ ปฏิบัติตาม ระเบียบของการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองอย่างเคร่งครัด กองทุนฯ คิดดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 6 ต่อปี ระยะเวลา 2 ปี (ตั้งแต่เริ่มดำเนินกองทุน) หากสมาชิกมีความประสงค์จะขอกู้ในวงเงินสูง สมาชิก จะต้องลงชื่อในทะเบียนของฌาปนกิจชุมชน เพื่อเป็นการค้ำประกันวงเงินสินเชื่อ ซึ่งจะยกเว้นกรณีขอกู้ ฉุกเฉินจำนวนไม่เกินรายละ 5,000 บาท คิดอัตราร้อยละ 1 ต่อปี โดยไม่ต้องมีบุคคลค้ำประกัน

วัตถุประสงค์หลักในการกู้เงินของกองทุนหมู่บ้านบางไทร หมู่ที่ 5 คือ เพื่อประกอบ อาชีพเกษตรกรรม (ทำนา-ทำสวน) เพื่อประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น ค้าขาย รับจ้างซ่อมมอเตอร์ไซค์ และเพื่อ เป็นทุนการศึกษาเล่าเรียน

การประเมินระดับความสำเร็จของกองทุน อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจาก คณะกรรมการมีความคิดเห็นว่า ปัจจุบันกรรมการสามารถควบคุมสถานะเงินกองทุนและมีการบริหาร จัดการที่ดี ไม่ประสบปัญหาหนี้เสียที่ไม่สามารถติดตามได้เหมือนกับกองทุนอื่นๆ และสมาชิกยังสามารถนำ เงินที่กู้ไปประกอบอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้มากขึ้น ถือเป็นความภาคภูมิใจของกองทุน ทำให้สมาชิกมีสภาพจิตใจที่ดี และยังสามารถปันผลให้กับสมาชิกได้ทุกปี

ปัจจัยที่ทำให้กองทุนฯ ประสบผลสำเร็จ คือ มีสมาชิกที่ดีมีคุณภาพ ไม่ก่อให้เกิดปัญหา ต่อกองทุน ทำให้สามารถช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างทั่วถึง คณะกรรมการมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน ทำงานสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และกองทุนฯ มีบุคลากรที่จบการศึกษามีความรู้สามารถช่วยเหลือ การทำงานของกองทุนให้มีการบริหารจัดการที่ดี

แนวทางการพัฒนา ต้องการให้หน่วยงานจากส่วนกลางเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงดูแลให้ คำแนะนำเพื่อพัฒนาและยกระดับสถานะของกองทุนอยู่ในระดับที่ดี เพื่อที่จะสามารถเข้าสู่แนวทางการเป็น สถาบันการเงินชุมชนได้ต่อไป

อุปสรรคและสิ่งที่จะต้องปรับปรุงในการพัฒนากองทุนฯ ให้เติบโต คณะกรรมการมี ความเห็นสอดคล้องกันว่า อยากให้สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติเพิ่มเงินกองทุนให้กับ หมู่บ้านของตน เนื่องจากปัจจุบันยังมีสมาชิกอีกจำนวนมากที่ยังมีความต้องการและความจำเป็นในการนำ เงินไปประกอบอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว นอกเหนือจากอาชีพหลักที่มีอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) เนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน (ราคาข้าวที่ตกต่ำ) แต่คิดขาดเรื่องเงินกองทุนปัจจุบันที่ไม่สามารถ

จะให้กับสมาชิกอื่นเพิ่มได้ สำหรับปัญหา NPL ที่เกิดขึ้นทางกองทุนฯ ได้ให้สมาชิกเข้ามาเจรจาตกลงยอมรับสภาพหนี้และปรับปรุงโครงสร้างหนี้ยอดการผ่อนชำระตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

ความพร้อมการยกระดับสถานะเป็นสถาบันการเงินชุมชน คณะกรรมการเห็นด้วยอย่างมากว่ากองทุนฯ มีความพร้อมที่จะยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากทางกองทุนฯ มองเห็นความสำคัญในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้กับสมาชิกของคนที่จะสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างสะดวกกว่าสถาบันการเงินพาณิชย์ทั่วไป และมีอัตราดอกเบี้ยถูกกว่า สามารถนำมาเป็นประกอบอาชีพหรือนำไปลงทุนได้วงเงินที่สูงขึ้นกว่าการกู้เงินจากวงเงินของกองทุนหมู่บ้านในปัจจุบัน และพัฒนาบุคลากรรุ่นหลังที่มีความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนากองทุนของตนเป็นสถาบันการเงินชุมชนต่อไป

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวความคิดการชุมชนสำหรับแนวทางการยกระดับคณะกรรมการส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรใช้แนวทางการจัดกองทุนหมู่บ้านเป็นธนาคารชุมชนตามแนวทางที่ 1 คือ คัดเลือกจากระดับการของกองทุนหมู่บ้านที่มั่นคง เพื่อรวมตัวไปเป็นธนาคารชุมชนที่เข้มแข็งในระดับต่อไป เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านที่ได้รับการประเมินให้อยู่ในระดับ A ถือว่าเป็นกองทุนที่มีการบริหารจัดการที่ดีอยู่แล้วและมีความมั่นคง ย่อมส่งผลดีต่อการรวมตัวเป็นธนาคารชุมชน

ความพร้อมที่จะยกระดับกองทุนฯ เป็นธนาคารประชาชน คณะกรรมการมีความเห็นว่ากองทุนหมู่บ้านของเรามีความพร้อมและสามารถพัฒนาไปเป็นธนาคารชุมชนได้ เนื่องจากกองทุนฯ มีความเข้มแข็งพร้อมที่จะเรียนรู้ หากสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติจัดเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้และแนะนำข้อมูลที่เป็นต้องใช้ในการเตรียมความพร้อมให้กับกองทุน เพื่อเป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชนและลูกหลานได้มีแหล่งเงินทุนที่สะดวกและเข้าถึงได้ง่าย

อุปสรรคการพัฒนากองทุนหมู่บ้านบางไทร หมู่ที่ 5 คณะกรรมการส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนฯ คือ การขาดสภาพคล่องทางการเงิน เพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่ยังไม่สามารถเข้าถึงเงินกองทุนเพื่อนำไปประกอบอาชีพได้ และการขาดความช่วยเหลือทำให้ความรู้จากส่วนกลางเพื่อวางแนวทางที่จะพัฒนากองทุนของตน ให้สามารถยกระดับกองทุนของตนให้เป็นสถาบันการเงินที่มั่นคงในอนาคตได้ต่อไป

1.3 ผลการวิเคราะห์

ความเข้มแข็งของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ความสามัคคี และการคัดเลือกสมาชิกที่มีคุณภาพเข้าร่วมโครงการ ถือเป็นจุดแข็งของกองทุนฯ

1.4 การยกระดับเป็นสถาบันการเงิน

กรรมการเลือกแนวทางการคัดเลือกรูปแบบที่ 1 เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านใกล้เคียงมีสถานะทางการเงินที่ไม่มั่นคง อาจส่งผลกระทบต่อเงินกองทุนของตน

1.5 ความแตกต่างการดำเนินงานจากกองทุนหมู่บ้านอื่น

- อัตราดอกเบี้ย กองทุนหมู่บ้านบางไทร หมู่ที่ 5 คิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 6 ต่อปี ตลอดตั้งแต่ก่อตั้งกองทุน

- การคิดค่าธรรมเนียมชำระหนี้ คิดตามประเภทอาชีพที่มาของรายได้ของผู้กู้เป็นหลัก ทั้งแบบรายเดือนและรายปี ทำให้สมาชิกมีความสามารถในการผ่อนชำระได้ตรงตามเงื่อนไข อายุเฉลี่ยของกรรมการอยู่ระหว่าง 40 - 60 ปี ปัญหาการหาผู้สืบทอดกรรมการรุ่นต่อไปจึงยังไม่ประสบปัญหาในช่วงนี้ ทั้งยังสามารถพัฒนาบุตรหลานของตนให้เข้ามาเป็นกรรมการในอนาคตได้อีกต่อไป

2. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองบางเคอ จังหวัดนนทบุรี

2.1 สภาพทั่วไป

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพของชุมชนเมือง ขนาดพื้นที่ที่ครอบคลุมกว้างขวาง ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านจัดสรรจำนวนหลายหมู่บ้านรวมกัน และเป็นอาคารพาณิชย์บางส่วน

- มีจำนวนครัวเรือน 1,500 ครัวเรือน จำนวนประชากรประมาณ 3,000 คน เป็นสมาชิกจำนวน 300 คนและมีประชากรแฝงจำนวนประมาณ 3,000 คน

- ส่วนใหญ่สมาชิกประกอบอาชีพข้าราชการ ลูกจ้างประจำและมีบางส่วนที่ทำเกษตรกรรม

- ระดับ NPL ประมาณ 30 - 40 ราย จำนวนเงินประมาณ 400,000 บาท (ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นก่อตั้ง)

- มีการประชุมอย่างเป็นทางการเดือนละครั้ง เนื่องจากในทุกๆ เดือนปรึกษาหารือกันตลอดเวลา

2.2 ผลการสัมฤทธิ์

ประวัติความเป็นมาของกองทุน เริ่มก่อตั้ง ปี 2544 เริ่มแรกการก่อตั้งมีสมาชิกจำนวน 150 คน และประสบปัญหาทำให้เกิดการขาดทุนทำให้คงเหลือเงินกองทุนเพียงจำนวน 100,000 บาท แต่ปัจจุบันสามารถดำเนินการเจรจาประนอมหนี้เรียกกลับคืนมาได้ ปัจจุบันกองทุนฯมีเงินกองทุนหมู่บ้านจำนวน 1,000,000 บาท และได้รับการเพิ่มเงินกองทุน ระยะที่ 2 จำนวน 400,000 บาท และในปี 2556 ได้รับเพิ่มทุนระยะที่ครั้งที่ 3 อีกจำนวน 1,000,000 บาท จำนวนหุ้น หุ้นละ 20 บาท ปันผลอัตราหุ้นละ 1 - 4 บาท ขึ้นกับกำไรที่เกิดขึ้น โดยเงื่อนไขในการให้สินเชื่อและวัตถุประสงค์ของการขอสินเชื่อ อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี การผ่อนชำระตามที่มาของรายได้และตามความสามารถของผู้กู้ (รายวัน รายเดือน และรายปี)

วัตถุประสงค์หลักในการกู้เงิน คือ เพื่อเป็นทุนการประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย รับจ้าง ธุรกิจร้านซักรีด เพื่อทุนการศึกษาเล่าเรียนของบุตร และเพื่อชำระหนี้นอกระบบ

ปัจจัยที่ทำให้กองทุนประสบผลสำเร็จ คือ กองทุนฯ มีจำนวนสมาชิกที่ดีมีคุณภาพ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อเงินกองทุน ทำให้สามารถช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างทั่วถึง คณะกรรมการมีความสามัคคี

ร่วมมือร่วมใจกันทำงานสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และกองทุนฯ มีบุคลากรที่จบการศึกษาแล้วสามารถเข้ามาช่วยเหลือการทำงานของกองทุนฯ เพื่อการบริหารจัดการที่ดีขึ้น

ความสำเร็จในภาพรวมของกองทุนฯ ภาพรวมอยู่ระดับปานกลางถึงค่อนข้างมาก ประเมินจากการที่สามารถช่วยให้สมาชิกมีเงินทุนในการประกอบอาชีพดีขึ้น และสมาชิกมีเงินออมที่มากขึ้น ฝึกวินัยในการใช้เงิน สมาชิกหลุดพ้นจากระบบหนี้ในระบบได้มากขึ้น และสามารถทวงถามติดตามหนี้ของสมาชิกที่ค้างชำระจากการดำเนินงานของคณะกรรมการชุดก่อนได้มากขึ้น และพัฒนาจนบริหารจัดการได้อย่างดีขึ้น

อุปสรรคที่พบในช่วงแรกการก่อตั้งกองทุน คือ การติดตามทวงถามลูกหนี้รายเดิมที่ค้างชำระ การแก้ไขปัญหาจากการทำงานของคณะกรรมการชุดเดิม สถานที่ตั้งที่ต้องอยู่ในแหล่งชุมชนเพื่อความสะดวกในการส่งค่างวดรายวันของสมาชิก และพยายามต่อ ยอดให้กรรมการรุ่นหลังเข้ามาทำงานในกองทุนให้มากขึ้น

ความพร้อมการยกระดับสถานะเป็นสถาบันการเงินชุมชน คณะกรรมการเข้าอบรมกับธนาคารออมสิน มีการพัฒนาระบบบัญชี หลักการบริหารจัดการอย่างเคร่งครัด การจัดเตรียมอุปกรณ์สำนักงาน อุปกรณ์การสื่อสาร สถานที่ตั้งของสถาบันต้องมีความเหมาะสมและอยู่ในแหล่งที่สมาชิกสามารถเดินทางได้สะดวก หลักเกณฑ์การคัดกรองสินเชื่อที่มีความเข้มงวดให้มากขึ้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงในอนาคต เนื่องจากการปรับเป็นสถาบันการเงินชุมชนต้องมีการรองรับประชากรแฝงในชุมชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดธนาคารชุมชน คือ เลือกรูปแบบการพัฒนาจากระดับล่างจากหมู่บ้านเป็นตำบลไปจนถึงระดับประเทศ (แนวทางที่ 2) เนื่องจากการเริ่มจากขนาดเล็กสามารถบริหารจัดการได้ง่ายกว่า สมาชิกในพื้นที่ติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกรวดเร็วกว่าส่งผลให้มีการประชุมเครือข่ายอยู่เป็นประจำ และจะเป็นประโยชน์มากกว่าเนื่องจากหากมีกองทุนใกล้เคียงที่มีเงินกองทุนแต่ไม่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ เพื่อให้กองทุนที่มีศักยภาพมากกว่าเข้ามาบริหารจัดการเงินกองทุนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ความพร้อมที่จะยกระดับกองทุนฯ เป็นสถาบันการเงินชุมชน คณะกรรมการมีความเห็นว่า กองทุนหมู่บ้านมีความพร้อมและสามารถพัฒนาไปเป็นธนาคารชุมชนได้และกำลังพัฒนากองทุนให้สามารถเข้ากฎเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ บุคลากรคณะกรรมการเข้าไปอบรมเรียนรู้ระบบบัญชีกับธนาคารออมสินอย่างเป็นประจำ เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชน จัดหาอุปกรณ์สำนักงานที่จำเป็นโดยต้องผ่านความเห็นชอบอนุมัติจากคณะกรรมการกองทุนฯ

การพัฒนาเพื่อยกระดับเป็นธนาคารชุมชน คณะกรรมการส่วนใหญ่ มีความเห็นว่าอุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนฯ คือ สถานที่ตั้งเหมาะสม และอยู่ในทำเลที่สมาชิกเดินทางได้สะดวก

การระดมทุนของเงินออมของสมาชิกยังไม่เพียงพอ เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านบางมะตือไม่ได้เรียกเก็บเงินออมจากสมาชิกทุกราย แต่จะเรียกเก็บเงินออมเฉพาะสมาชิกที่มาขอกู้เงิน ดังนั้น

การพัฒนาไปเป็นสถาบันการเงินชุมชน จำเป็นต้องให้สมาชิกมีเงินออมขั้นต่ำคนละ 600 บาทต่อปี (ตามกฎเกณฑ์ของการตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชน)

2.3 ผลการวิเคราะห์

ความเข้มแข็งของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านมีความสามัคคี ทำงานอย่างจริงจังมีผู้นำที่มีใจรักในการเสียดสละเพื่อส่วนรวม ปฏิบัติตามระเบียบของกองทุนอย่างเคร่งครัด คณะกรรมการมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา และมีการคัดเลือกสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการอย่างมีคุณภาพและดูแลกันอย่างพี่น้อง

2.4 การยกระดับเป็นสถาบันการเงิน

- กองทุนฯ มีความเห็นว่าจริงๆ แล้วกองทุนไม่มีความต้องการพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากมีความต้องการที่เติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่พร้อมที่จะพัฒนาเป็นสถาบันการเงินในอนาคต

- หน่วยงานที่มีส่วนสำคัญ การได้รับการสนับสนุนจากธนาคารออมสินทั้งด้านอุปกรณ์ที่จำเป็นและการอบรมให้ความรู้

2.5 ความแตกต่างของการดำเนินงานจากกองทุนหมู่บ้านอื่น

- กองทุนหมู่บ้านบางมะเดื่อ จะเรียกเก็บเงินออมเฉพาะสมาชิกที่มาขอกู้เงินเท่านั้น (ซึ่งแตกต่างจากกองทุนหมู่บ้านอื่นๆ)

- การอนุมัติวงเงินสินเชื่อ หากครอบครัวใดมีสมาชิกที่มีภาระสินเชื่อยู่แล้ว การอนุมัติให้กับครอบครัวดังกล่าวใหม่ จะต้องมีการปิดบัญชีสมาชิกในครอบครัวดังกล่าวก่อน

- การอนุมัติสินเชื่อผู้กู้ที่อยู่นอกชุมชน จะต้องมีการผ่านการคัดกรองจากคณะกรรมการชุมชนจากหมู่บ้านก่อนจึงจะอนุมัติวงเงินสินเชื่อ

- สาเหตุการพัฒนาขึ้นเป็นสถาบันการเงินชุมชน เพื่อรองรับประชากรแฝงจำนวนมาก ซึ่งมีสัดส่วนที่เท่ากับสมาชิกจริงของกองทุนฯ ที่ยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพได้

2.6 มาตรการป้องกันความเสี่ยง

- กองทุนฯ จะเรียกเก็บค่าประกันสินเชื่อจากยอดจำนวนเงินที่กู้ตั้งแต่ 20,000 บาท (ค่าประกันปีละ 360 บาท) และตอบแทนเป็นสวัสดิการเมื่อดูแลยามเจ็บป่วย/ตาย และประกันวงเงินสินเชื่อ

- ให้คณะกรรมการของแต่ละหมู่บ้านคัดกรองพิจารณาก่อนส่งให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านคัดเลือกต่อไป

3. กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ชุมชนบางพุดสามัคคี 9 จังหวัดนนทบุรี

3.1 สภาพทั่วไป

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพของชุมชนเมือง ชุมชนตลาดจำนวนร้านค้า ประมาณ 200 กว่าร้านค้า

- มีจำนวนพื้นที่รวม 27 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากรประมาณ 3,000 คน เป็น สมาชิกจำนวน 300 คนและมีประชากรแฝงมีจำนวนประมาณ 1,500 คน
- ส่วนใหญ่สมาชิกประกอบอาชีพค้าขาย ลูกจ้างประจำ
- ระดับ NPL ประมาณ 30 - 40 ราย จำนวนเงินประมาณ 400,000 บาท (ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นก่อตั้ง)
- มีการประชุมเป็นประจำทุกเดือน และประชุมร่วมกับเครือข่ายตามระเบียบวาระ

3.2 ผลการสัมฤทธิ์

ประวัติความเป็นมาของกองทุน เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2546 เริ่มแรกการก่อตั้งมีสมาชิกจำนวน 178 ราย มีผู้ถือหุ้นจำนวน 350 หุ้นๆ ละ 10 บาท กองทุนชุมชนบางพุดสามัคคี 9 ได้รับเงินสนับสนุนจำนวน 1,000,000 บาท และได้รับการเพิ่มเงินกองทุนระยะที่ 2 จำนวน 400,000 บาท และในปี 2555 ได้รับเพิ่มทุนระยะที่ครั้งที่ 3 อีกจำนวน 1,000,000 บาท ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 557 ราย ประมาณ 160 ครัวเรือน และในปี 2556 กองทุนฯ สามารถดำเนินงานตามคุณสมบัติตามเกณฑ์และปรับเป็นสถาบันการเงินชุมชนบางพุดสามัคคี 9 เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2556 มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น (รวมทั้งกองทุนฯและสถาบันการเงิน) จำนวน 557 ราย การพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนทางกองทุนได้รับการสนับสนุนจากธนาคารออมสินและมหาวิทยาลัยที่เข้าร่วม โครงการกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เช่น อบรมบัญชี/โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต้นแบบตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อาชีพหลักของสมาชิกในชุมชนประกอบด้วย ค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว นักเรียนนักศึกษา และข้าราชการ

กลยุทธ์ในการจัดการกองทุน คือ วางแผนการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนเมืองบางพุด อย่างเป็นรูปธรรมมีความชัดเจน ชัดชัด โปร่งใสตรวจสอบได้ และมีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความแตกต่างก่อนและหลังยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชน

หัวข้อ	กองทุนหมู่บ้าน	สถาบันการเงินชุมชน
คุณสมบัติผู้กู้	สมาชิกต้องอยู่ในทะเบียนบ้านในชุมชนสามัคคี	เปิดโอกาสให้กับสมาชิกประชากรแฝงในพื้นที่
วงเงินสินเชื่อ	ไม่เกิน 30,000 บาท ร้อยละ 12 ต่อปี	10,000 ถึง 100,000 บาทต่อราย ร้อยละ 15 ต่อปี
วัตถุประสงค์การกู้สินเชื่อ	1. เพื่อทุนประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย 2. ทุนการศึกษาเล่าเรียนของบุตร 3. เพื่อชำระหนี้ในระบบ	

เงื่อนใจ	มีเงินออมฝากประจำ 6 เดือนขึ้นไป	จัดทำบัญชีครัวเรือน, บัญชีรายรับ-จ่าย
หลักประกัน	บุคคลค้ำประกัน	บุคคลค้ำประกัน หลักทรัพย์/โฉนดที่ดิน

ปัจจัยที่ทำให้กองทุนประสบความสำเร็จ คือ กองทุนฯ มีจำนวนสมาชิกที่ดีมีคุณภาพ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อเงินกองทุน ทำให้สามารถช่วยเหลือสมาชิกได้อย่างทั่วถึง ความสามัคคีของกรรมการ มีความร่วมมือร่วมใจกันทำงานสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้และกองทุนฯ มีบุคลากรที่จบการศึกษาแล้วสามารถเข้ามาช่วยเหลือการทำงานของกองทุนฯ เพื่อการจัดการที่ดีขึ้น

ความสำเร็จในภาพรวมของกองทุนฯ ภาพรวมอยู่ระดับปานกลางค่อนข้างสูง ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินทุนต้นทุนต่ำสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ และสามารถทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สมาชิกยกระดับความเป็นอยู่ให้กับประชาชนได้ สามารถส่งเสียบุคลากรให้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีได้ และสมาชิกสามารถหลุดพ้นจากหนี้นอกระบบได้มากขึ้น

อุปสรรคที่พบในช่วงแรกการก่อตั้งกองทุนคือ การติดตามทวงถามลูกหนี้รายเดิมที่ค้างชำระ และการเตรียมบุคลากรการเรียนรู้เข้าอบรม เช่น การพัฒนาระบบบัญชีให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น สถานที่ตั้งที่ต้องอยู่ในแหล่งชุมชนเพื่อความสะดวกในการส่งค่างวดรายวันของสมาชิก

ความพร้อมการยกระดับสถานะเป็นสถาบันการเงินชุมชน คณะกรรมการเข้าอบรมกับธนาคาร ออมสินการพัฒนา ระบบบัญชี หลักการบริหารจัดการอย่างเคร่งครัด การจัดเตรียมอุปกรณ์สำนักงาน อุปกรณ์การสื่อสาร สถานที่ตั้งของสถาบันต้องมีความเหมาะสมและอยู่ในแห่งที่สมาชิกสามารถเข้าได้สะดวก หลักเกณฑ์การคัดกรองสินเชื่อที่มีความเข้มงวดให้มากขึ้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงในอนาคต เนื่องจากการปรับเป็นสถาบันการเงินชุมชนต้องมีการรองรับประชากรแฝงในชุมชน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทิศทางการชุมชน คือ เลือกรูปแบบการพัฒนาจากระดับล่างจากหมู่บ้านเป็นตำบลเรื่อยไปจนถึงระดับประเทศ (แนวทางที่ 2) เนื่องจากการรวมตัวจากการคัดเลือกจากเกรดของกองทุนอื่น อาจมีความเสี่ยงเนื่องจากความคุ้นเคยและไม่ทราบบริบทของสังคมอื่น อาจทำให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างยากลำบาก ควรเริ่มจากกองทุนใกล้เคียงที่มีสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกันมากกว่า เนื่องจากคนในพื้นที่ติดต่อสื่อสารกันได้สะดวกรวดเร็วกว่า

ความพร้อมที่จะยกระดับกองทุนฯ เป็นธนาคารประชาชน คณะกรรมการมีความเห็นว่า กองทุนหมู่บ้านว่า ปัจจุบันยังไม่มีความพร้อมที่จะพัฒนาไปเป็นธนาคารชุมชน เนื่องจากอยากให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมีรากฐานที่มั่นคงก่อนที่จะพัฒนาต่อไป แก้ไขปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้นให้ได้มากที่สุดก่อนจะก่อตั้งเป็นสถาบันการเงินหรือธนาคารชุมชน รวมถึงความเสี่ยงในการอนุมัติสินเชื่อให้กับสมาชิก ยังไม่มีมาตรการป้องกันและควบคุมความเสี่ยงของการอนุมัติสินเชื่อ ระบบการติดตามหนี้ยังไม่มีความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ

สิ่งที่ต้องการปรับปรุงพัฒนาเพื่อยกระดับเป็นธนาคารชุมชน คณะกรรมการส่วนใหญ่ มีความเห็นว่า อุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนฯ คือ สถานที่ตั้งมีความเหมาะสม เพื่อเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร การระดมทุนของเงินกองทุน และคำตอบแทนของกรรมการในการปฏิบัติหน้าที่เป็นธนาคารชุมชน

3.3 ผลการวิเคราะห์

- ความเข้มแข็งของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านแฝงตัวอยู่ตามชุมชนในตลาดเพื่อตรวจสอบและป้องกันความเสี่ยงของสมาชิกที่ไม่ส่งยอดชำระหนี้ กรรมการมีความสามัคคี ผู้นำมีความสามารถ มีการศึกษาที่สามารถเรียนรู้ระบบงานการปฏิบัติตามระเบียบของกองทุนและตามระเบียบของการก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชน ได้อย่างเคร่งครัด และมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา
- การคัดเลือกสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการอย่างมีคุณภาพและตรวจสอบอย่างเข้มงวด คณะกรรมการมีความภาคภูมิใจในการกองทุนของตนเอง มีการเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีความประนีประนอมต่อสมาชิก ถือเป็นจุดแข็งของกองทุนฯ

3.4 การยกระดับเป็นสถาบันการเงิน

กองทุนมีความเห็นว่า จริงๆ แล้วกองทุนไม่มีความต้องการพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากมีความต้องการที่เติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่พร้อมที่จะพัฒนาเป็นสถาบันการเงินในอนาคต หน่วยงานที่มีส่วนสำคัญคือ ธนาคารออมสินที่ให้การสนับสนุนทั้งด้านอุปกรณ์ที่จำเป็นและการอบรมให้ความรู้

3.5 ความแตกต่างของการดำเนินงานจากกองทุนหมู่บ้านอื่น

- คณะกรรมการแฝงตัวอยู่ในชุมชนตลาดเพื่อตรวจสอบสมาชิกที่กู้เงินคณะกรรมการมีความพร้อมในการเรียนรู้ มีประสบการณ์ทำงานจากหลากหลายด้าน
- การอนุมัติสินเชื่อผู้กู้ที่อยู่นอกชุมชน จะต้องมีการผ่านการคัดกรองจากคณะกรรมการชุมชนจากหมู่บ้านก่อนจึงจะอนุมัติวงเงินสินเชื่อ
- สาเหตุการพัฒนาขึ้นเป็นสถาบันการเงินชุมชนเนื่องจากเพื่อรองรับประชากรแฝงที่มีจำนวนสัดส่วนที่เท่ากับสมาชิกของกองทุนที่ยังไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพได้
- อีกทั้งเป็นสถาบันการเงินที่เข้มแข็ง สามารถสนองตอบความต้องการของผู้ใช้บริการได้อย่างดี มักเกิดจากชุมชนที่เป็นตลาด แหล่งที่สามารถประกอบธุรกิจให้กับชุมชนได้ คณะกรรมการมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ระบบที่มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

4. กองทุนหมู่บ้านริมทางรถไฟสายท่าเรือ ถนนริมทางรถไฟ เขตคลองเตย

กรุงเทพมหานคร

4.1 สภาพทั่วไป

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพของชุมชนบ้าน อาศัยอยู่ใกล้เคียงกันหนาแน่น

- มีจำนวนครัวเรือน 518 ครัวเรือน มีประชากรแฝง ประมาณ 1,000 คน
- สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพงานประจำ เช่น แม่บ้าน ข้าราชการ และค้าขาย
รับจ้างชั่วคราวแท้ก็
- ระดับ NPL ปัจจุบันมีเกินกว่าครึ่งของวงเงินสินเชื่อ ทางกองทุนสามารถบริหาร
ติดตามจากลูกหนี้ได้
- คณะกรรมการจะมีการประชุมอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

4.2 ผลการสัมฤทธิ์

ประวัติการก่อตั้งกองทุนฯ เริ่มก่อตั้งตามนโยบายของรัฐบาลในปี พ.ศ.2545 เงินทุน
แรกเริ่ม 1,000,000 บาท หลังจากดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งก็ได้รับอนุมัติเพิ่มเติมอีก 200,000 บาทในปี
พ.ศ.2558 และปัจจุบันได้รับเงินสนับสนุนอีกจำนวน 1,000,000 บาท สมาชิกในระยะเริ่มก่อตั้งมีประมาณ
200 คน และทยอยลาออกจากการเป็นสมาชิกเมื่อได้รับการอนุมัติสินเชื่อแล้ว จนถึงปัจจุบันเหลือสมาชิก
จำนวน 152 คน จำนวนหุ้นในปัจจุบันมีทั้งหมด 152 หุ้น

วัตถุประสงค์ของการกู้ คือ เพื่อชำระหนี้ในระบบ เพื่อนำไปต่อเติมบ้านพักที่อยู่
อาศัย และเพื่อนำไปเป็นทุนประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย รับจ้างทั่วไป

วงเงินและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ มีดังนี้ กรณีกู้สามัญกู้ได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อคน โดย
ต้องมีผู้ค้ำประกัน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ต่อมาได้ปรับเพิ่มรายละไม่เกิน 30,000 บาทต่อราย เพื่อ
นำไปเป็นทุนการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่กลับมาเป็นหนี้ซ้ำซ้อน และปรับดอกเบี้ยเพิ่ม
เป็นร้อยละ 3 ต่อเดือน หลักเกณฑ์การปล่อยสินเชื่อหนึ่งครัวเรือนจะสามารถกู้ได้เพียงหนึ่งคน สมาชิกต้องมี
เงินออมไม่ต่ำกว่า 6 เดือนขึ้นไป เพื่อกระจายวงเงินให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึง การผ่อนชำระมีทั้งผ่อนรายวัน
และรายเดือน ในกรณีกู้ฉุกเฉินจะคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 5 ของวงเงิน 2,000-3,000 บาท

การประเมินผลการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากกองทุนสามารถบริหารจัดการ
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ติดตามหนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามศักยภาพของลูกหนี้ มีการทำงานอย่าง
ต่อเนื่องช่วยเหลือสมาชิกให้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ในระบบ และสามารถมีทุนในการประกอบอาชีพมี
ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และนำเงินปันผลมาช่วยเหลือสังคม จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ให้ทุนการศึกษาแก่
เด็กนักเรียน

ความสำเร็จกองทุนฯ คือ ประการที่ 1 กองทุนมีบทบาทในการพัฒนากิจกรรมของ
ชุมชน โดยสามารถนำเงินจากกองทุนไปพัฒนาสาธารณูปโภคของชุมชนได้มากขึ้น ประการที่ 2 ช่วยเหลือ
ทุนการศึกษาให้กับบุตรหลานของสมาชิก มีโอกาสในการเรียนที่มากขึ้น และประการที่ 3 ช่วยเหลือให้
สมาชิกหลุดพ้นจากหนี้ในระบบ

ความพร้อมในการพัฒนาจากกองทุนฯสู่สถาบันการเงิน กองทุนมีความพร้อมต่อการ
เป็นสถาบันการเงิน โดยมีการเตรียมความพร้อมในเชิงธุรกิจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับกองทุนและ
คณะกรรมการ เช่นการจัดทำบ้านเช่า การเช่าที่สำหรับจอดรถ เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับกองทุนฯ เพื่อบริหาร

จัดการภายในและเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชน เช่น ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการ

แนวทางในการยกระดับเป็นธนาคารชุมชน คือ คณะกรรมการเห็นว่าควรพัฒนาจากระดับชุมชนสู่ระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ตามลำดับ(แนวทางที่ 2) เนื่องจากความคุ้นเคยกันช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันได้สะดวก เห็นด้วยกับการพัฒนาขึ้นเป็นธนาคารชุมชนในอนาคตเนื่องจากการช่วยเหลือประชาชนที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาประกอบอาชีพได้ ซึ่งในเขตชุมชนคลองเตยควรคัดเลือกกองทุนที่มีคุณภาพและการจัดการที่ดีนำมาเข้าร่วมกันจัดทำเป็นธนาคารชุมชน และจะทำให้กองทุนอื่นเร่งพัฒนากองทุนของตนเองให้ดีขึ้น และควรหาแนวทางการป้องกันกรณีที่มีสมาชิกที่ไม่ผ่านการกู้เงินจากกองทุนฯ ซึ่งต้องชี้แจงเหตุผลให้ชัดเจน

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการ มีดังนี้ อุปสรรคสำนักงานยังไม่เพียงพอ สถานที่ต้องมีการปรับปรุงให้มีภาพลักษณ์ที่ดี การสร้างความน่าเชื่อถือให้กับชุมชนและบุคลากร โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่จะเข้าร่วมทำงานรุ่นต่อไป ควรมิวิทยากรมาให้ความรู้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เช่น ความรู้ด้านกฎหมาย บัญชี และการบังคับคดีกับผู้กระทำผิดชำระหนี้ ภาครัฐควรมีบทบาทเข้ามาช่วยเหลือ มาตรการการติดตามหนี้จากลูกหนี้ที่ผิดนัดชำระหนี้ให้เข้มงวดมากขึ้น ควรมีกฎระเบียบที่รัดกุมและภาครัฐควรจัดหาทุนในการเข้ามาใกล้เคียงช่วยเหลือกองทุนฯ ที่มีปัญหา

4.3 ผลการวิเคราะห์

ผู้นำกองทุนมีความเด็ดเดี่ยว มีสมาชิกและคณะกรรมการเคารพในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีวิสัยทัศน์ในการทำงานกว้างไกล และมีประสิทธิภาพการทำงานกับชุมชนมานาน ใช้กลยุทธ์ทางด้านจิตวิทยาในการบริหารจัดการกับลูกหนี้ที่มาขอกู้โดยใช้หลักคำสอนของในหลวง และใช้เสียงตามสายในการติดตามหนี้จากลูกหนี้ที่ผิดนัดชำระและนัดมาประชุมพร้อมกันสำหรับลูกหนี้ทุกรายที่ขอกู้ คณะกรรมการมีการทำงานอย่างต่อเนื่อง

4.4 ความแตกต่างของการดำเนินงานจากกองทุนหมู่บ้านอื่น

- จุดเด่นที่ทำให้ผู้บริหารจัดการให้เกิดรายได้กับกองทุน โดยนำเงินจากกองทุนไปพัฒนาเพื่อให้เกิดรายได้กับกองทุนหมู่บ้าน
- การสนับสนุนให้คณะกรรมการของกองทุนหมู่บ้านสร้างโอกาสขึ้น
- จุดด้อยด้านสถานที่ สถานที่ที่อยู่อาศัย ไม่จัดการประกันที่อยู่อาศัยได้ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่สีแดง

ผลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ระดับ C

1. กองทุนหมู่บ้านชุมชนริมคลองบางค้อ จังหวัดกรุงเทพมหานคร

1.1 สภาพทั่วไป

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพของชุมชน บ้านอยู่ใกล้เคียงกันขนาดชุมชนมีขนาดกลาง
- มีจำนวนครัวเรือน 300 ครัวเรือน จำนวนประชากรจำนวน 900 คนและมีประชากรแฝงมีจำนวนประมาณ 100 คน
- สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว (ค้าขาย)
- ระดับ NPL ประมาณ 20 ราย จำนวนเงินประมาณ 100,000 บาท (ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นก่อตั้ง)
- คณะกรรมการจะมีการประชุมอย่างเป็นทางการปีละ 2 ครั้ง

1.2 ผลการสัมฤทธิ์

ประวัติความเป็นมาของกองทุน กองทุนฯเริ่มก่อตั้งตามนโยบายของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2542 โดยมีทุนเริ่มต้น 1,000,000 บาท หลังจากดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งก็ได้รับอนุมัติเพิ่มเติมอีก 400,000 บาท ในปี พ.ศ.2549 และปัจจุบันได้รับเงินสนับสนุนอีกจำนวน 1,000,000 บาท เริ่มก่อตั้งมีสมาชิกจำนวน 50 คนและมีสมาชิกเข้าร่วมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 200 คน

วัตถุประสงค์ของการกู้ คือ นำไปเป็นทุนหมุนเวียนในกิจการส่วนตัว (ค้าขาย) ใช้หนี้เงินกู้ในระบบ ซ่อมแซมต่อเติมที่พักอาศัย และค่าเล่าเรียนบุตรหลาน

วงเงินและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ มีดังนี้ กรณีกู้สามัญ กู้ได้ไม่เกิน 20,000 บาทต่อคน โดยต้องมีผู้ค้ำประกันที่เป็นสมาชิกกองทุน กำหนดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี (ร้อยละ 1 ต่อเดือน) ส่วนกรณีกู้ฉุกเฉิน ในระยะแรกของกองทุนฯอนุมัติวงเงิน 1,000 – 3,000 บาท ต่อมาปรับวงเงินเป็น 1,000 – 5,000 บาท จนถึงปัจจุบันสามารถกู้ได้สูงสุดไม่เกิน 10,000 บาท (สำหรับสมาชิกเดิม) โดยกำหนดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี (ร้อยละ 1.25 ต่อเดือน)

การประเมินผลการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง โดยประเมินจากจำนวนหนี้ที่ไม่สามารถทวงถามได้ในช่วงที่ผ่านมา อุปสรรคคือ 1) การที่ชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของคนจากหลากหลายถิ่นฐานซึ่งไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนได้ มีสายสัมพันธ์ไม่แน่นแฟ้น อย่างเช่นชุมชนต่างจังหวัดที่เป็นคนในถิ่นฐานเดียวกัน 2) อุปสรรคในการจัดเก็บหนี้ คือ ช่วงเวลาของการได้รับรายได้ของสมาชิกแตกต่างกันตามแต่ละอาชีพ ส่งผลให้ยากในการกำหนดวันและเวลาในการเก็บเงินกู้เข้ากองทุนฯ และ 3) ปัญหาเรื่องการนำเงินกู้ไปใช้ผิดวัตถุประสงค์

ความสำเร็จของกองทุนฯ ประการที่ 1 กองทุนฯได้ช่วยเหลือสมาชิกและคนในชุมชน ทำให้สมาชิกมีรายได้ สามารถปลดหนี้ในระบบได้สำเร็จ ประการที่ 2 สมาชิกสามารถส่งเสียค่าเล่าเรียนบุตรหลาน มีสวัสดิการให้สมาชิกและชุมชน กองทุนฯสามารถปันผลได้ มีหนี้เสียน้อย และประการที่ 3 สมาชิกส่วนใหญ่นำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้แจ้งไว้ และกองทุนฯมีคณะกรรมการที่ตั้งใจทำงานและมีสมาชิกให้ความร่วมมือที่ดี

ปัญหาในการดำเนินงาน คือ ทางรัฐบาลให้การสนับสนุนในด้านการเงินแต่ไม่ได้สนับสนุนทางด้านองค์ความรู้ ทำให้บางกองทุนฯไม่สามารถบริหารจัดการได้และเกิดปัญหาขึ้น ประชานกองทุนฯไม่มีอำนาจเพียงพอในการบริหารจัดการ การสั่งการ การติดตามทวงถาม การขอตรวจสอบการทำงาน/เอกสาร และปัญหาในการติดตามหนี้สินของสมาชิกที่มีความตั้งใจที่จะไม่ชำระคืนเงินกู้แต่แรก โดยแม้กองทุนฯจะสามารถดำเนินการตามกฎหมายกับสมาชิกได้ แต่เกิดต้นทุนในการดำเนินการขึ้น อีกทั้งในการบังคับคดีไม่สามารถติดตาม ทวงถาม หรือยึดทรัพย์ได้ในทางปฏิบัติทางกองทุนฯได้แก้ปัญหาโดยการเรียกเก็บเป็นรายวันที่ละน้อย แล้วค่อยๆ นำมาชำระเงินต้นและดอกเบี้ย การทำงานโดยในปัจจุบันทางกองทุนฯได้รับอนุมัติวงเงินเพิ่มเติมเข้ามาอีก 1,000,000 บาท ทำให้ในปัจจุบันกองทุนฯมีวงเงินทั้งสิ้นรวม 2,400,000 บาท ทำให้คณะกรรมการมีแนวคิดในการก่อตั้งธนาคารชุมชน

ความพร้อมในการพัฒนาจากกองทุนฯ ผู้สถาบันการเงินทางคณะกรรมการเห็นว่าทางกองทุนฯยังไม่มีความพร้อมเพียงพอ เนื่องจากสถานที่ตั้งยังไม่เอื้ออำนวย โดยปัจจุบันทางกองทุนฯใช้สถานที่ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์ให้หยิบยืมจากคนในชุมชน เจ้าหน้าที่ยังมีความรู้ไม่เพียงพอในการบริหารสถาบันการเงิน การจัดเก็บเอกสารยังไม่มียระบบและไม่มีสถานที่รองรับเพียงพอ และประเด็นค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นจากการยกระดับเป็นสถาบันการเงินชุมชน เช่น ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ ค่าวัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสถานที่

ความพร้อมของการพัฒนาเป็นธนาคารชุมชน โดยเลือกแนวทางที่ 2 คือ การพัฒนาจากระดับชุมชนสู่ระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ จากนั้นจึงค่อยร่วมกันเป็นธนาคาร เนื่องจากต้องการความพร้อมมากกว่านี้ในด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ควรแยกรูปแบบของการพัฒนาไปสู่ระบบธนาคารของเขตเมืองและชนบทออกจากกัน เนื่องจากทั้งสองแบบมีบริบทที่แตกต่างกัน วิธีการในการพัฒนาจึงควรแตกต่างกัน ภาครัฐควรเข้ามาช่วยเหลือเกี่ยวกับระบบในการติดตามหนี้เสียทั้งในด้านการประណอมหนี้และการติดตามทวงถาม และยังไม่มียผู้ที่จะมารับสานงานต่อจากกรรมการชุดปัจจุบัน และเจ้าหน้าที่ธนาคารชุมชน เนื่องจากเหตุผลทางด้านค่าตอบแทนของเจ้าหน้าที่และความรับผิดชอบที่สูงขึ้น จึงยังไม่สามารถหาคนที่ขอมอาสามารับภาระงานนี้ได้

1.3 ผลการวิเคราะห์

กรรมการมีความเสียสละ ซื่อสัตย์ในการทำงาน มีความประนีประนอมในการดำเนินงานถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน คณะกรรมการมีการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ทุกคนรู้หน้าที่รับผิดชอบของตัวเอง สมาชิกมีวินัยในการผ่อนชำระกับกองทุนหมู่บ้าน กองทุนมีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างสายสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา

1.4 ความแตกต่างของการดำเนินงานจากกองทุนอื่น

แบ่งสายการทำงานของกรรมการในการควบคุมการติดตามหนี้และเรียกเก็บรายเดือนอย่างทั่วถึงและนำมาส่งให้ส่วนกลางอย่างตรงเวลา ทำให้สมาชิกผ่อนชำระอย่างตรงเวลา

ผลการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ระดับ D

1. กองทุนหมู่บ้านชอยลีคาม แขวงถนนนครไชยศรี กรุงเทพมหานคร

1.1 สภาพทั่วไป

- ภูมิศาสตร์ทางกายภาพของชุมชนแออัด บ้านเรือนอาศัยอยู่ติดกันหนาแน่น
- มีจำนวนครัวเรือน 127 ครัวเรือน มีประชากร 700 คน มีประชากรแฝงจำนวนประมาณ 200 คน
- สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย
- ระดับ NPFs ในช่วงของคณะกรรมการชุดแรกเกิด NPFs 100 % แต่หลังจากเปลี่ยนคณะกรรมการในชุดใหม่สามารถติดตามหนี้กลับคืนมาได้ ปัจจุบันมี NPFs จำนวนเพียง 30-40 ราย จำนวนเงินประมาณ 300,000 บาท
- คณะกรรมการมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง

1.2 ผลการสัมภาษณ์

ประวัติการก่อตั้งกองทุนฯ เริ่มก่อตั้งตามนโยบายของรัฐบาลในปี พ.ศ.2546 ทุนเริ่มต้น 1,000,000 บาท อยู่ระหว่างขอเงินสนับสนุนรอบที่ 2 จำนวน 1,000,000 บาท สมาชิกเริ่มก่อตั้งมีจำนวนประมาณ 80 คน ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 100 คน

วัตถุประสงค์ของการกู้ คือ เพื่อเป็นทุนประกอบอาชีพ เช่น ค้าขาย รับจ้างทั่วไป เพื่อชำระหนี้ในระบบ และเพื่อนำไปเป็นทุนการศึกษาบุตรหลาน

วงเงินและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ สำหรับกู้สามัญนั้น กองทุนฯ มีการปรับยอดเงินกุน้อยลงกว่าครั้งแรก ลดลงเหลือรายละไม่เกิน 5,000 บาทต่อราย จากเดิมที่อนุมัติต่อรายกว่า 40,000 บาท และมีบุคคลค้ำประกันรวมถึงหลักทรัพย์ค้ำประกันด้วย อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12 ต่อปี ใช้บุคคลค้ำเพื่อป้องกันความเสี่ยงและกระจายวงเงินให้กับสมาชิกอย่างทั่วถึง ส่วนมากการผ่อนชำระจะเป็นการผ่อนชำระรายเดือนมากกว่า และสำหรับกู้ฉุกเฉิน ทางกองทุนฯ จะคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2%

การประเมินผลการดำเนินงาน อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากกองทุนฯ สามารถบริหารจัดการติดตามหนี้เดิมที่มีถึง 100 % กลับคืนมาได้ตามศักยภาพของลูกหนี้ที่สามารถชำระคืนได้ มีการคัดเลือกสมาชิกที่มีคุณภาพเข้าร่วมโครงการทำให้สถานะของกองทุนดีขึ้น สามารถช่วยเหลือสมาชิกให้หลุดพ้นจากการเป็นหนี้ในระบบและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ มีทุนประกอบอาชีพ และนำเงินปันผลมาช่วยเหลือชุมชนมีกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เด็กเยาวชน มีสถานที่ให้เด็กในชุมชน มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ กองทุนฯ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ให้การช่วยเหลือเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุในชุมชน จัดกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ สร้าง

สาธารณูปโภคให้กับชุมชนได้ดีขึ้น ช่วยเหลือทุนการศึกษาให้กับบุตรหลานของสมาชิก มีโอกาสในการเรียนที่มากขึ้น และช่วยเหลือให้สมาชิกหลุดพ้นจากระบบหนี้

ความพร้อมในการพัฒนาจากกองทุนฯ ผู้สถาบันการเงิน กองทุนฯ มีความพร้อมต่อการพัฒนาเป็นสถาบันการเงิน เนื่องจากปัจจุบันคณะกรรมการของกองทุนมีความเข้มแข็งมีความพร้อมในการทำงานทุ่มเทและมีความมุ่งมั่นอยากให้กองทุนฯ มีการพัฒนา จะได้ช่วยเหลือสมาชิกให้มีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพที่ดีขึ้น รวมถึงการได้ช่วยเหลือสมาชิกที่เป็นประชากรแฝงในชุมชนให้มีเงินทุนในการประกอบอาชีพที่ดีขึ้น

ความพร้อมที่จะยกระดับจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นธนาคารประชาชน คณะกรรมการเลือกแบบแนวทางที่ 1 คือ โดยคัดเลือกจากกองทุนที่อยู่ในระดับเกรด A ซึ่งคาดว่าจะช่วยทำให้การพัฒนาขึ้นเป็นธนาคารประชาชนมีปัญหาและอุปสรรคน้อยกว่าแบบที่ 2 เนื่องจากหากรวมจากสมาชิกของกองทุนใกล้เคียงโดยเฉพาะที่มีสถานะที่ไม่มั่นคงจะทำให้มีปัญหาต่อกองทุนฯ อื่นได้ ทั้งนี้ ขอให้ทางส่วนกลางช่วยเหลือสนับสนุนรายได้ให้กับคณะกรรมการที่ทำงานให้กับสถาบันการเงินและธนาคารประชาชนจะได้เป็นแรงจูงใจให้คนรุ่นหลังเข้ามาทำงานให้กับกองทุนด้วย

1.3 ผลการวิเคราะห์

ผู้นำคณะกรรมการกองทุนชุดใหม่มีความเข้มแข็งความกล้าหาญ มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง รวมถึงมีวิธีการติดตามหนี้ โดยให้กรรมการแบ่งเป็นสายจำนวน 4 สาย ติดตามเรียกเก็บจากลูกค้าทุกเดือน และคณะกรรมการมีการทำงานอย่างทุ่มเท ให้ความสำคัญกับชุมชนให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องมากขึ้น มีการคัดกรองสมาชิกที่ดีขึ้น

1.4 ความแตกต่างของการดำเนินงานจากกองทุนอื่น

- คณะกรรมการกองทุนฯ ยังไม่มีความพร้อมในการเรียนรู้ระบบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับระบบเทคโนโลยีเท่าที่ควร การพัฒนาของกองทุนเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปเมื่อเปรียบเทียบกับการดำเนินงานของกองทุนอื่นๆ

- การพัฒนาของกองทุนที่ดีขึ้น เนื่องมาจากกรรมการชุดปัจจุบัน โดยเฉพาะผู้นำและกรรมการกองทุนที่เสียสละทั้งแรงกายและทุนทรัพย์ (บ้านพักอาศัยให้เป็นสถานที่ตั้งให้กับชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชน) จากการที่ประสบปัญหาขาดทุนมากกว่า 2 ชุดกรรมการ หากไม่มีการนำคนรุ่นใหม่ที่มีใจรักและเสียสละ อาจทำให้กองทุนกลับไปสู่ปัญหาเดิมในอดีต

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน

จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพัฒนาของกองทุนฯ พบว่า กองทุนฯ ที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่ม A และเป็นสถาบันการเงินชุมชนในทุกจังหวัดทำการศึกษาปัจจัยที่เหมือนกัน 12 ด้านตามที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 3 กองทุนระดับ A ที่ยังไม่ได้ยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินนั้น เป็นเพราะคณะกรรมการยัง

ไม่เห็นความสำคัญของการมีสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากวงเงินของกองทุนฯ ที่มีอยู่ที่เพียงพอต่อการให้บริการสมาชิกอยู่แล้ว สำหรับกองทุนระดับ B นอกจากคณะกรรมการจะไม่ได้รู้จักกับสมาชิกในชุมชนดีพอและไม่เห็นความสำคัญของการมีสถาบันการเงินชุมชนแล้ว ก็ยังขาดปัจจัยด้านการสื่อสารกับสมาชิกและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ขาดแนวทางการทำงานที่ชัดเจน สมาชิกยังไม่มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกองทุน ส่วนกองทุนระดับ C และ D เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมเฉพาะด้านของสถานที่และอุปกรณ์แต่ยังขาดความพร้อมในปัจจัยที่เหลืออีก 11 ด้าน

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพัฒนาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ปัจจัย	ระดับการพัฒนาของกองทุนฯ			
	A +	A	B	C และ D
คณะกรรมการรู้จักกับสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี	ใช่	ใช่	-	-
คณะกรรมการสื่อสารกับสมาชิกและชุมชนอย่างต่อเนื่อง	ใช่	ใช่	-	-
ความต่อเนื่องของคณะกรรมการ	ใช่	ใช่	ใช่	-
คณะกรรมการมีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินงานของกองทุนฯ	ใช่	ใช่	ใช่	-
คณะกรรมการมีความรู้ด้านการบริหารกองทุนฯ เป็นอย่างดี	ใช่	ใช่	ใช่	-
คณะกรรมการมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน	ใช่	ใช่	-	-
คณะกรรมการได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน	ใช่	ใช่	ใช่	-
คณะกรรมการเห็นความสำคัญของสถาบันการเงินชุมชน	ใช่	-	-	-
ความเข้าใจของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินการของกองทุนฯ	ใช่	ใช่	ใช่	-
สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกองทุนฯ	ใช่	ใช่	-	-
ชุมชนมีความเข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกัน	ใช่	ใช่	ใช่	-
ความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์ในการดำเนินงาน	ใช่	ใช่	ใช่	ใช่

หมายเหตุ A+ หมายถึงกองทุนที่ได้รับการจัดอยู่ในกลุ่ม A และเป็นสถาบันการเงินชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่สำคัญมี 2 ประการ ประการแรก คือ การมีบุคลากรและความรู้ไม่เพียงพอ โดยมีแนวทางแก้ไขด้วยการจัดหาบุคลากรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถรับช่วงงานต่อจากคณะกรรมการชุดปัจจุบัน ประการที่สอง คือ การเรียกเก็บเงินจากผู้ที่ผิดนัดชำระโดยไม่แข็ง

ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งแก้ไขด้วยการที่คณะกรรมการจะมีการติดต่อสื่อสารกับผู้รู้และสมาชิกของชุมชน อยู่ตลอดเวลาเพื่อสร้างความเข้าใจ และเห็นผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนเป็นหลัก

สำหรับทัศนคติเกี่ยวกับการยกระดับกองทุนฯเป็นธนาคารประชาชน ส่วนใหญ่เห็นว่ายังไม่ถึงเวลา เพราะไม่มีความพร้อม เนื่องจากบุคลากรมีไม่เพียงพอ ขาดความรู้ในการบริหารจัดการระบบธนาคาร และไม่มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี จึงต้องการให้รัฐช่วยให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวและเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการช่วงแรกเพื่อให้บุคลากรในชุมชนเกิดความชำนาญก่อน ต้องมีสถานที่ที่เหมาะสมกว่าในปัจจุบัน และจะต้องมีหลักประกันว่า เมื่อยกระดับแล้ว ชุมชนจะยังสามารถบริหารจัดการกองทุนฯ ได้อย่างเป็นอิสระ นอกจากนี้แล้ว รัฐควรจะเข้ามาสนับสนุนในด้านของวงเงินกู้เพิ่มเติมจะได้ให้บริการกับสมาชิกในชุมชนได้ทั่วถึงมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

เมื่อเปรียบเทียบระดับการพัฒนาของกองทุนจะพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้กองทุนประสบความสำเร็จในช่วงแรก คือคณะกรรมการทำงานอย่างโปร่งใสตรงไปตรงมา ทั้งในด้านการรับเงินจากสมาชิกและการนำเงินส่งคืนเข้ากองทุนฯ ความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีของคณะกรรมการ ความร่วมมือของสมาชิกและคนในชุมชน การประเมินผู้กู้โดยตรงไปตรงมาเพื่อลดความเสี่ยงในการปล่อยกู้ การส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการเก็บออม วิธีการจัดเก็บเงินที่จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งเมื่อต้องมีการทวงถามให้ชำระหนี้ และประการสุดท้าย สมาชิกทุกคนเคารพกฎและข้อบังคับเป็นอย่างดี นอกจากนี้แล้ว การทำงานของคณะกรรมการจะมีการติดต่อสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา

อุปสรรคในการดำเนินงานคือ มีบุคลากรไม่เพียงพอ ทั้งในด้านจำนวนบุคลากรและความรู้ แต่อย่างไรก็ตามได้มีการจัดหาบุคลากรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถมาเพื่อสานต่องานกองทุนฯ ในอนาคต คณะกรรมการมองว่ามีความพอใจกับขนาดของกองทุนฯ ในปัจจุบันและไม่ต้องการขยายให้มากกว่านี้ เนื่องจากจะไม่สามารถบริหารจัดการได้

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวความคิดการยกระดับกองทุนฯ เป็นธนาคารประชาชน ส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อม เนื่องจากบุคลากรมีไม่เพียงพอ ขาดความรู้ในการบริหารจัดการระบบธนาคาร และไม่มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี โดยอยากให้หน่วยงานรัฐช่วยในการให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวและเป็นที่เล็งในการดำเนินการช่วงแรกจนบุคลากรในชุมชนเกิดความชำนาญก่อน ต้องมีสถานที่ที่เหมาะสมกว่าในปัจจุบัน และจะต้องมีหลักประกันว่า เมื่อยกระดับแล้ว ชุมชนจะยังสามารถบริหารจัดการกองทุนได้อย่างเป็นอิสระ ซึ่งแนวทางหลักในการดำเนินการธนาคารประชาชน คือ ให้คณะกรรมการดูแลให้ธนาคารฯ เป็นที่พึ่งของคนในชุมชนได้ โดยที่สมาชิกไม่ต้องไปพึ่งพาแหล่งเงินกู้ นอกชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะที่ 1 การยกระดับกองทุนฯ ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชนควรเกิดขึ้นจากความพร้อมและความสมัครใจ โดยในระยะแรกควรเปิดรับกองทุนระดับ A มาก่อน เพราะมีความมั่นคงสูง และให้กองทุนฯ เหล่านี้ค่อยเป็นที่เลี้ยงให้กับกองทุนฯ ใกล้เคียงเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วม

ข้อเสนอแนะที่ 2 รัฐต้องทำการประชาสัมพันธ์ให้คณะกรรมการกองทุนฯ และสมาชิกในหมู่บ้านและชุมชนเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชน เพื่อให้ทุกฝ่ายมีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชน

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

การยกระดับกองทุนฯ ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชนจะต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งในด้านความรู้ทางการเงิน สถานที่ อุปกรณ์ และบุคลากรโดยการจัดสรรกำไรส่วนหนึ่งที่ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจะต้องนำส่งรัฐในแต่ละปีมาใช้ในสนับสนุนงานทุกด้านดังกล่าว ซึ่งน่าจะเท่ากับ 1% ของเม็ดเงินที่รัฐได้จัดสรรให้แก่กองทุนหมู่บ้านฯ ไปแล้วจำนวน 0.16 ล้านล้านบาท ซึ่งเท่ากับ 1,600 ล้านบาท โดยเสนอแบ่งงบประมาณนี้ในสัดส่วน 60:40 โดยให้ธอส. และ ธกส. รับที่จะดำเนินการเป็นที่เลี้ยงให้แก่กองทุนฯ ต่อไป

3. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จำกัดอยู่เฉพาะใน 3 จังหวัด จึงไม่อาจสะท้อนภาพทั้งหมดของกองทุนฯ ได้อย่างสมบูรณ์ จึงควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้ในจังหวัดอื่นๆ แล้วนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมในการยกระดับกองทุนฯ เหล่านี้ให้เป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชนต่อไป

บรรณานุกรม

- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง. 2554. บทบาทของระบบการเงินระดับฐานรากในการส่งเสริมการเข้าถึงบริการทางการเงิน.
- จรีวัลย์ ภักดิ์วิมล. 2556. คุณลักษณะของสถาบันการเงินชุมชนที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กรกนก น้อยแนม. 2557. ความเข้มแข็งของสถาบันการเงินชุมชนปากเกร็ดร่วมใจ 2 จังหวัดนนทบุรี. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สายชล ปัญญาจิต. 2555. การพัฒนากองทุนหมู่บ้านไปสู่สถาบันการเงินชุมชน:ความรู้ และข้อเสนอสู่ความจริง. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ชิสา อู่สุวรรณ. 2552. การพัฒนากองทุนหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินชุมชน กรณีศึกษาธนาคารบางสระแก้ว ตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมงสิงห์ จังหวัดจันทบุรี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณินิจ ศิริสมบุญ, นันระ จันทะเสนา และ ดวงตา สราญรมย์. 2552-2553. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านในเขตอำเภอสี่คิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- เสาวลักษณ์ เรืองวิรุจนากุล . 2554. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในเขตพื้นที่ตำบลนาคา อำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- กาญจนา สวัสดิ์. 2553. ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน ตำบลลำพูน อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- พรพิมล เฉลิมมีประเสริฐ และ ภณิตา สุนทรไชย. 2554. การบริหารจัดการเงินกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ศศิวิมล ถาวรพงศ์สถิต. 2555. ปัญหาการเข้าถึงการเงินฐานราก (Microfinance) ของประชาชน.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วีระพล แก้วมณี, นายรัชชัย ปฏิบัติ ,นายันทวัช แก้วอำดี และ นายสุรศักดิ์ คงสงค์ . 2549.
โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี. สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ดร.พงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต, นิภา นภาเศรษฐ์ทิพย์ และ วรณ อิศรางกูร ณ อยุธยา . 2556. การ
ดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจนกรณีศึกษาบ้านหนองมาศ ตำบลช้างทุน
อำเภอป่าไร่ จังหวัดตราด และบ้านดาวเรือง หมู่ที่ 10 ตำบล พลับพลา อำเภอเมือง
จังหวัดจันทบุรี. มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภาคผนวก

แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

1. กรุณาเล่าประวัติของกองทุนฯ ของท่านตั้งแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน

<p>2. โดยภาพรวมแล้วท่านคิดว่าการดำเนินงานของกองทุนฯ ของท่านในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาว่าประสบผลสำเร็จในระดับใด (น้อย ปานกลาง มาก) เพราะเหตุใดท่านจึงมีความเห็นเช่นนั้น</p>
<p>3. ท่านคิดว่าจุดแข็งของกองทุนฯ ของท่านมีอะไรบ้าง</p>

4. ท่านคิดว่าจุดที่ต้องปรับปรุงของกองทุนฯ ของท่านมีอะไรบ้าง

5. กรุณาระบุอุปสรรคสำคัญในการดำเนินการและการพัฒนากองทุนฯ ของท่านให้เติบโตขึ้น

6. ในฐานะผู้บริหารของกองทุนฯ ท่านคิดว่าโอกาสของกองทุนในปัจจุบันและในช่วง 3 ปีข้างหน้า มีอะไรบ้าง

7. กรุณาระบุปัญหาสำคัญที่สุดที่กองทุนฯ ต้องเผชิญในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา พร้อมทั้งระบุแนวทางในการรับมือกับปัญหาดังกล่าว

8. ถ้ามเฉพาะกองทุนฯ ที่ยังไม่เป็นสถาบันการเงินชุมชน ท่านคิดว่ากองทุนฯ ของท่านมีความพร้อมที่จะยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินชุมชนหรือไม่ เพราะเหตุใด?

9. ตามเฉพาะกองทุนฯ ที่ยังไม่เป็นสถาบันการเงินชุมชน ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการยกระดับกองทุนฯ ของท่านขึ้นเป็นสถาบันการเงินมีอะไรบ้าง และท่านมีแนวทางจะรับมือกับปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้อย่างไร

10. ถามเฉพาะกองทุนที่มีสถานะเป็นสถาบันการเงินชุมชนอยู่แล้ว กรุณาเล่าแนวทางที่กองทุนใช้
ในการยกระดับขึ้นมาเป็นสถาบันการเงินชุมชนว่าทำอะไร พบกับปัญหาและอุปสรรคใดบ้าง
และท่านได้รับมือกับปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้อย่างไร

11. หลังจากที่กองทุนฯ ยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินชุมชนแล้ว การพัฒนาในขั้นต่อไปน่าจะเป็นการยกระดับสถาบันการเงินชุมชนที่มาจากความพร้อมเพื่อร่วมกันก่อตั้ง “ธนาคารประชาชน” ท่านเห็นด้วยกับแนวคิดนี้หรือไม่ เพราะเหตุใด? หากท่านเห็นด้วย กรุณาระบุว่าแนวทางการยกระดับที่เหมาะสมควรทำอย่างไร?

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นายณัฐดิษฐ์ จันทร์ศรีชวาลา

วัน/เดือน/ปี เกิด 15 ธันวาคม 2503

การศึกษาปริญญาตรีจาก ซิดดี ยูนิเวอร์ซิตี กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ, 2521-2524
เกียรตินิยม สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และสาขาการบัญชี
Senior Executive Program, 1989 (SEP-3)
สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (SASIN)
Program on the Global Financial System: Structure, Crisis, and Reform, 2001
Executive Education Programs, John F. Kennedy School of Government
มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด, ประเทศสหรัฐอเมริกา
Directors Certification Program (DCP 16/2002)
Graduate Member of Thai Institute of Directors Association (IOD)

ประวัติการทำงาน

2525-2531 กรรมการบริหารบริษัท จีเอสพี ไฟแนนซ์ จำกัด ประเทศฮ่องกง
2531-2541 ธนาคารแหลมทอง จำกัด (มหาชน) ในตำแหน่งผู้ช่วยกรรมการจัดการ,
กรรมการจัดการและกรรมการบริหาร ตามลำดับ
2544-2555 กรรมการบริษัท โซเฟีย แคปปิตอล จำกัด ประเทศฮ่องกง
2546-2556 กรรมการบริษัท ซิลเวอร์ลิงค์ โฮลดิ้งส์ จำกัด ประเทศสิงคโปร์
2544-2558 ที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหาร บ. มิตรแท้ประกันภัย จำกัด (มหาชน)

ตำแหน่งปัจจุบัน

หุ้นส่วนผู้จัดการบริษัท แคปปิตอล รีเสิร์ช จำกัด ตั้งแต่ ต.ค. 2541
กรรมการบริษัท ซีอาน เบย์ จำกัด ตั้งแต่ มี.ค. 2552
ที่ปรึกษาคณะกรรมการ บริษัทหลักทรัพย์ เออีซี จำกัด (มหาชน) ตั้งแต่ มี.ย. 2556
ประธานกรรมการ บริษัท มิตรแท้ประกันภัย จำกัด (มหาชน) ตั้งแต่ พ.ค. 2558

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง การศึกษาแนวทางในการยกระดับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและสถาบัน
การเงินชุมชนขึ้นเป็นธนาคารประชาชน

ผู้วิจัย นายภูริศร์ จันทร์ศรีชวลา หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 57

ตำแหน่ง ประธานกรรมการ บริษัท มิตรแท้ประกันภัย จำกัด (มหาชน)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแสดงให้เห็นว่า รายได้ต่อหัวของประชาชนเพิ่มจาก 40,536 บาทในปี 2533 เป็น 193,394 บาทในปี 2556 ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นประมาณ 4.7 เท่า ในขณะที่เดียวกัน สัดส่วนของคนยากจนได้ลดลงจากร้อยละ 57.9 ในปี 2553 เป็นร้อยละ 10.9 ในปี 2556 สะท้อนให้เห็นว่า ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจช่วงเวลาที่ผ่านมา 20 ปีที่ผ่านมาประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ทั้งด้านการยกระดับรายได้ต่อหัวและการแก้ปัญหาความยากจนของประเทศ

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลชุดเดียวกันนี้ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจ เนื่องจากในช่วงปี 2553 ถึง 2556 จำนวนคนจนมีอยู่ระหว่าง 7 ถึง 8 ล้านคน และมีแนวโน้มในการลดลงที่ค่อนข้างช้ากว่าในช่วง 10 ปีก่อนหน้านั้นอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าเศรษฐกิจไทยจะขยายตัวอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาดังกล่าว แสดงว่า คนกลุ่มนี้เป็นผู้ที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการขยายตัวของเศรษฐกิจมากเท่าที่ควร

หากกลไกหลักทางเศรษฐกิจมีข้อจำกัดในการเอื้อประโยชน์ให้กับคนกลุ่มนี้ ก็จำเป็นต้องมีกลไกเสริมที่จะเข้ามาทำหน้าที่ยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนกลุ่มนี้ให้ดีขึ้น ซึ่งกลไกดังกล่าว จะต้องเป็นกลไกที่สามารถดำเนินการได้ในระดับชุมชน จึงจะสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ถือเป็นกลไกหนึ่งที่สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว เนื่องจากการดำเนินงานของกองทุนฯ ตั้งอยู่บนหลักการของการดำเนินงานระบบการเงินฐานราก ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย ตลอดจนจนถึงผู้ประกอบการรายย่อยที่ไม่สามารถเข้าถึง

แหล่งเงินทุนได้ และหากกองทุนฯ เหล่านี้สามารถรวมตัวกันเป็นธนาคารประชาชน¹ ก็จะเป็นการส่งเสริมความเป็นธรรมและช่วยลดความเหลื่อมล้ำให้ลดลง ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ประเทศไทยมีโอกาสหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลางแล้ว ยังจะช่วยให้เศรษฐกิจไทยมีการเติบโตได้อย่างมั่นคงขึ้นในระยะยาว

แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ศึกษาถึงปัจจัยที่ประสบความสำเร็จของกองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชนรูปแบบต่างๆ อยู่พอสมควร แต่ยังไม่มียงานวิจัยเรื่องใดที่ทำการเปรียบเทียบปัจจัยที่ทำให้กองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชนประสบความสำเร็จ โดยจำแนกตามระดับการพัฒนา (กลุ่ม A ถึง D) อีกทั้งยังไม่มียงานวิจัยเรื่องใดที่ศึกษาถึงความเห็นของคณะกรรมการของกองทุนฯ ว่าคิดเห็นอย่างไร หากจะยกระดับกองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชนขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชนด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่า มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชนในแต่ละระดับการพัฒนา ปัญหาและอุปสรรคที่ต้องเผชิญ แนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหา ตลอดจนถึงทัศนคติของคณะกรรมการของกองทุนฯ ที่มีต่อการยกระดับสถาบันการเงินชุมชนไปสู่การเป็นธนาคารประชาชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชน
3. เพื่อศึกษาแนวทางที่ใช้ในการแก้ปัญหาคำนิยามกองทุนฯ และสถาบันการเงินชุมชน ไปสู่การเป็นธนาคารประชาชน
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี และพระนครศรีอยุธยาที่ได้รับการจัดอันดับอยู่ในกลุ่ม A ถึง D

¹ ธนาคารประชาชนในที่นี้ คือ ธนาคารที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของกองทุนฯ มิใช่ธนาคารประชาชนที่ดำเนินการโดยธนาคารออมสิน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงให้ความสำคัญกับข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ เป็นหลัก โดยในการสัมภาษณ์จะเป็นการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่กำหนดไว้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ความสำเร็จ จุดอ่อนจุดแข็ง นโยบายและแนวทางการทำงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านฯ ตลอดจนจนถึงความเห็นที่มีต่อการยกระดับกองทุนหมู่บ้านขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการเงินชุมชน โดยทำการศึกษากองทุนหมู่บ้านทั้งสิ้น จำนวน 10 แห่ง ดังนี้-

1. จากจังหวัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านริมทางรถไฟสายท่าเรือ เขตคลองเตย กองทุนหมู่บ้านชุมชนริมคลองบางค้อ เขตจอมทอง กองทุนชอยสีคาม แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กองทุนเคหะชุมชนท่าทราย เขตหลักสี่

2. จากจังหวัดนนทบุรี ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านบางเดื่อ กองทุนชุมชนบางพูดสามัคคี 9 สถาบันการเงินชุมชนปลายคลองกระบือ 2

3. จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านชุมชนบ้านรางจรเข้ใต้ กองทุนหมู่บ้านชุมชนบ้านหัวไผ่ กองทุนหมู่บ้านบางไทร

นอกจากนี้แล้ว ในการศึกษายังมีการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากงานวิจัยและบทความวิชาการ สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแหล่งข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลสำเร็จของกองทุนฯและสถาบันการเงินชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการรู้จักกับสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี มีการสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง การมีทัศนคติที่ดีและมีความเข้าใจต่อการดำเนินงานของกองทุน การมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน มีความรู้ลึกถึงการเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน อีกทั้งต้องมีความพร้อมในด้านสถานที่และอุปกรณ์ ส่วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของกองทุนประสบผลสำเร็จ

2. จากการศึกษานโยบายที่มีผลต่อระดับการพัฒนาของกองทุนฯ พบว่า กองทุนฯ ที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่ม A และเป็นสถาบันการเงินชุมชน (กลุ่ม A+) ในทั้ง 3 จังหวัดมีปัจจัยที่เหมือนกัน 12 ด้านตามที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1 กองทุนระดับ A ที่ยังไม่ได้ยกระดับขึ้นเป็นสถาบันการเงินนั้น เป็นเพราะคณะกรรมการยังไม่เห็นความสำคัญของการมีสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากวงเงินของกองทุนฯ ที่มีอยู่ก็เพียงพอต่อการให้บริการสมาชิกอยู่แล้ว สำหรับกองทุนระดับ B นอกจาก

คณะกรรมการจะไม่รู้จักกับสมาชิกในชุมชนดีพอและไม่เห็นความสำคัญของการมีสถาบันการเงินชุมชนแล้ว ก็ยังขาดปัจจัยด้านการสื่อสารกับสมาชิกและชุมชนอย่างต่อเนื่อง ขาดแนวทางการทำงานที่ชัดเจน สมาชิกยังไม่มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของกองทุน ส่วนกองทุนระดับ C และ D เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมเฉพาะด้านของสถานที่และอุปกรณ์แต่ยังขาดความพร้อมในปัจจัยที่เหลืออีก 11 ด้าน

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการพัฒนาของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

ปัจจัย	ระดับการพัฒนาของกองทุนฯ			
	A +	A	B	C และ D
คณะกรรมการรู้จักกับสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี	ใช่	ใช่	-	-
คณะกรรมการสื่อสารกับสมาชิกและชุมชนอย่างต่อเนื่อง	ใช่	ใช่	-	-
ความต่อเนื่องของคณะกรรมการ	ใช่	ใช่	ใช่	-
คณะกรรมการมีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินงานของกองทุนฯ	ใช่	ใช่	ใช่	-
คณะกรรมการมีความรู้ด้านการบริหารกองทุนฯ เป็นอย่างดี	ใช่	ใช่	ใช่	-
คณะกรรมการมีแนวทางการทำงานที่ชัดเจน	ใช่	ใช่	-	-
คณะกรรมการได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน	ใช่	ใช่	ใช่	-
คณะกรรมการเห็นความสำคัญของสถาบันการเงินชุมชน	ใช่	-	-	-
ความเข้าใจของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินการของกองทุนฯ	ใช่	ใช่	ใช่	-
สมาชิกมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของกองทุนฯ	ใช่	ใช่	-	-
ชุมชนมีความเข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกัน	ใช่	ใช่	ใช่	-
ความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์ในการดำเนินงาน	ใช่	ใช่	ใช่	ใช่

หมายเหตุ A+ หมายถึง กองทุนที่ได้รับการจัดอยู่ในกลุ่ม A และเป็นสถาบันการเงินชุมชน

โดยภาพรวมแล้ว ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน มีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามระดับของกองทุน โดยพบว่า กองทุนระดับ A ประสบกับปัญหาด้านบุคลากรและการขาดความรู้ความเข้าใจ กองทุนระดับ B ก็ประสบปัญหาลักษณะเดียวกันและยังประสบปัญหา

ด้านการติดตามชำระหนี้ ส่วนกองทุนระดับ C และ D นั้น ประสบปัญหาทั้งในด้านบุคลากร การขาดความรู้ความสามารถ การติดตามชำระหนี้ การขาดความรู้ความเข้าใจของสมาชิกและการขาดความน่าเชื่อถือ

3. แนวทางที่ควรนำมาใช้ในการแก้ปัญหาก็คือ เสริมสร้างความรู้ให้แก่คณะกรรมการและสมาชิกของกองทุน และแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ด้วยการที่คณะกรรมการจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกของกองทุนอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลาเพื่อสร้างความเข้าใจ และเห็นผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนเป็นหลัก

สำหรับทัศนคติเกี่ยวกับการยกระดับกองทุนฯ เป็นธนาคารประชาชน ส่วนใหญ่เห็นว่ายังไม่ถึงเวลา เพราะไม่มีความพร้อม เนื่องจากบุคลากรมีไม่เพียงพอ ขาดความรู้ในการบริหารจัดการระบบธนาคาร และไม่มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี จึงต้องการให้รัฐช่วยให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวและเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการช่วงแรกเพื่อให้บุคลากรในชุมชนเกิดความชำนาญก่อนต้องมีสถานที่ที่เหมาะสมกว่าในปัจจุบัน และจะต้องมีหลักประกันว่า เมื่อยกระดับแล้ว ชุมชนจะยังสามารถบริหารจัดการกองทุนฯ ได้อย่างเป็นอิสระ นอกจากนี้แล้ว รัฐควรที่จะเข้ามาสนับสนุนในด้านของวงเงินกู้เพิ่มเติมจะได้ให้บริการกับสมาชิกในชุมชนได้ทั่วถึงมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะที่ 1 การยกระดับกองทุนฯ ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชน ควรเกิดขึ้นจากความพร้อมและความสมัครใจ โดยในระยะแรกควรเปิดรับกองทุนระดับ A มาก่อน เพราะมีความมั่นคงสูง และให้กองทุนฯ เหล่านี้ค่อยเป็นพี่เลี้ยงให้กับกองทุนฯ ใกล้เคียงเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วม

ข้อเสนอแนะที่ 2 รัฐต้องทำการประชาสัมพันธ์ให้คณะกรรมการกองทุนฯ และสมาชิกในหมู่บ้านและชุมชนเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชน เพื่อให้ทุกฝ่ายมีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชน

2. ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

การยกระดับกองทุนฯ ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชนจะต้องมีการสนับสนุนจากภาครัฐทั้งในด้านความรู้ทางการเงิน สถานที่ อุปกรณ์ และบุคลากรโดยการจัดสรรกำไรส่วนหนึ่งที่ธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจะต้องนำส่งรัฐในแต่ละปีมาใช้ในสนับสนุนงานทุกด้านดังกล่าว ซึ่งน่าจะเท่ากับร้อยละ 1 ของเม็ดเงินที่รัฐได้

จัดสรรให้แก่กองทุนหมู่บ้านๆไปแล้ว จำนวน 0.16 ล้านล้านบาท ซึ่งเท่ากับ 1,600 ล้านบาท โดยเสนอแบ่งงบประมาณนี้ในสัดส่วน 60:40 โดยให้ธนาคารออมสินและธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรรับที่จะดำเนินการเป็นพี่เลี้ยงให้แก่กองทุนๆ ต่อไป

3. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัย

ควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้ในจังหวัดอื่นๆ แล้วนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกัน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ดีขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมในการยกระดับกองทุนๆ เหล่านั้นให้เป็นส่วนหนึ่งของธนาคารประชาชนต่อไป